

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

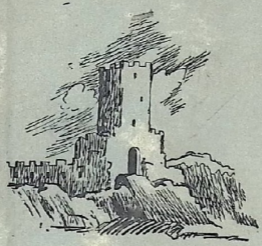

K 78.470/3

შენიშნული
ბ. შ. 413
3

გური-ანკი

საბლიტბანო

1 9 5 4

ბაში-პეჩი

ისტორიული მოთხრობა

თავი პირველი

თვალმიუწვდომელ სიშორიდან გველივით მოკლაკნებოდა ჩუხჩუხა არაგვი და ერთგან კლდოვან კიდეს გამეტებით ეხლებოდა, რომ ახალი გზა გაეკვლია!.. თავს არ იზოგავდა, მაგრამ შეუპოვრობისაგან უკუქცეული, დარეტოიანებული და თავბრუდასხმული, თითქოს სულის მოსაბრუნებლად, იქვე მორევში რამდენჯერმე მოტრიალდებოდა ხოლმე და მერე კი დაკვირვებით გადადიოდა დაბლობზე, რომ უფრო მეტის სიფრთხილითა და კენესა-დუდუნით დაშვებულყო ქვემოთ-ხილ ქალებისაკენ. იმ კლდოვან კიდის თავზე, ღრუბლიდან გამოსულიყო უზარმაზარი ციხე-დარბაზი, შეუპოვრად გადმომდგარიყო და სანუგეშოდ გადაჰყურებდა არემარეს. ყოველი მხრით შეუვალ გალავნით შემოზღუდულ შენობას, მხოლოდ ერთის მხრით, აღმოსავლეთისაკენ, გულს უხსნიდა სიგრძით ჩაყოლებული აივანი.

სამხრობა გადასული იყო. აივნის თავში ტახტზე იჯდა ფეხმორთხმით დარბაისელი მოხუცი, ზაალ ერისთავი, და კრიალოსანს ათამაშებდა. იქვე შორიანლოს, ზედ ხარიხასთან, მიედგა სკამი ზაალის მეუღლეს, მუხლებზე გადაეშალა და ვითნი და „ჭირის კანონს“ ჰკითხულობდა: სკენილი¹ ეჭირა

¹ ძველად კითხვის დროს მოწაფეებს ეჭირათ ხელში წვრილი ბაწარი, ანუ მსხვილი ძაფი, ათგან გამოსკენილი. რამდენჯერაც წაიკითხავდნენ, იმდენ ნასკეს ჩააგდებდნენ კრიალოსანივით. ათს რომ გაათავებდნენ, თუ კიდევ საჭირო იქნებოდა, თავიდან დაიწყებდნენ. აი, ამ ძაფს, ანუ ბაწარს, ვერქვა „სკენილი“ (შენიშვნა აკაკი წერეთლისა).

ხელში და, რამდენჯერაც კი გაათავებდა იმ ერთსა და იმავე ფსალმუნს, დაიწერდა პირჯვარს, ჩააგდებდა სკენილს და მიუბრუნდებოდა ისევ თავიდან!.. უნდა ორმოცჯერ წაეკითხა.

— „მიშველეთო!“—დაიკივლა უცბად და აქეთ-იქით კედლებს დაუწყო ყურება. ზაალიც წამოვარდა და მიაშურა:

— რა იყო, ბატონო? რა დაგემაართა, მარიამ?

— არაფერი!—მიუგო, როგორც იქნა, გულდამშვიდებულმა მეუღლემ,—თავბრუ დამეხება! სახლმა ქანება დაიწყო და მეგონა, თუ კედლები ინგრეოდნენ... მომეჩვენა...

— აგრე იცის მიჯინებულმა კითხვამ! თავბრუს ასხამს კაცს!

— მორევისკენ გადავიხედე და წყალმა თვალი მომპრა,— დარცხვენით წაილაპარაკა მარიამმა.

— ჰმ! მეც არა ვთქვი!.. წყალს თელხი¹ დაჰკრავდა, ქველი² შეინძროდა, შეითამაშებდა და, რასაკვირველია, შიგ ჩასახული სახლიც დატოვებდა... როგორ ვერ მიხვდი? ღმერთმა ბავშვსაც ნუ აქნევინოს ეგ საქმე,—დაუმატა სიცილით.

— როცა კაცს გული საგულეს აღარა აქვს და შიშის ქარი უვლის ტანში, მაშინ რა არ წარმოუდგება?! იმ სიზმარმა სულ გადამრია და გადამშალა!

— სიზმარმა?!

— დიახ! იმ უცნაურმა სიზმარმა, წუხელი რომ უნახავს მოძღვარს.

— ვეჟო, რა არის მაგისტანა?

— ნეტავი არც კი გამეგონა, თვარა როგორ გავიხეოვებ?

— ეეი! ბიჭო, ბიჭო, რომელი ხართ მანდა! კირილეს დამძახეთ, მომგვარეთ ახლავ! თუ ეძინოს—გააღვიძეთ!—დაიყვირა ერისთავმა და გასწორდა. კრიალოსანი მიაგლო გვერდზე. მუთაქა განზე გადადვა, ფეხები ძირს დაუშვა და აუჩქარებლად გაუყარა ფოსტლებში. შემოვიდა მღვდელი.

¹ თელხი—ბურუსი.

² ქველი—ქავლი—წყლის ციმციმი.

— მშვიდობა სახლსა ამას! — სთქვა და გაჩერდა.

— დაბრძანდი, მამაო! — უბრძანა ერისთავმა და მიუთითა სელზე.

— რაღაც უცნაური სიზმარი გინახავს?

— უფრო ჩვენება, ვიდრე სიზმარი, ჩემო ბატონო!

— ხალხი კი გადაგირევეია და!..

— არ მინდოდა გამხელა, მაგრამ, პარაკლისი¹ რომ გადავიხადე, მიზეზი მკითხეს და ველარ დავფიცე.

— რა იყო მაინც მაგისთანა?

— მართლა რომ საოცარი რამ. — აქ ჩაახველა ხმის გასასწორებლად მოძღვარმა და ათროთლებულის ხმით მოჰყვა წყნარად: — ლავერდის მონასტერს,² დიდება მის ძლიერებას, უწმინდური დაჰპატრონებოდა!

— უწმინდური?!..

— დიახ: გველშაპი შემოჰხვეოდა გარს. სამჯერ რომ შამოგვერგვოდა, კუდი პირში ეჭირა და ერთი მტკაველი კიდევ იქით იყო გაცილებულა. ეძინა იმ წყეულს! მისი შიშით საყდარში ველარავინ შედიოდა. აღარც წირვა იყო და აღარც ლოცვა. ხალხი გარს შემოჰხვეოდა და ზარდაცემული შეჰყურებდა. ველარავინ ინძრეოდა!.. ხანდახან გამოიღვიძებდა ხოლმე ის არაწმინდა, გაიშლებოდა და პირდაღებული, თვალების ბრიალით, წამოსრილდებოდა ხოლმე ხალხისაკენ!.. რომელ კუთხიდანაც კი მოადგებოდა, გაჰქონდა!.. ჩასანსლავდა ზედიზედ, ერთიმეორეზე, იქვე უძრავად გაშეშებული ადამიანის შვილებს; გამოძლებოდა, გასისინდებოდა და მერე ისევ გარს ეხვეოდა ტაძარს. ყოველი მისი გამოღვიძება მუსრი იყო ქვეყნისათვის. ერთიც ვნახოთ, მოულოდნელად გამოჩნდა სამი მეომარი, ერთიმეორეზე უკეთესი; მათ ნახვას არა სჯობდა რა!.. შუბ-ისრით შეჰჭურვილებს ხელში ფარ-ხმალი ეპყრათ და აელვებდნენ. — ერთი მათგანი მიუბრუნდა ზარ-

¹ პარაკლისი — ლოცვა.

² ცნობილი უძველესი ტაძარი კახეთში, აღზნის მარჯვენა ნაპირზე.

დაცემულ ხალხს და შეჰყვირა: „ვინ ქართველი და ვინ გულ-
 გატეხილობაო? აღარ გახსოვთ ძველი ანდერძი: „სირცხვილს
 სიკვდილი სჯობს და ორივე კი ერთად—ჯოჯოხეთიაო“. ამ
 სოფელს გამოთხოვებინართ, დღეს თუ ხვალ ‘აღარც ერთი
 აღარ იქნებით და ცხვრებსავით კი დაგიდვიათ თავი!.. არ
 გიჯობთ, რომ წინააღმდეგეთ უწმინდურს და ბრძოლაში და-
 ლიოთ სული? განა ეს უფრო ვაჟკაცური არ იქნება და გუ-
 ლის მოსაოხებელიო?“ ამ სიტყვამ ელვასავით დაურბინა
 ხალხს და გამოაფხიზლა: შეიქმნა ერთი ჩოჩქოლი. იგრიალა
 დიდმა და პატარამ: ზოგმა ფარ-ხმალს მოაელო ხელი, ზოგმა
 ცულს, ზოგმა წალდს, ზოგმა ნამგალს, ზოგმა ხელ-კეტს, ზოგმა
 რასა და ზოგმა კიდევ რას! ვისაც რა ეხერხებოდა და ან რა
 ემარჯვებოდა—იმას მიმართა. წაუძღვენ წინ მერმრები, მიუ-
 ახლოვდენ მძინარს, ერთად გასტყორცნეს სამი ისარი; და-
 ლახვროს ღმერთმა, არც ერთი გვამში არ გაერკო იმ წყეულს!
 მისმა მაგარმა ქერტლმა სამივე აირეკლა. გამოიღვიძა გველე-
 შაპმა, მალლა აიღო თავი, აიქოჩრა, ერთი საზარლად იწივლა
 და მიაშურა. საოცარი სანახავი იყო: კუდით ირეკდა მეომ-
 რებს, ტოტსა სცემდა, ბრჭყალებით ჰგლეჯდა და კბილებით
 სწიწკნიდა. ცუდად იყო საქმე, თუ ის უცხო მეომრები სამივე
 მხრით არ მისდგომოდნენ და ბრძოლა არ დაეწყოთ! საარაკო
 იყო მათი ლახტის¹ ცემა!.. მაგრამ რა გამოვიდა, რომ იმ
 უწმინდურს ყოველ ახალ-ახალ ჰრილობაზე, ყოველ წყლულზე
 ძალი ემატებოდა! დაეღწათ ფარ-ხმალი გმირებს და ღონე-
 მიხდილნი მზად იყვნენ დამორჩილებოდნენ; მაგრამ ამ დროს
 გამოჩნდა მთიდან მომავალი მხედარი, შუბით ხელში, თეთრ
 ცხენს მოაგელვებდა. მიეჭრა გათამამებულ გველეშაპს და
 უგმირა ლახვარი. უწმინდურმა იწივლა, დაიკლაკნა და სა-
 სიკვდილოდ გააღო პირი. შავი ოშხივარი კომლივით ამოუშვა
 და თან საზარელი სიმყრალის სუნი ამოატანა. ჩვენ ყველას
 გული შეგვიწუხდა და უგრძნობლად დავემხვეთ დედამიწაზე..-

¹ ლახტი—რკინის კეტი, ჯოხი, შოლტი ან საცენი თოკი.

არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიყავით უგრძობლად, მაგრამ, ბოლოს რომ გამოვფხიზლდით, თვალი გავახილეთ და მალა ავიხედეთ, აღარაფერი აღარ იყო! ყოველივე გამქრალიყო: აღარც გველეშაბი სჩანდა და აღარც მეომრები... თეთრცხენიანი მხედარიც წასულიყო, სიჩუმე იყო და მხოლოდ სალიტანიო¹ ზარების რეკა ისმოდა, თუმცა სამრეკლოზე კი არავინ იდგა; ტაძარი განათებული იყო და კარები ღია. იგრილა ხალხმა, მოიხადა ქუდი და მიაშურა პირჯვრისწერით. შიგ რომ შევედით, საყდარი ცარიელი იყო, მხოლოდ აღსავლის კარებთან² ის სამი მეომარი ესვენა: ამ სოფლით გასულიყვნენ... თავზე ნათლის სვეტი ადგათ და მალლით გალობა გუნდთა ისმოდა: „წმინდათა თანა განუსვენეო“ და სხვანი.

— „წმინდა არს, წმინდა არს, უფალი საბაო!“—სთქვა პირჯვრისწერით გაკვირვებულმა ერისთავმა.

— „სავსე არიან ცანი და ქვეყანა დიდებითა მისითა“,— განაგრძო მარიამმა.

— „და საკვირველებითა!“—დაუმატა მოძღვარმა და სამივე დადუმდნენ. დიდხანს ხმა აღარ ამოუღიათ, მაგრამ სახეზე კი ემჩნეოდათ, რომ უჩვეულო მღვლევარებას შეეპყრო სამივე. ის ორი მხოლოდ სულზე ჰფიქრობდა, მაგრამ ზაალი კი ქვეყნიურ ზრახვებს ველარ აღწევდა თავს. უცბად დაიქუხა ერთი და გაგრძელდა ხმა, თითქოს ცის ერთი კიდიღან მეორე კიდემდე ეტლები გადაახრიგინესო.

— „წმინდა არს, წმინდა არს!“—სთქვა ერისთავმა და პირჯვარი გამოისახა.—ღრუბელთ წინამძღვარი მიბრძანდება მთაში! დაილოცოს მისი მადლი!

ამ დროს ზედიზედ დაიჭექა სადღაც შორს და მთებმაც ბანი მისცეს.

— ჰაა! გავარდა მეხი! კეკუჩი თავში ეშმაკს!—სთქვა სიბარულით ზაალმა და წამოდგა ზეზე. მსხვილმა წვიმამ შე-

¹ ლიტანია—ლოცვა;

² აღსავლის კარები—ეკლესიის საკურთხეველში შესასვლელი კარები.

მოაშხაპუნა აიენისაკენ. ზაალ ოთახში შევიდა, მარიამმა სახატეს მიმართა, რომ სანთლები აენტო, კირილე კი იქვე დარჩა მარტო, მოიყარა მუხლები, ააპყრო ხელები და სასოებით წარმოსთქვა: „ღმერთო! მოხედე შეჭირვებულს საქრისტიანოს და სიზმარი კეთილად აგვიხდინეო!“ დიდხანს იდგა გაქვავებული, მხოლოდ ტუჩებს ანძრევდა და ცრემლები ღაპალუბით ეცემოდნენ სპეტაკ წვერებზე.

თავი მორაე

მეორე დღეს, დილით ადრე, გამოსულიყო ზაალ აივანზე და ჭალებს გადაჰყურებდა. შუახნის, ჭადარაშერეული მოურავი, იქვე კედელზე ატუხული, თვლებში შეჰყურებდა.

— ესეც ჩვენი კირილეს სიზმარი!.. ახდა და მორჩა!! მართლა გველესაბივით არ მოიკლაცნება ეს არავგი?! ამ ხნის კაცი ვარ და ამისთანა წყალდიდობას ჯერ არ მოვსწრებივარ,—სთქვა ერისთავმა.

— არც მე, თქვენი რისხვა არ მქონდეს!.. ტყე და ველი კი მოაქვს და... ხიდები, სადაც იყო, დახვეტა. ქვიტკირის ხიდი დაუქცევია, გზა შეკრულია და ჩვენი მწყემსებიც გაღმა დარჩენილან!—მოახსენა მოურავმა.

— რა უშავთ!.. იქაც ჩვენი არ არის?!. სწორამდე ესეც დაიკლებს. მთის წყალია... მალე ჩამოვარდება.

— უფრო ადრეც, მაგრამ მაინც ბიჭები გამიცდებიან ამ ორ-სამ დღეს და ძნელია.

— განა იქ კი ვერ გაიჩენენ საქნარს?

— კი, მაგრამ, ხომ მოგეხსენებათ, თუ სულ არ ეჩიჩინები, თავისთავად არას მოიფიქრებენ.—დღეს რომ აქა მყავდნენ, მიცემიდი ხელში საგდებელს კავებით, დავაყენებდი წყლის პირად მოსახვევში და ვაჭრინებდი ჯირკებს... შეშას დავამზადებდი, ზედ კარზე მოყენებულს.

— მართლა, სად იყო ამდენი ხე ტყე, რაც ამ წყალს მოაქვს? აცდის, აცდის და ჩამოატარებს.

— მთაში დამზადებულ ხორებს დაშლიდა ნიაღვარი და ჩამოჰყრიდა წყალში.

— აგრე იქნება... სხვა ბიჭები აღარ არიან, რომ მიაყენო?

— გახლავან!.. როგორ არ გახლავან? მაგრამ ყველას თავთავისი საქმე აქვს, მოგეხსენებათ, და მწყემსების მოცდენა მიტომ მაწუხებს.

— თუ გაყვარდე, რამდენიც შეიძლოთ, იმდენი დაამზადეთ!.. კირი გვაქვს დასაწვავი, რომ საყდარი შევაკეთოთ როგორმე. მოძღვარი აღარ მასვენებს და ქალბატონსაც დაუჯინია: უნდა შევლესოთო!.. კარგია! სულის საქმეა!.. წყლის მოტანილი შეშა წმინდა იქნება და წმინდა საქმესაც უნდა მოხმარდეს.

— აგრე ექნათ, შენი ჭირიმე!..

ამ საუბრის დროს, შორს, ხვადაბუნებში,¹ გამოჩნდა ერთი ვილაც ცხენოსანი. პირდაპირ სასაალისაკენ მოაგეღებდა ცხენს. ზაალმა შენიშნა და სთქვა: — მოურავო! ის ცხენოსანი, ვილაცა არის, თუ ფათერაკს არას გადაჰკიდებია, სწორედ გიყი უნდა იყოს!.. თავშიშველა, უქულოდ რომ კაცი მოგზაურობდეს, გაგონილა?

მოურავი მიაჩერდა და ღიმილით მოახსენა:

— იმერელი უნდა გახლდეთ ვინმე! — გაჩეჩილ თმაზე ფაფანაკი ედება და არ ეტყობა.

— იმერელი?! იმერელს აქეთ რა უნდა?

— რა მოგახსენოთ, მაგრამ, სწორედ იმერელი კი უნდა გახლდეთ — ცხენსაც ისე მოათამაშებს! — ცხენოსანი ამასობაში პირდაპირ მოადგა არავეს, ხიდი რომ წაღებული დახედა, ფონს დაუწყო ძებნა: აატარ-ჩამოატარა წყლის პირად ცხენი და ბოლოს უკანვე გააბრუნა. „ვე, პუ! შენს საქმეს. ნურას უკაცრავად, იმერელო, ხიდი ვერ დაგახვედრეთ!“ — სთქვა დაცინვით ზაალმა და მიუბრუნდა მოურავს — „იმერეთის ღელეები ეგონა, ბუჭულა წისქვილების საბრუნებელი... მგონია, ისე კი დაფრთხა, რომ ერთ წლამდე ღომიც ვეღარ იცნოს!“...

¹ ხვადაბუნი — საბატონო დიდი ყანა.

— შენი რისხვა ნუ მომეცემა, თუ არ გამოალოცვინა, გული საგულეს აღარ შერჩეს! — დაემოწმა ღრეჭით მოურავი. ცხენოსანმა მისი ბედაური გააჭენ-გამოაჭენა კალებში, გაახურვა და წამოიყვანა პირდაპირ მდინარისაკენ. რომ მოადგა კიდეს, ჰკრა დეზი და გადაუშვა აზღვაგებულ წყალში. ცხენმა და კაცმა, ორივემ, ძირი გაიარეს, თითქო ჩაინთქენო. ცოტა ხნის შემდეგ ამოჰყო ცხენმა თავი და იწყო ცურვა გვერდელად; მხედარი ზურგზე ეკრა და თავს უქერდა, რომ პირდაპირ მეორე კიდეზე გაეყვანა კლდის ზემოთ; მიუახლოვდა კიდევ, მაგრამ წყალმა დიდი ხე ჩამოატარა და მოხვდა ცხენს; ცხენი მოტრიალდა, მისცა თავი ქვემოთკენ წყალწყალ, რადგანაც გასასვლელ კიდეს ჩამოსცდა; მხედარმაც მიუშვა ლაგამი და თვალის დახამხამებამდე ტრიალ მორევში ამოჰყვეს თავი. — „არიქა, ვინ ხართ მამაცი?! მიეშველეთ! მცურაგებს დაუძახეთ! უშველეთ!“... ჰყვიროდა ერისთავი. მორევში ცხენი შეჩერდა, თითქოს თავს ანებებს ბრძოლას და ბედს ემორჩილებო, მაგრამ, მხოლოდ თურმე ისვენებდამოიკრიბა უკანასკნელი ღონე და მხედრის კიჟინით გამხნეებულ, გადაეშვა საჩქეფზე, იქ კი რამდენიმეჯერ გადაატრიალა აღშლებულმა წყალმა. მხედარი ზედ აღარ იჯდა, ფაფარში ხელჩაკიდებული განზე მიჰყვებოდა ცურვით. დიდზე აღევნა თვალი ერისთავმა და ბოლოს, როცა მიეფარენ და აღარ სჩანდენ, მწუხარებით სთქვა: „ვაი უბედური!.. აქ კიდევ შეიძლებოდა შველა, ამ მორევში, მაგრამ იქ, იმ უცნაურ ჩანჩქერში, ვინღა რას გააწყობს!“... სთქვა და საჩქაროდ დააპირა წასვლა.

ყვირილზე მარიამი შემოვარდა დაფეთებული. ქმარმა უამბო ყოველიფერი და, როდესაც მიაწია ბოლომდე, უთხრა: „აქ კი დაიღუპენ, მგონია, საჩქებშიო!“ მარიამმა მოუხშირა კივილს, ორჯერ-სამჯერ დაიკრა მუხლებზე ხელი და ერთხელ ყბაზედაც ჩამოისვა, თითქო ჩამოიპოტნაო. ბევრი იწუწუნა: ვაი, დედმისის თვალების დადგომასო! და რომ მოიოხა

გული, დავითნი გადაშალა... მიმართა ჩვეულებრივად კირის კანონს...

შემოიტოვა მოურავი და ჩაახველა.

— რა ჰქენი, მოურავო? ვერავინ მიაშველე?—ჰკითხა ზაალმა.

— მივაშველე, შენი კირიმე, მაგრამ მცურავები შემიშინდენ, ველარ შებედეს წყალში!.. ნამეტანი გადარეულია.

— ჩაატარა?

— შორს არ წაუღია! იქვე მოსახვევში, ხეებს რომ ხერგავს ხოლმე, ზედ მიაყარა...

— ეგებ გამოატანინო როგორმე, მადლია!—სთქვა ქალბატონმა.

— რალა გამოსადეგი გახლავთ, შენი კირიმე? კაი რამე კი გახლდათ!.. ას ოქროდ მამა შეიღს არ დაუთმობდა!..

— ხომ არ გადარეულხარ, მოურავო?—ბრძანა ვაჟბატონმა,—მირონცხებულზე მაგრე გაგონილა ლაპარაკი?

— ვინ მირონცხებულია, შენი კირიმე? მე ცხენზე მოგახსენებთ, თვარა ის კაცი როდი დამხრჩვალა.

— როგორ თუ არ დამხრჩვალა?!—მიაყვირეს ორივემ.

— თქვენი რისხვა არა მქონდეს!.. აქ რომ ჩაჰყო თავი წყალში, ე, იქ ამოჰყო, ჰა, იხვივით!.. ცხენის დაღუპვას ჩივის: როგორ ვერ გადავარჩინეო, თვარა თვითონ, გინდ წყალიც არ გადასხმოდეს თავზე... გაწუნწულა კი ძალიან და სახაბაზოში შეფგზავნე თორნეზე გასაშრობად!..

— მადლობა ღმერთს, სწორედ კაი მახარობელი ხარ!.. მიამა ჭეშმარიტად! ვინ არის და რა საქმე აქვს, ვერ გაიგე?

— ჯერ არა უთქვამს რა, შენი კირიმე! თქვენ ნახვას კი ეჩქარება და, როგორც კი გაშრება, გაიხლებათ, თუ უბრძანებთ!

— ძალიან კარგი იქნება... შემომგვარე!—მოურავი გავიდა და ერისთავი კი გახარებული ეუბნებოდა თავის მეუღლეს: „არ ყოფილა უბრალო ვინმე! უკეთესი სიმარჯვე ღმერთმა შეარცხვინოს!.. ხომ გაიგონე, მცურავებმა ვერ შებედეს შე-

ცურვავო, და იმან კი ეს აზღვაეებული არაგვი სიგრძისად გამოივლო ლაჯებში!.. სწორე მოგახსენო, მეც გამიჭირდებოდა ჩემ სიყმაწვილეში მაგის გაბედვა!“ — მარიამმა გაიცინა და ჩაახველა.

— რას იცინი? გაგახსენდა განა, შენ რომ თავს გაწონებდი და ალაზანში ჩავაგდე ცხენი? ეჰ, ყოველიფერს თავისი დრო აქვს, — დაამატა ხვნეშით.

მოურავი შემოუძღვა ახალგაზრდა კაცს. ტანმაღალი, წელში წვრილი, მხარბეჭიანი, ფაფანაკგადაგდებული, გაჩეჩილი თმით და გაწკვევრტილის უღვაშებით ტიტველა პირზე, სწორედ სასიამოვნო შესახედავი იყო. მოხდენილად გადაიჯვარედინა ფეხები და თაყვანი სცა ერისთავს.

— გამარჯობა შენი! — უბრძანა ერისთავმა.

— ღმერთმა გამარჯვება ნუ მოგიშალოთ, ჩემო ხელმწიფევ! — მოახსენა მოსულმა და მეორედ სცა თაყვანი.

— მადლობა ღმერთს, რომ გადარჩენილხარ!.. რა გაჭირვება გადგა მისთანა, რომ განსაცდელში იგდებდი თავს?..

— ჩემი განსაცდელი რაღა სახსენებელია, შენი ჭირიმე, მაშინ, როდესაც მთელი საქრისტიანო განსაცდელშია ჩავარდნილი?!. მასთანაც არ მეგონა, თუ ეს დღე დამადგებოდა... ცხენის იმედი მქონდა. ბევრჯერ შემიცურვებია ჩემი „აფხაზურა“ აღელვებულ ზღვაში და არა გამჭირვებია რა, და დღეს კი ამ უბრალო წყალმა დაგვამარცხა. ალბათ წერა იყო! — სთქვა და ისეთი ამოიხვნეშა, თითქოს გულ-ღვიძლი ამოატანაო! თვალეზზე ცრემლი მოადგა.

— შენ, როგორც გატყობ, ძალიან გებრალებს შენი „აფხაზურა!“

— ძმასავით მყავდა, ჩემო ხელმწიფევ, თანშეზრდილი და შეჩვეული.

— თუ ზღვაში მისთანა არა იყო რა, ხმელეთზე ჩემს „არაბულას“ ვერაფერს მისწვდება!.. სამაგიეროდ მიჩუქებია შენთვის!

ჭაბუკმა რამდენიმე ბიჯი წინ წადგა, ცალი მუხლი მოიყარა და ჩოხის კალთაზე აკოცა. მოურავი შეიშმუშნა და შურით შეხედა დაჯილდოვებულს.

— მოურავო,—ბრძანა ზაალმა,—ხომ გესმის?.. რას ყოყმანობ? ზედაც შენი მოჭედლილი უნაგირი დაადგი: შენ ჯერ არ გინდა და მერე სხვას გაჩუქებ.

— არ ემჯობინება, შენი ჭირიმე, რომ წითელი ლაფშა უბოძოთ?

— ვინა გკითხავს? შენ აასრულე, რასაც გიბრძანებენ!

— კი, შენი ჭირიმე, მაგრამ, რომ არ იკარებს უნაგირს ის შეჩვენებული?

— როგორ თუ არ იკარებს?

— არ იდგამს!.. წელიწადია, ზედ არაფერს შემჯდარა!.. ორ-ორ მეჯინიბეს ძლივს გამოჰყავს!.. გაურავებულია!..

— შენ ჯაგრი ნუ გაქვს! ამან იცის და იმ ცხენმა.

— თუკი ვერ შეჯდება, რად უნდა?..

— ჰმ! აჰა, ღმერთო, კიდევ თავისას ამბობს—სულელი არ მოჭკვიანდება, თორემ გიჟის მოთვინიერება ყოველთვის შეიძლება. შენ რას იტყვი, ყმაწვილო?

— მოვიხმარ ღვთისა და თქვენის მოწყალებით! რაშებს ხედნიან და ცხენი მისთანა რა იქნება, რომ ვერ დაიმორჩილოს კაცმა?—მოახსენა ღიმილით.

— მეც აგრე მგონია. ღმერთმა მოგახმაროს!—ახლა კი მიაბზე, რისთვის გარჯილხარ და საიდან ხარ?

— კახეთიდან გახლავარ!

— კახეთიდან? მერე და გზა შეკრული არ არის?

— გახლავთ, მაგრამ მე კი ფირმანი¹ მიჭირავს ხელში!

— იმერელი უნდა იყო?

— გახლავარ, მაგრამ დიდი ხანია, რაც მოვშორდი იქაურობას და კახეთში ვარ! თქვენმა სიძემ გაახლათ ჩემი თავი, ბიძინა ჩოლოყაშვილმა.

¹ ფირმანი—წერილი.

— რა ამბავია?

— წიგნი მოგართვით და იქიდან გაიგებთ ყველაფერს, ჩემო ხელმწიფე!—ამოიღო უბიდან წერილი და მიაართვა...—
ესეც ქალბატონმა მოართვა დიდ ქალბატონს...

— საკვირველია; რომ არ დაგსველებია?..

— გასანთლულ ტილოში გახლდათ გახვეული!

ფაცაფუცით გახსნა წიგნი ერისთავმა და დაუწყო კითხვა ჩუმად. მისმა მეუღლემ სათვალეებს დაუწყო ძებნა. მოურავი და იმერელი კი იდგენ და შესჩერებოდნენ. კითხვის დროს ერისთავს აღელვება ეტყობოდა და რამდენჯერმე შეხედა იმერელს..

— ხომ არ გადარეულა?!. რა მოსაფიქრებელია!..—ჰკითხა ზაალმა. იმერელმა მოურავს შეხედა და ხმა არ ამოუღია... მრისთავი მიხვდა და დაითხოვა მოურავი. მარიაშიც სათვალეების მოსაძებნად წავიდა. დარჩენ მარტო ორნი.

— იწერება: „ქრისტიანობა ამოვარდაო, წირვა-ლოცვა აღარ არის, ზარების რეკა აღარ ისმის, ხატები შეურაცხვეს და ტაძრები გააუპატიურესო“... ეს ჩვენც გაგონილი გვექონდა, მაგრამ რა ვქნათ, რომ თავზევით ღონე აღარ არის!.. ღვთის რისხვა მომდგარია და უნდა ავიტანოთ, ღვთის ნებასეე უნდა მივინდოთ!

— მე რა მრჯის თქვენი სიტყვის შებრუნებას, შენი ჭირიმე, მაგრამ ხომ მოგეხსენებათ: „ურია იხრჩობოდა და ღმერთი ახსენა: მიშველო! ღმერთმაც უბრძანა: ხელი გაანძრიე და გიშველიო!“

— ეგ ანდაზა კარგია, მაგრამ უფრო სხვა დროს!.. მარტო ხელის განძრევა ველარას გვიშველის!.. მაინც რისი იმედი აქვს?

— ჯერ ღვთისა და მერე თქვენი... ხუთასი მეომარი თვითონ გამოჰყავს სულ დარჩეულები, ხუთას-ხუთასს ერისთავებიც ჰპირდებიან,—ეს ათას ხუთასი; ერთი ხუთასის იმედი თქვენგანაცა აქვს!..

— მერედა, ორიათასის კაცით სამოციანთასზე გალაშქრება რა მოსაფიქრებელია? სხვა რომ არა იყოს რა, ისიც კმარა, რომ ალაზნის პირზე, გაღმა-გამოღმა, თხუთმეტიანთასი ულუსი¹ სახლობს... დიდი და პატარა ყველა მეომარია.

— ორიათასი ქართველი ხუმრობა არ გახლავთ, შენი ჭირიმე, თუ აქედან შემწეობაც იქნება. ნათქვამი გახლავთ: „ცდა ბედის მონახვერეა“.

— ეგ ანდაზა ჩემისთანა ხნეირებზე აღარა სჭრის!.. ჩემი სიძე ჯერ კიდევ ყმაწვილია, გული საგულეს აქვს!—მე მიკვირს ქსნის ერისთავისაგან, როგორ დაეთანხმა?.. არ იცის, რომ მაგით იქ ყენს² ააშფოთებს და იქ ქართლის მეფეს გაარისხებს?

— გამარჯვებას რომ გაიგებს, ქართლის მეფეც აღარას იტყვის. მართალია, გათათრებულია, მაგრამ გული მაინც ჩვენკენ უფრო აქვს და, რომ გამარჯვება ჩვენ დაგვრჩება ღვთით, ამაზე ეჭვი არ უნდა ვიქონიოთ.

— აბა, ჩემო იმერელო! ყმაწვილი ხარ და წინდახედულობა გაკლია. მთელმა კახეთმა ვერა უყო რა და ახლა ორიათასი კაცით უპირებთ ვადენას? აბა რა სათქმელია! ციხეები ხელში უჭირავთ და ქალაქი!.. ვერც არას კახეთს ვუშვებით და ქართლსაც საფრთხეში ჩავაგდებთ... გამძვინვრებული ყენი მიზეზს ეძებს, რომ ქართლსაც ის ღლე დააყენოს, რაც კახეთს! ღლეს თუ კიდევ სული გვიდგას, ბატონი მეფის წინდახედულობის ბრალია. ღმერთმა დიდი ღლე მისცეს ვახტანგ მეფეს!

— შახნავაზს?!.— ნაღვლიანის ღმილით უბასუხა იმერელმა და უნდოდა რაღაც მოეხსენებია, მაგრამ ამ დროს გიჟივით შემოვარდა კირილე მღვდელი და მოახსენა:

¹ ულუსი—თათართა .ბანაკი; თხუთმეტი ათასი ულუსი—თხუთმეტი ათასი თათარი.

² ყენი, ყენი—იგულისხმება ირანის მეფე.

— ქსნის ერისთავები გზახლენ, შენი ჭირიმე!

— ქსნის ერისთავები?.. მობრძანდენ.

— ისინი გახლავან, შენი ჭირიმე! სწორედ ისინი,—იმეორებდა გულმოვარდნილი,—სწორედ ისინი ვნახე!.. დიდება შენს საკვირველებას, უფალო!..

— მღვდლო, შენ როგორღაც ვერა ხარ შენს გონებაზე?

— თქვენი რისხვა ნუ მომეცემა, ისინი არიან, სწორედ ისინი! ვიცანი!

— დიდი საქმე მომხდარა! რა ვქნათ მერე, რომ იცანი?.. ახა, ღმერთო! რას გაჩერებულხარ? წადი, სთხოვე მობრძანდენ. შეუძენი სასტუმროში და მეც ახლავე მოვალ. ქალბატონს შეატყობინეთ!.. შენ, ჩემო იმერელო, მიდი მოურავთან, მოიცადე, სანამ პასუხს მივწერდე ჩემ სიძეს... ეს ერისთავებიც უმიზეზოდ არ უნდა იყონ ჩემთან მოსული...— ჩაილაპარაკა თავისთვის და შევიდა ოთახში.

მთელი ოჯახი ფეხზე დადგა. ფარეშები გარბი-გამორბოდნენ აქეთ-იქით: მზარეულებმა ნებიერი წამოაქციეს, ხაბაზებმა თორნე ჩაუკიდეს; გამღლები დატრიალდნენ და შეიქნა ერთი ალიაქოთი. მოურავი დიდი გულმოდგინებით შეჰყვიროდა ხან ერთსა და ხან მეორეს: „არიქა, მიშველეთ!.. აბა, გაისარჯეთ! არ შემარცხვინოთ!.. აბა, თქვენ იცითო!“ და სხვანი. ამაებს ძალიან გულმოდგინებით იძახოდა, მაგრამ თვითონ კი ერთ ალაგას იდგა და არ ინძრეოდა, არც ის იცოდა, ვის რა უნდა გაეკეთებია და ვინ რა საქმეზე მიდიოდა... ის მხოლოდ ისე, როგორც მოურავის რივი და წესი, მოითხოვდა, ასე იჩარჩებოდა, რომ მისი კიჟინა გაეგონათ და ერთგულებაში ჩამოერთმიათ. ცხვრები მოაბლავლეს, ქათმები ააკრიახეს, ბატ-ინდოური მორეკეს. იყო ერთი ფაცაფუცი და მზადება. მოურავი ხან იმას დაუხვდებოდა წინ და ხან ამას. სინჯავდა საკლავებს, სიმსუქნე ხომ არ აკლიათო, და ოფლს იწურავდა.

ამ დროს ერისთავები, სტუმრები და მასპინძელი, სამივე, ერთად იჯდნენ სასტუმრო ოთახში ტახტზე ფეხმორთხმით და

გაცხარებული საუბარი ჰქონდათ. ერთი მათგანი, ახოვანი მოხუცებული, გაჩუმებული იყო და თავის ქნევის ეთანხმებოდა ახალგაზრდა კაცს, გაცხარებით მოლაპარაკეს.

— შალვა ჯერ ყმაწვილია და გულის აუყოლობა მაგისტოვის ძნელია, ჩემი სიძე ბიძინაც არ არის დიდი ხნის... მასთანაც ყოველდღე უყურებს თავის თვალთ ქვეყნის უბედურებას და თვითონაც თავს იმეტებს. მაგრამ შენ კი, მიკვირს, ჩემო ელიზბარ, — მიუბრუნდა მოხუცს ზაალი, — ლხინი ბევრი გინახავს და ჭირი კიდევ მეტი აგიტანია!.. მადლობა ღმერთს. გამოცდილება არ გაკლია, და როგორ გაივლეთ გუნებაში მაგისტანა ძნელი საქმე?

K 28.470

— რა ექნა, ჩემო ზაალ?.. მეც ბევრი ვურჩიე ამ ჩემს ძმისწულს და შვილობილს, მაგრამ რომ ვერა შეეასმინე რა?.. დაუქინია: მარტო წავალო!.. და მასთანაც, ღმერთთან სწორი სჯობს, მეც მიჯდება ჭკუაში ამ ყმაწვილების განზრახვა!.. ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობია! საქრისტიანო უნდა იმზობოდეს და ჩვენ აქ უნდა ვისხდეთ გულხელდაკრეფილი?.. „უგანგებოდ ვერას მიზმენ, გინდ შემებან ხმელთა სპანიო!“ ჩვენც მივენდოთ განგებას!

— კი, მაგრამ განგებას უნდა დავაცადოთ... დღეს ასეა, ხვალ ისე იქნება; აი, გუშინ რა ავდარი იყო და დღეს რა დარია! — დროსაც შერჩევა უნდა.

— უკეთესს დროს ჩვენ ველარ ჩავიგდებთ ხელში! — წამოიძახა ცხარედ შალვამ. — კახელების გულისგატეხა ქართლსაც გადაედება!.. ჯერ კიდევ, სანამ სასოება არ წარკვეთიათ და კიდევ რალაც იმედი აქვთ კახელებს, ჩვენც უნდა მივეშველოთ!.. თუ ვერ გავიმარჯვებთ, სახელოვნად მაინც დავიხოცებით: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანიო!“

— დიახ, კარგი კაცის ნათქვამია ეგ სიტყვები, მაგრამ არც იმას უმოძღვრებია ცუდად, ვინც სიტყვა: „სიფროთხილეს თავი არა სტკივაო“.

— კი, მაგრამ ხანდახან სიფრთხილგ სიფრთხალის განა-
ყოფია!—ჩაილაპარაკა ღიმილით ელიზბარმა და სიამოვნებით
შეხედა შალვას.

— აგულიანებ?—სთქვა წყენით ზაალმა, —თქვენ შეგიძლიათ
თქვენი თავი გასწიროთ, მაგრამ ქვეყანას რას ერჩით? იმას
აღარას ჰკითხავთ?.. ორი ათასი მხედარი იქ გავწყვიტოთ...
ჩავკლათ! აქ ვინლა დავახვედროთ, როცა გარისებული ჩვენზე
მოვლენ?.. მაგ ურჩობით მეფეს გავიწყრომებთ და მეტი არა
გამოვა რა... ჯერ, ასეა თუ ისე, თავის წინდახედულობით
ბატონმა მეფემ ქართლი შეინახა, ყენის გული მოგებული
აქვს და ჩვენ რათ გაუხდეთ მიზეზად, რომ ამდენი ხნის მე-
ცადინეობამ ჩალად ჩაუაროს?

— ვაი, იმისთანა ქვეყნის შენახვას!..—წამოიძახა ცხარედ
კიდეგ შალვამ.—კახეთი გათათრდა; ქართლის მეფე, მირონ-
ცხებული ვახტანგ, დაცვეთილ შახნავაზად გადაიქცა... სამოც
ქალ-ვაჟს გარდა, დღეს კიდეგ ორი იმდენს ვაგზავნით ხარ-
კად ყოველწლობით... ქვეყანა გოდებით აივსო,—მეტი უბე-
დურება რალა დაადგება ქვეყანას?! დღეს თუ ხვალ, ქართ-
ლიც აღარ იქნება, ისიც კახეთივით აოხრდება. მხოლოდ ის
იქნება, რომ კახელებმა სახელი მაინც ნახეს, ხორცი გასწი-
რეს და სული გადაირჩინეს, და ჩვენ კი სულსაც ვწყმენდავთ!..

— მართალია, —დაამატა ელიზბარმა, —„მტერი მოყვრუ-
ლად მოსული, მტერზედაც უარესიაო!“—შახაბაზის¹ მელაკუ-
ლობა პირველი არ არის... მანამდე ეფერება შახნავაზს, სა-
ნამ ესაჭიროება და მერეკი უკუაგდებს! უნდა, რომ ჯერ კა-
ხეთი ჩაპყლაპოს ხელშეუშლელად და მერე ქართლსაც მოსწ-
ვდება... მტერი პირდაპირი ისე საშიში არ არის, როგორც
მოყვრულად შინ მელასავით შემოპარული.

— ჭეშმარიტად მაკვირვებს თქვენი განზრახვა!.. მე ჩემის
მხრით ვერც არას ვაგებედავ და უარს შევუთვლი იმ ჩემ სი-
ძეს და თქვენ კი ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ! არ ინანოთ

¹ შახაბაზი — ირანის მეფე, შაჰ-აბაზ I.

ბოლოს კი!.. დიდხანს გასტანა მათმა საუბარმა: შალვა ცხარობდა, ზაალ მოთმინებიდან გამოდიოდა და ელიზბარი ორ ცეცხლ შუა იყო, ორივე მხარეს აგონზროვებდა, რაც კი მოხერხდებოდა. ბოლოს იქამდე მიდგა საქმე, რომ ქსნის ერისთავები უსადილოდ აპირებდნენ წასვლას.. უკმაყოფილოდ წამოდგენ ზეზე, მაგრამ კარი გაიღო და შემოვიდა მარიამი. ხელში წმინდა გიორგის ხატი ეჭირა: „ღმერთმა კეთილად დაავიროვებინოს ეგ თქვენი ქრისტიანული განზრახვა და ეს იყოს თქვენი წინამძღოლი!“—დაუსვენა ხატი. სამივე ზეზე წამოდგა გაკვირვებული. „ჩემო ბატონო!—მიუბრუნდა ქმარს,—ქვეყნიური გონება ცამდისაც რომ უწევდეს, მაინც ვერ მისწვდება ღვთის განგებას!.. ნუ ეწინააღმდეგები და ეურჩები ამათ სურვილს, რომელიც იქ თურმე, ცაში, დასკვნილა და აქ მხოლოდ საგულისხმოდ გადმოტანილა!.. შემოდი, მამაო, და ამხილე“!.. გასძახა მარიამმა. შემოვიდა კირილე და გაჩერდა. ერისთავები ერთმანეთს შეჩერებოდნენ, თითქო ეკითხებოდნენ: რა ამბავიაო?—„აბა, მამაო, რას იტყვი?“—განაგრძო მარიამმა.

— ეგენი გახლავან, შენი ჭირიმე, ვიცანი!..

— მღვდელი, რას დაგიჟინია: ვიცანიო? ეს მეორედ ამბობ... რა ექნათ მერე, რომ იცანი?.. გამოცანა გერგება თუ?—ჭკითხა გულმოსულმა ზაალმა.

— აკი მოგახსენეთ, ბატონო, ისინი არიან-მეთქი!..

— ხომ არ გადარეულხარ?.. მეც ვიცი, ვინც ბრძანდებიან.

— არა, ბატონო, მე ხომ მაგას არ მოგახსენებ!..

— რა დაგეშართა? როგორ ვერ გაიგე? სიზმარში რომ ნახა... გააწყვეტინა მარიამმა.

— სიზ...მარ...ში?!—გაოცებით იკითხა ერისთავმა და პირი გააღო.

— დიახ, ჩემო ბატონო!—სთქვა კირილემ და მოჰყვა თავიდან სიზმარს... ერისთავები გაოცებით უგდებდნენ ყურს. როცა მივიდა კირილე იმ ადგილამდე, სადაც საყდარში შე-

სულმა გმირები დახოცილი ნახა, ზაალმა უცბად გააწყვეტინა სიტყვა: მესამე? მესამე ვინ იყო? ველარ იცანი?..

— ახლა ესენი რომ ვნახე, ისიც მომაგონდა... თქვენი სიძე გახლდათ, სწორედ ის იყო!..

— ბიძინა ჩოლოყაშვილი? მე ხომ არ გინახავარ?

— არა, შენი ჭირიმე, თქვენ იქ არ ბრძანებულხართ!..— „და ის უცხო მხედარიც ეს იქნებოდა!— მიაშვირა ხელი მარიამმა წმინდა გიორგის— გწყალობდეთ და გიწინამძღვროთ!..“— ერისთავები გაქვავებულსავით იდგნენ საგონებელში ჩავარდნილი და ხმას ველარ იღებდნენ. ბოლოს ელიზბარი მოუბრუნდა ზაალს: „ახლა რაღას იტყვი?“

— იყავ ნება უფლისა! რაღა მეთქმის?.. აქ წინდაწინვე სასწაულსა ვხედავთ... თქვენ სამიცა კმარხართ! ხომ ხედავთ, მე ნამეტანი ვყოფილვარ... მე მეფის ურჩი ვერ გავხდები... მაგრამ, თუ კირილე მოძღვრის შეგონებით ჩემი საყმოდან წამოგყვებათ ვინმე, არ დაეუშლი, მით უფრო, რომ მე არა ვიცი რა!— გაიცინა და ჩაილაპარაკა, — მამაო კირილე, იმედია, შენ თუ შეაგონებ და ჯვრით ხელში წინ წაუძღვები, წაგყვებიან.

— ღმერთო შენით!..— სთქვა კირილემ, გამოისახა პირჯვარი და ემთხვია ხატს.

— ამინ!— გაიმეორეს ერისთავებმა და ემთხვიენ ისინიც... მერე დასხდნენ და შეუდგნენ თათბირს: მოილაპარაკეს, დრო დანიშნეს, მაგრამ გააფრთხილეს კი ერთმანეთი, რომ ეს საქმე საიდუმლოდ ყოფილიყო. სპარსელების სახელიც არ უნდა ხსენებულიყო და მიზეზად იმერლები გამოეგონებიათ, რადგანაც ისინიც იმ დროს დადიანზე¹ ეპირებოდნენ გალაშქრებას. სიზმრით გამხნეებულსა და დაიმედებულ ერისთავების სიხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა. გაიმართა ლხინი, როგორც არაგვის, ისე ქსნის ერისთავების საკადრისი, მზის გადახრამდე შეექცნენ და მერე გაუდგნენ გზას. მეორე დღეს

¹ დადიანი—სამეგრელოს მთავარი.

იმერელმაც ჩაიდვა უბეში სადასტურო წერილი, ჩოლოყა-
შვილთან გატანებული. გააცურვა თავისი ახალი ბედაური
„არაბულა“ და იმ გზითვე წავიდა, რა გზითაც მოდიოდა...
მოურავი შესჩერებოდა გამომდინადან და გულზე მუქს ირ-
ტყამდა: „ვაი, შენს ტყავს!.. ბატონს იმისთანა ბედაური გა-
მოალალა მის გახრეკილ ბახში¹ და მი ზედაც აღარ შემომ-
ხედაო“, — წუწუნებდა გულდაწყვეტილი და აქეთ-იქით აქნე-
და თავს.

თავი მესამე

ერთ დროს საწერეთლოში ბევრი გამოჩენილი აზნაური-
შვილი იყო, მაგრამ ბაქარა ბაქრაძეს კი ვერავინ შეედრებო-
და. მეფის ერთგულმა, ბატონის მორჩილმა და ქვეყნის მო-
ყვარულმა გვარიც კი დააწინაურა, არა თუ თავისი სახლი.
წერეთლის მოურაობამ მაინც სულ ფეხზე დააყენა. ერთად-
ერთი სამწუხარო მისი ის იყო, რომ შვილი არა ჰრჩებოდა,
მაგრამ, როცა, მეზობლების რჩევით, ახალშობილს „გლანა“
დაარქვა და ღვთის სახელობაზე გაუშვა, ისიც მართლა ჩი-
ტივით წამოეწარდა. ვაჟს კიდევ ორი ქალიც თან მოჰყვა
ტყუბად და ამან ხომ სულ შთლად დააგვირგვინა მისი ბედ-
ნიერება. მაგრამ „სოფელი განა დიდხანს ვისმეს ახარებსო?“
მართალი ნათქვამია: „ერთი ხიდან ჯვარიც გამოვა და ბა-
რიცაო!..“ სულ სხვანაირი კაცი იყო მისი უმცროსი ძმა კი-
კო!.. ოჯახზე გულავარდნილი და გარეწარი, ამბობდა გუნე-
ბაში: „სადაც კვამლი მაღალიო, მეც იმისი მაყარიო“ და
ლხინი ან დღეობა არსად გაუცდებოდა. აქეთ-იქით ხეტიალ-
ში ერთხელ სადღაც სახადს გადაეყარა და შინ საორმოცო
სნება შემოიტანა. თვითონ მოიხადა, მაგრამ ძმა და რძალი
კი, ორივე, ერთი კვირის განმავლობაში გამოათხოვა წუთი-
სოფელს. დარჩენ ობლები ბიძის საპატრონოდ, კიკო დააწვა
სავსე ოჯახს თავზე და ნელ-ნელა გაუტკბა ბატონობა.

პატარა ქალები გააბარა ღვიმის მონასტერში და ვაჟი კი

¹ ბახი—ცული ჯიშის ცხენი.

მიუშვა ნებაზე, რომ, ეგები ფეხი წაიმტვიროს, საფრთხეში ჩავარდეს და ოჯახი მე დამრჩეს საკუთრადო! მაგრამ ნათქვამია: „კვიცი გვარზე წავაო“,—დღითი დღე პატარა გლახუკი სიკეთეში შედიოდა და თექვსმეტი წლისას იმ ახლომანლოში ველარაფინ სჯობდა. ერთხელ, სასახლეში მიმავალმა, შენიშნა, რომ დიდი და პატარა, ბატონ-ყმიანა, ყველა ერთად ეზოს ხეს გარს ეხვეოდნენ. ჭიშკარს რომ მიუახლოვდა, გადახტა, ცხენი ყორეზე მიაბა და ქვეითად ეახლა ბატონს.

— ოჰ, გამარჯობა შენი, — მიაყვირა წერეთელმა, — სწორედ კაი დროს მოხვედი!.. გაქებენ და, თუ მართალია, ახლა გამოჩნდება: ქორი ჩამოეკიდა ხის წვეროზე და უნდა აუშვა როგორმე.

— ბატონი ბრძანდებით! ასვლით ავალ ხეზე, მაგრამ იშტო რომ ველარ მიმაგრებს წვეროში?

— ჰოდა, საქმეც ეგ არის, — მიაძახეს აქეთ-იქიდან კარისკაცებმა, თვარა ასვლით განა ჩვენ კი ვერ ავიდოდით?

— არა, სხვა რამე უნდა იფიქრო! — დაუმატა ბატონმა.

— მაშ, მეტი აღარა გაეწყობა რა, თოფით უნდა ავუშვა, — მოახსენა გლახუკმა.

— თოფით?! ქორი კი არ მომიკლა!

— რა ბრძანებაა! — ღიმილით უთხრა ახალგაზრდა ბაქრადემ და გადმოიღო თოფი, რომელსაც, იმ დროის მიხედულობით, არ იშორებდა და სულ თან დაჰქონდა. გადგა განზე, წამოიჩოქა ცალ მუხლზე და ამოიღო ნიშანი. ყველამ სული გაიკმინდა. დაიქეჯა თოფმა დაბლა და მალლა ქორმა შეიფრთქილა.

— ვეჰ, წაგინდა! — მიაყვირა წერეთელმა.

— რათა, შენი ჭირიმე?.. ქორი ორივე ფეხებით გახლავთ ჩამოკიდებული, გაფართხულად, და ერთი ტყვია ორივე თამას ხომ ვერ მიუდგებოდა? მარჯვენა შეგწყვიტე და ახლა მარცხენას ვესვრი! გატენა მეორედ თოფი და ესროლა. ქორი დაბლა დაეშვა, მაგრამ ჯერ შუამდისაც არ ჩამოსულ-

იყო, რომ უცბად ჰაერშივე გადატრიალდა და ჰკრა ცაში კამარა. გაფრენილ ქორს ბაზიერები¹ დაედევნენ. ყველას ძალიან გაუკვირდა ეს სიმარჯვე ახალგაზრდა მეთოფის, მაგრამ თვითონ იმას არც კი შეუმჩნევია. თოფს დაუწყყო ფერვა.

— გამოიტანეთ ჩემი ყირიმი! ნათქვამია: „თოფი მეთოფეს და მეთოფე სოფელსო“. სწორედ შენი საკადრისი ყოფილა ის თოფი, და ღმერთმაც შენ მოგახმაროს! — სთქვა წერეთელმა, — გამოიტანეს წვრილლულიანი, სულ ოქროთი შესალტული, გრძელი თოფი და გადასცეს მეთოფეს.

სასახლეში ბევრს არავის დარჩენია სასიამოვნოდ ახალგაზრდა გლახუკის გამარჯვება, მაგრამ მაგიერად ერთი ვინმე კი სულ სხვა გუნებაზე დააყენა: კომპიდან თურმე გადმომდგარიყო ახალგაზრდა წერეთლის ქალი და სარკმელში უყურებდა გულსფრიალით ამ ამბავს. გაგონილი ჰქონდა ახალგაზრდა ბაქრაძის ქება გულში გასაფლებად, მაგრამ დღევანდელმა ნანახმა კი ისე გაიტაცა, რომ თავი ვეღარ შეიმაგრა და სატრფიალოდ გადაუშალა გული.

ტყუილად არ სჩიოდა ძველად სამღვდლოება, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ სახარებაზე უფრო გაუტკბა ქვეყანასაო! საუკუნეების განმავლობაში, დიდი და პატარა, ყველა იმას ეწაფებოდა: კაცები ტარიელ-ავთანდილსა ჰბაძავდა, ქალები ნესტან-თინათინობას ცდილობდნენ, მეფე და კარისკაცები — როსტევეან-სოგრატობაზე სდებდნენ თავს, მსახურნი შერმადინობდნენ და მოახლე-გამდლები კი ასმათობას ჩემობდნენ. აქაც, ამ შემთხვევაში, წერეთლის ქალს გამოუჩინდა ასმათი და გაიმართა მიწერ-მოწერა. საყვარულის უმეცარმა ახალგაზრდა ბაქრაძემ იგრძნო პირველად უცნაური რამ, გაიმსქვალა სულიან-ხორციანა. მიჰყვა საყვარულის მდინარეს, გადაჰყვა საჩქეფს და შეტოვა მორევში. გონება შეეცვალა, ჩვეულებრივ რამეებს თავი დაანება და მარტო ხალვას² ეძ-

¹ ბაზიერი — სანადირო ქორის გამწვრთნელი. *

² ხალვა — აქ დარდი.

ლეოდა. „შორით ბნედა, შორით კენესაო“,—ამბობდა გუნე-
ბაში და სატრფოს საიდუმლოდ ითვალისწინებდა. იმ დროის
ქალები პირობას უდებდენ საყვარლებს: „გვიჩვენეთ საქმენი
საგმირონიო“. ეს პირობა ჩვეულებისამებრ ახალ შეყვარე-
ბულსაც დაუდეს, მაგრამ სად იყო იმ ახლომახლო მისი სა-
ასპარეზო? მაშინ კახეთში თათრობა იყო და დიდი და პა-
ტარა იქ სპარსელების უღელს ეწეოდა,—განსაკუთრებით თა-
ვადაზნაურობა. ეურჩებოდენ მხოლოდ ზოგიერთები აქა-იქ
და მათ რიცხვში ახმეტის¹ ბატონი ბიძინა ჩოლოყაშვილი
ყველაზე უფრო შეუპოვარი იყო. იმის გმირობის ხმა იმე-
რეთამდისაც უწევდა და, აი, ამას მიმართა ახალმა ავთან-
დილმა. მოემზადა საუცხოვოდ, გამოეწყო სამგზავროდ, შეი-
კაზმა „აფხაზურა“ და გაეშურა აღმოსავლეთისაკენ. გზაში
სევდები შემოაწვა, სამშობლოს დატოვება გულსა სწყვეტდა
და საყვარლის მოშორება ზედ ტანჯვის ცეცხლს აკვესებდა.
მიდიოდა და მილილინებდა:

„ეჰ, სოფელო, რაშიგან ხარ?
რას გვაბრუნებ, რა ზნე გჭირსა?
ყოვლიმც, შენი მონდობილი,
ნიადაგმცა ჩემებრ სტირსა.
სად წაიყვან სადაურსა,
სად აღუფხვრი სადით ძირსა“-ო...

შეჰკვენსოდა მთვარეს და შესჩიოდა ვარსკვლავებს. თვალ-
ზე ცრემლი აღგებოდა, მაგრამ, რომ მოაგონდებოდა უკა-
ნასკნელი ლექსის ხანა:

„მაგრამ ღმერთი არ გასწირავს
კაცსა შენგან განაწირსა“-ო,

იმედი აფრთოვანებდა და გაორკეცებული სურვილით
მიაჩქარებდა თავის ბედაურს. მისი „აფხაზურაც“, გაიგონებ-
და თუ არა მათრახის ტკრციალს, თითქოს მიუხედა პატრონს

¹ ახმეტა—სოფელია კახეთში ალაზნის ხეობაში.

გულისპასუხსო, ყურებგაცქვეტილი, გედივით მოიღერებდა კისერს, აქეთ-იქით ერთს შეიკუნტრუშ-შემოიკუნტრუშებდა და მერე გასწევდა პირდაპირ, თითქო უნდა, რომ გულმკერდით მთა და ველი გაიტანოსო.

თავი მეოთხე

კახეთის მეფე თეიმურაზ პირველი,¹ დავით წინასწარმეტყველს² ეტოლებოდა თავის გუნებაში: „ის ჩემი წინაპარი და მე მისი ჩამომავალი, ისიც გვირგვინოსანი მგოსანი და მეცო“³ — ჰფიქრობდა და ის კი ავიწყდებოდა, რომ დავით მეფობდა უმაღლესად ჩაგონებული და თეიმურაზი მხოლოდ ქვეშევრდომთაგან უმდაბლესად შეგონებული; ის ებრძოდა „ამალეკთა“⁴ და ეს აქ — თათარ-ლეკთა!.. პოლიტიკაში პოეტობდა, პოეზიაში პოლიტიკობდა ის დალოცვილი და მით საზარელ მომავალს უმზადებდა სამეფოს. ამას ატყობდენ ზოგიერთები, მაგრამ ვინ გაჰხედავდა ცხადად მხილებას? — და ჩუმიად კი აქა-იქ საყვედურები ისმოდა.

ზამთრის პირი იყო, გამზიარულებული ბუხარი გუგუნებდა და კოპიტის შეშას ტკაცა-ტკუცი გაჰქონდა... ერთი ყმაწვილი კაცი მისჯდომოდა ბუხარს და ნაკვერცხლებს დაშტერებოდა. იქვე, მახლობლად, ტახტზე მხარ-თეძოს წამოწოლილიყო მოხუცი და პირისახეს ათამაშებდა, — ეტყობოდა, რომ თავის გულში რაღასაც საუბრობდა. უცბად აიღო ახალგაზრდამ და ჰკითხა მოხუცს:

¹ თეიმურაზ I დავითის ძე, მეფე და პოეტი;

² ებრაელთა მეფე;

³ საქართველოს სამეფო დინასტია, ბაგრატიონების საგვარეულო, თავის თავს ურიასტანის მეფეთა შთამომავლად სთვლიდა. ნამდვილად კი ბაგრატიონები წარმოშობით ქანები იყვნენ.

⁴ ამალეკნი — ძლიერი ტომი იყო, პალესტინასა და ეგვიპტეს შუა მთასახლე. უკანასკნელად დაამარცხა ისინი დავით მეფემ.

— რა ამბავია, რომ ეს ერთი ხანია ბატონი სადარბაზოდ აღარ დაბრძანდება?... ჩაუკეტია კარები და ჩამწყვდეულა!..

— სტვირის გუდას თუ ჰბერაყს?!—უბასუხა მოხუცმა ცივად.

— გუდას?!.

— ჰო! შარშან გაზაფხულზე ჩაიკეტა და „ლეილ-მეჯნუნიანი“ დაგვიწერა, ერთხელაც ზაფხულში—„შამი-ფარვანიანი“, მეორედ შემოდგომას—„ხილთა-ქება“ და ახლაც უთუოდ ზამთრის შესაფერსა სწერს რასმე...

— მაგითი არა დაშავდება რა!.. სწეროს! მოცლის დროს ეგმეც კარგია.

— მოცლის დროს?! მერე და, მეფე და მოცლის დროვის გაუგონია?.. არა, შვილო!.. მეფე რომ „პიიპუუ-პიიპუს“ დაუკრავს, მაშინ მისი სამეფო „ვაი-ვაის“ იმღერებს.

— დავით აღმაშენებელიც მწერალი იყო, მაგრამ სამეფოსთვის არა დაუკლია რა.

— აღმაშენებელი წინასწარმეტყველსა ჰბაძავდა. აღიდებდა ყოვლის შემოქმედს; მისი იამბიკო ლოცვა იყო და ამის შაირები კი ლაზღანდარობაა!..

— რუსთაველს ეჯობრება.

— ჰმ! უკვდავების წყარო და ნაძალადევი ჭა ერთმანეთს ვინ შეადარა?!.

— აგრე ჰკითხე კარის კაცებს!.. მაგრე არ არწმუნებენ.

— კიდევ ეგ არის, შვილო, რომ პირფერობა ახდენს საქმეს! პირმოთნეობა და ფარისევლობა საზოგადოდ კარისკაცების ხელობაა, მაგრამ მეფისაგან კი მიკვირს, რომ სტყუვდება.

— ალბათ, სნეულებაა, იმ ერთის ზღაპრული მზეთუნახავისა არ იყოს.

— როგორ თუ მზეთუნახავის?

— არ გაგიგონია, თუ აღარ გახსოვს? ერთი მზეთუნახავი თურმე ყოველ დილ-დილობით მიდიოდა წყაროსთან და,

პირს რომ დაიბანდა, ეკითხებოდა ხოლმე წყაროს: „წყაროვ! მე ვჯობივარ, მზე თუ მთვარეო?“ — „შენც კარგი ხარ, მზეც და მთვარეცო, მაგრამ ეთერი კი ყველას გჯობიათო!“ — ესმოდა პასუხად და ეყრებოდა გულს. ბატონ მეფესაც სწორედ ისე ემართება: რომ რამეს დასწერს, ეკითხება თავის გულს: „მე ვჯობივარ, ჩახრუხა, თუ შავთელიო?“¹ „შენც კარგი ხარ, ჩახრუხაც და შავთელიცო, მაგრამ რუსთაველი კი ყველას გჯობიათო“, — უჩურობს გონება და რუსთაველის მოქიშპეს შურიტ ევსება გული.

— უბედურებაც ეგ არის, შვილო: გულში რომ შური შევა, მაშინ სულიც დასნეულდება! დიდი ცოდვაა, შვილო, შურიანობა და ჩვენ სამეფო ოჯახს რაღა ცოდვის მიმატებეჭირვება? განსვენებული პაპამაგისი სულ იმას სჩიოდა, რომ ხალხი გამრავლდა, ქვეყანა გაშენდა და ჩემ კახეთში სანადირო ადგილები აღარსად დამრჩაო!.. ამ საყვედურებით აწყენია ღმერთს და კიდევ გადახდა: დღემდის ვის გაუგონია საქართველოში, რომ შვილი მამას დასტაკებოდეს, და ის კი მისმა შვილმა, დავით მეფემ, ამ თეიმურაზის მამამ, ციხეში ჩამწყვდია; — მეორე შვილმა, გაურჯულოებულმა კონსტანტინემ, მოჰკლა და თავისი ძმა გიორგიც თან მიაყოლა!.. აი, რა დიდი ცოდვა ტრიალებს მათ ოჯახში, შვილო! სისხლი მართებს და დიდი მსხვერპლიც არის საქირო, რომ გაიწმინდოს!.. — დაამატა ამოოხვრით მოხუცმა და გამოისახა პირჯვარი.

— ღმერთმა შეუნდოს იმ ოჯახს და ნუ მოჰკითხოს მამა-პაპის ცოდვა ჩვენ ბატონ მეფეს! და თუ მოჰკითხოს მაინც, მის სამეფოს კი ააშოროს რისხვა! — სთქვა ახალგაზრდამ მწუხარებით და მოიხადა ქუდი.

— ამინ! — დაამატა მოხუცმა და ხელაპყრობით მალლა ზეცისკენ აიხედა.

¹ ჩახრუხაძე და შავთელი — მე 12 საუკ. ცნობილი პოეტებია.

სწორედ იმ დროს, როცა ორი დარბაისელი მამა-შვილი ბუხრის წინ საყვედურობდნენ, თეიმურაზ მეფე მართლა ჩაქეტილში იჯდა მარტოდმარტო, დიდ საგონებელში ჩავარდნილი, მაგრამ - რუსთაველზე არ ჰფიქრობდა. წინ ედვა ორი წერილი: ერთი ჩრდილოეთიდან და, მეორე აღმოსავლეთიდან გამოგზავნილი. პირველი ტკბილი იყო, ალერსიანი და იმედით გამამხნეველელი, მეორე — რჩევა-საყვედურებითა და მუქარით სავსე; ერთი გულში უხიციანებდა, და მეორე კი გულზე ჰკბენდა: „თეიმურაზ-ხან, — სწერდა შაჰ-აბაზ პირველი, — შევიტყე, რომ პაპაშენის კვალს შესდგომიხარ და გადამთიელი გინდა კარზე მომაყენო საჭირბოროტოდ, მაგრამ, სანამ მე მომადგებოდნენ, ხომ შენი სამეფო უნდა დაუდგა გზად და ხიდად! და მიკვირს, რომ, ჩემთან ერთად ძმასაგვით თანშეზრდილს, ჰკუა-გონება დაგკარგვია! ჩვენი ძმური კავშირი უძველეს დროიდან დღემდე მტკიცედ შენახულა და ახლა რაღად უნდა გაწყდეს? მართალია, ჩვენი დიდი სახელი ადევს თქვენ პატარა სამეფოს, მაგრამ საქმით ხომ დამოუკიდებელი ხართ და არავინ ეხება თქვენს რჯულს, ენას, ეროვნებას, ზნე-ჩვეულებას და წესწყობილებას? მართალია, სპარსეთის „ვალლად“¹ ითვლები, მაგრამ ესეც თქვენსავე სასიკეთოდ: ასე რომ არ ყოფილიყო და ჩვენი დასახელებული არ ყოფილიყავით, ვინ იცის, აქამდის რამდენჯერ აგაოხრებდნენ თურქები, და დღეს კი, ჩვენი შიშითა და მორიდებით, ხვანთქარს თქვენი ბუზიც ველარ აუფრენია, ხარკს თუ იტყვი, აბა, რა სახსენებელია ხარკად სამოცი ზონათ.² ახალგაზრდა ქართველი ქალი, მაშინ, როდესაც, სამაგიეროდ ჩვენგან ათასთუხმობით მიგაქვთ და ხალათი კიდევ ზედმეტიცა. თეიმურაზ-ხან! გადაიგდე გულიდან ეგ ორივესათვის

¹ ვალლი — გამგე, ასე ეძახდნენ ირანში ქართლ-კახეთის მეფეებს, რომელნიც მათგან დამოუკიდებულებაში იმყოფებოდნენ.

² „ზონა“, ანუ სონა სპარსულად მშვენიერსა ჰნიშნავს და სპარსელებიც ასე ეძახდნენ საქართველოდან წაყვანილ ქალებს“ (აკ. წერ.).

მავნებელი სურვილი, თვარა, თავმან ჩემმან, ¹ ველარ გადა-
 ურჩეთ ჩემს სამართლიან რისხვას, ველარც შენ და ველარც
 შენი სამეფო!..

ეს წერილი რომ წაიკითხა, თეიმურაზმა თავი ჩაღუნა და
 ღრმად ჩაფიქრდა. ბოლოს, თითქოს რაღაცამ გამოაფხიზლოა,
 უცბად გასწორდა, დაიყვირა: — არა! არა! გათავებული საქმეა...
 აქ ფეილამბარია ² თავდები და იქ კი ჯვარი და სახარება!..
 პირველს რომ დავერწმუნო და მეორეს არ ვენდო, ეს ხომ
 რჯულის გამობა იქნება?! უნდა გადაწყდეს... რაც მოხდეს,
 მოხდეს!.. ეს პატარა კახეთიც ხომ ნაწილია იმ დიდი საქარ-
 თველოსი, რომელიც წილად ჰხვდა ღვთისმშობელს, და დე-
 დაღვთისა განა ხელს აიღებს თავის საუფლისწულოზე? ³
 ცოდვია აქ იჭვიანობა! არ ეკადრება საქრისტიანოს, რომ
 გულგრილად აიტანოს მაჰმადიანების მედიდურობა: წამიერმა
 ჰირმა, დროებითმა უბედურობამ როგორ უნდა გაუტეხოს
 გული მორწმუნეს?! გამოცდა იგივე გამობრძმედაა; მისგან
 რჩეული ხალხი ღმერთმა არ ჩაჰყარა ეგვიპტის ტყვეობაში
 და მანვე არ დაუბრუნა აღთქმული მხარე და დაუჯდინა
 სამეფო ტახტზე ჩემი წინაპარი დავით?! დღესაც შეურყეველი
 იქნებოდა მათი სამეფო, თუ რომ ღმერთი, ქრისტედ მოვლენ-
 ნილი, ეცნოთ ძედ ღვთისად და არ გასდგომოდენ! შორს!..
 შორს ჩემგან იჭვიანობაე! მრწამს და აღვიარებ, რომ მომავალი
 ქრისტიანობისაა! დღესვე შევყრი დარბაზს და გადავაწყვე-
 ტინებ, რომ ორივემ თავ-თავისი საკადრისი პასუხი მიიღოს
 და, ღმერთო, შენით!.. — სთქვა, გამოისახა პირჯვარი და შეა-
 ჩერდა სახატეს.

¹ აქ იგულისხმება კახეთის მმართველი წრეების მიდრეკილება მოსკოვის-
 რუსეთთან კავშირისადმი.

² ფეილამბარს ანუ წინასწარმეტყველს ეძახიან მუსლიმანები თავიანთ
 სჯულისმდებელს, მაჰმადს.

³ საქართველოს ეკლესიის ლეგენდარული გადმთცემით, საქართველო-
 ქრისტიანობის დასამკვიდრებლად წილად ერგო ღვთისმშობელს.

ამავე დღეს დარბაზმა ხმის უმეტესობით გარდასწყვიტა, რომ გაეწყვიტა კავშირი სპარსეთთან და მიჰკედლებოდა ჩრდილოეთს...

თავი მხუთე

მრისხანებით აღტაცებული შაჰ აბაზი ცეცხლითა და მანვილით შემოეჭრა კახეთს და მუსრი გაავლო: ციხე-ქალაქები დააქცია, სოფლები ააოხრა, ტაძრები დაანგრია და შებღალა. ვინც კი მთაში ვერ გაასწრო და გაუხიზნავე დარჩა—დაიღუპა. სიბრალული აღარსად იყო და მდინარეებს სისხლისღვარი ერთოდა. ამ უბედურებამ ლანგ-თემურის დროებსაც კი გადააჭარბა... მძვინვარე შაჰმა, რაც გასწყვიტა, გასწყვიტა და, რაც არა, ათასობით და ათიათასობით სპარსეთში გადაასახლა! ამით მოადგილედ ულუსები გადმოასახლა და გაღმა-გამოღმა ალაზნის პირები დაიჭირა. შაჰმადიანები ყოველის მხრით ულოცავდნენ გამარჯვებას ირანის ლომს, მაგრამ თვითონ ლომს კი გული უკვნესოდა: „ეს გამარჯვება დამარცხებაზედაც უარესია,—ამბობდა გუნებაში,—აი სად ვიგრძენ ჩემი უძლურება!.. ერთზე ათი მომყავს, ათზე—ასი და მაინც ვერასა ვხდები!.. ჩემი მთავარი ძალ-ღონე შემოვალე მარტო ამ კახეთს და ეს ხომ მცირედი ნაწილია საქართველოსი?.. მაშ მთელი საქრისტიანო როგორღა ჩავიგდო ხელში? არ ჩავიგდო და მაშინ ხომ სპარსეთსაც უნდა გამოვეთხოვო?! ეს დასავლეთ-აღმოსავლეთის გზა და ხიდი, ეს ხმელთაშუა კარები, ეს პატარა ქვეყანა თუ ხელში არ ჩავიგდე, რა იქნება უმისოდ ჩემი დიდი სამეფო? უზარმაზარი ციხე უგალავნოდ, ადრე თუ გვიან ადვილად ასაღები და დასანგრევი!.. არა, საქართველო ის ნატვრისთვალაა, რომელიც ხელში უნდა იგდოს სპარსეთმა!.. იგდოს?.. ჰმ!.. თქმა ადვილია!! რას გააწყობ იმ ხალხთან, რომელსაც რჯული და ეროვნება ერთმანეთზე გადაუბამს, შეუხორცვბია და სულს ხორცზე მაღლა აყენებს?.. საარაკო ლანგ-თემურმა მხოლოდ

აქ იგრძნო თავისი კოჭლობა,¹ როცა ამ პატარა „ქვეყნის ქვაკუთხედს“ წამოჰკრა ფეხი. ვაი, თუ ირანის ლომმაც აქ ამოიძუოს კუდი?! ხალხი, რომელსაც სხეული გაუკაეებია და სული აუმიღლებია, საშიშია!.. ჯერ უნდა სხეული დაუდუნდეს, სული დაუმიღაბლდეს და მერე, მხოლოდ მერე შეიძლება მისი მოდრეკა!.. ჰო, სწორედ! სწორედ!! ზოგან, სადაც ცული ვერ გამოდგება, იქ პატარა ხერხს გააქვს და გამოაქვს ხოლმე!.. იქ, სადაც ლომის ტოტი ველარას სთესავს, მელიის კუდმა უნდა მოიძკოსო!“.. ასე გადასწყვიტა ძლიერმა და კიდეც შესცვალა თავისი გმირული, პირდაპირი პოლიტიკა საქვეშქიეშოსავერაგოზე. იმ დღიდან დაუტკბა მისგან აოხრებულ ქვეყანას და რისხვა წყალობად შეუცვალა. ერთთავად მიფენილი მზის სხივები თვალის ჩინს ართმევენ კაცსა და სწორმხედველობას აკარგვინებენ... ყენის უხემა წყალობამ დააბრმავა კახეთი. კუქმა გულს სძლია, სულმა ხორცს დაუთმო და ნელ-ნელა, „დღეს-ხვალეობით“ ქვეყანამ შეტოპა საფრთხეში. მოწინავე გუნდს და მათ მეთაურებს ტყუილად კი არ უსვამდა თავზე ხელს სპარსეთის ახალი პოლიტიკა! სასახლის კარზე უპირველესი ადგილები დაიჭირეს ქართველებმა და ადვილად გამდიდრებულები მიეცნენ მცონარებას. არც ნიჭი, არც ცოდნა და არც სხვა რამ კაცური ღირსება არა სჭრიდა. რომელიმე პირადობის ასამაღლებლად საკმაო იყო მხოლოდ თავდადებული ერთგულება სპარსეთისადმი და სამშობლოს ნელ-ნელა გაწირვა.—ვინც ქართველობას არ იგიწყებდა, ის იჩაგრებოდა და წინ ბიჯის წადგმას ვერ ახერხებდა, გინდა გმირთაგმირიც ყოფილიყო!.. ამას ხედავდა შაჰ-აბაზი და გულში იცინოდა, სიკვდილის შემდეგაც ანდერძად დაუგდო მემკვიდრეებს ირანის ლომმა იგივე პოლიტიკა და მიტომაც ერთ საუკუნესაც არ გაეგლო ჯერ, რომ აღმო-

¹ ლანგ-თემური—(1333—1405) მონღოლთა მფლობელი, დაიპყრო და ააოხრა მთელი შუა აზია, ინდოეთი, სპარსეთი და სხვა ქვეყნები. შემოესია საქართველოსაც. თემური კოჭლი იყო.

საგლეთი საქართველო ნახევრად გათათრდა: შემოვიდა ხალხში სპარსული ზნე, ჩვეულება, რჯული და კანონი!.. ქართველს ქართველობა აღარ ეტყობოდა!.. ენა შეიბღალა, დიდ ოჯახებში ქართულად ლაპარაკი კიდევ ერცხვინებოდათ... სამართალი უცხო ენაზე იყო, წირვა-ლოცვის და გალობის კილო შეიცვალა. მღვდელმთავრების მოადგილედ ახუნდები¹ გახდნენ და მსაჯულმოძღვრებად—მოლა ყადები.² ამან ყოველივემ ისე გარყვნა ხალხი, რომ ქართველი ქართველზევე მეზვერეობდა³ და ბოლოს ისე დაუძღურდა, რომ თვით სპარსელების საზიზღარ-გასაკიცხი შეიქნა ოდესმე სახელგანთქმული ქართველობა. ასე რომ, შაჰ-აბაზ მეორის დროს, ქალაჩუნობა სრულიად საჭირო აღარ იყო და პირდაპირაც თავში დაუწყეს ცემა დაუძღურებულს ქვეყანას.

საკენკით მიტყუებული და აღერსით თვალახვეული კახეთი მიხვდა, რომ უბედურებაში იყო ჩავარდნილი, მაგრამ თანვე იგრძნო თავისი უძღურებაც და გაკმინდა ხმა.—„სულ არაობას ცალუდელი ხარი სჯობიაო“,—სთქვა თავის სანუგეშებლად და წაუშვირა კისერი უღელს!.. ვინც აღრე ამილახვრობას,⁴ ამირეჯიბობას,⁵ ეშვიკალაბაშობას⁶ და ამირბარობას⁷ არად აგდებდა, დღეს იმას ჩაფრობაც⁸ კი ენატრებოდა. სიღარიბე უფრო მაღალ წოდებას დაეტყო და შიმშილით გამწარებული თავდაზნაურობა დაბალ წოდებას დააწვა თავზე... ერთმანეთშიაც ისე აირ-დაირიენ, რომ სისხლ-ხორცობა აღარას ჰნიშნავდა და ნათესავი ნათესავს

¹ ახუნდი—მუსლიმანთა სასულიერო პირი.

² ისლამის სასამართლოს მოხელეები.

³ მეზვერეობდა—აქ: ჯაშუშობდა.

⁴ ამილახორი—მეჯინიბეთ უხუცესი.

⁵ ამირეჯიბი—მეკარეთუხუცესი.

⁶ ეშვიკალაბაში—მეფის საგანგებო საქმეთა მოხელე.

⁷ ამირბარი—საზღვაო საქმეთა უფროსი.

⁸ ჩაფარი—ბოლიციის მოხელე.

აღარ ჰზოგავდა, ოღონდ კი ჩამორჩენოდა რასმე!—თავის წმინდები რომ აღარ აგონდებოდათ, „ყეენის თავის მზეს“ ფიცულობდენ!.. და, თუ აქა-იქ სადმე თავადაზნაურობაში რიგიანი ვინმე გამოერეოდა, ჯერ კიდევ გადაურჯულბელი და სამშობლოს მოქირისუფლე, თავისიანებსვე არ მოსწონდათ და უკიჟინებდენ. გლეხობას კი, იმ მუშა ხალხს, რომელიც ყოველდღე მამა-პაპების მოწამურ სისხლს, სამშობლოს მთა-ბარზე მსხვერპლად დათხეულს, პატიოსან შრომის ოფლს აღვრიდა, არ ჰქონდა ჯერ კიდევ საერო კავშირი გაწყვეტილი... მზად იყო, რომ კვარივით ანთებულყო, და უცდიდა მხოლოდ ნაპერწკლებს, საიდანმე მონაკვესს!.. ამ დროს, სწორედ ამ დროს, სცხოვრობდა კახეთში ახმეტის მებატონე, ბიძინა ჩოლოყაშვილი, ბუნებისაგან უნაკლულოდ შემკული, რომლის გულიც ვერაფრით ვერ მოიგეს თათრებმა, ვერც რისხვით და ვერც წყალობით. კახელებს უკვირდათ მისი ახირებულობა და ათვალწუნებული ჰყავდათ...

„გაგონილაო“, — ამბობდენ თავადები, — „ბედი კარზე მისდგომია და ეგ კი ჭირვეულობს... შინ არ უშვებსო!.. ყეენის თავის მზემ, ჩვენ უნდა ვიყოთ მაგის ადგილას, რომ ქვეყანა გაგაკვიროთ და მტრებს თვალები დაფუყვნოთ“. ამისთანები რამ ბევრი ესმოდა ბიძინას, მაგრამ ხმას არ იღებდა... მხოლოდ ნაღვლიანად აქნევდა თავს.

ერთ დღეს ბიძამისი ჯანდიერი ესტუმრა, ეს ჯანდიერი ისეთ კაცთაგახი იყო, რომელიც აქეთაც არის და იქითაც: დროს შეჰყურებს!.. ხან წაღმა ხნავს და ხან უკუღმა ფარცხავს!.. თათრების წყალობით გადიდკაცებულს, დიდი გავლენა ჰქონდა კახეთზე... თითქმის პირველი ვეზირი იყო მთავარმართებლის!.. მის უკითხავად ფეიქარ-ხანი წყალსაც არ დააქცევდა და ახლაც თურმე იმას გამოეგზავნა მოციქულად ჩოლოყაშვილთან. სადილზე ნელ-ნელა სიტყვა შეაპარა მასპინძელს და გამოიწვია სალაპარაკოდ. „ჩენო დისწულო, — უთხრა სხვათა შორის, — მე მხოლოდ შენი ახირებულობა მაკვირ-

ვებს!.. ღვთის მოცემული ყოველიფერი ბევრი გაქვს... ჰქუა არ გაკლია და გონება! ბედიც გწყალობს, მაგრამ შენ კი შენი თავის მტერი ხარ!.. მითქვამს და კიდეც ვეტყვი, რომ იქ, სასახლის კარზე, ბედნიერება მოგელის და შენ კი აქ მოგიკვცია ნაცარქექიასავით!.. რას ჩააკვდი ამ ახმეტას? სად გაგექცევა, შენი არ არის? კაცობა ის არის, რომ შორიდან მოიხვეჭო“...

— კაცია და გუნება, ბიძაჩემო!.. მე აქაც კმაყოფილი ვარ!.. ცოტა წმინდა მირჩენია ბევრ უწმინდურს!..

— უწმინდურს?! როგორ თუ უწმინდურს?! მაშ ჩვენ სულ გასვრილები ვყოფილვართ, სასახლის კარზე ვინცა ვართ?

— მე მხოლოდ ჩემ თავზე მოგახსენებ.

— შემცდარი ხარ!.. შეხედე სხვებს, როგორ ხმარობენ დროს და რა რიგად ცხოვრობენ!.. ღმერთმა ნუ მოგვიშალს ყვენის თავის მზე!.. დღეს, მისის წყალობით, ავად თუ კარვად, ქვეყანა პურსა სჭამს.

— ჰმ!.. შინ ლუკმას გვაცლიან პირიდან და გარედან კი ნასუფრალს გვიყრიან ძალღებსავით.

— რომ ეგეც აღარ გვექნეს, ხომ შიმშილით ამოვწყდებით?!

— უწმინდურ სიცოცხლეს მე წმინდა სიკვდილი მირჩენია და, სანამ მოვკვდებოდე, მანამდე მაინც კიდეც ვეცდები, რომ ჩემი ლუკმა როგორმე დავებრუნო.

— გვიანდა არის, ჩემო დისწულო!.. ძალა აღმართსა ჰხნავსო, არ გაგიგონია? ეგრე აღარ ჰფიქრობს ქვეყანა და შენ ერთი, მარტო, რას გააწყობ? ნათქვამია: „ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო“.

— გაზაფხულს ვერც ერთი მოიყვანს და ვერც ათასი! მაგრამ თვითონ გაზაფხულს კი ერთიც მოჰყავს და ათასიც. ეგებ ჩვენი გაზაფხული მოდიოდეს!.. დღეს მე ვარ ერთი, ხვალ ათი იქნება და ათასი!..

— კეთილი, მაგრამ ხშირად ადრე მოფრენილ მერცხალს სუსხი სცემს და სიცივე ჰკლავს.

— მესმის, ბიძაჩემო, მაგრამ მაინც მე ჩემდათავად გაზაფხულის მახარობლობის დროს სიკვდილი მიჩვენია ზამთრის წინასწარმეტყველობაში მედიდურად სიცოცხლეს!.. ვიცი!.. ჯანა არ ვიცი, რომ დიდკაცობა ტკბილია?.. სად თეირანი¹ და სად ახმეტა?! იქ ყოველიფერი თვალს იტაცებს, გრძნობა-გონებას ჰხიბლავს და კუჭს ატკბობს... მაგრამ კიდევ მაგისი მეშინია!.. არ მინდა, რომ ის გადამივარდეს გულიდან, რაც უნდა სიკვდილამდე მახსოვდეს და ვეტროფოდე. აქ, ამ პატარა ახმეტაში, ყოველიფერი მალამოდ ეცხება ჩემს გრძნობა-გონებას: მიწა, წყალი, მთა, კლდე, ტყე და ველი, ყველა ერთად ნათესაურის კავშირით გადაბმულა ჩემთან!.. ვგრძნობ რაღაც ერთ სისხლ-ხორციობას მათთან! ვგრძნობ და ჭირს აღვილად ვიტან!.. ამის სამაგიეროს რას მომცემს უცხოეთი?!.. რად მინდა შენი გარეგანი თვალსატყუარი დიდკაცობა მაშინ, როდესაც დამალული გრძნობა-გონება იჩაგრება და სულს აჩიავენს?! ტკბილია თქვენი შარბათები, მაგრამ ვერ გავცვლი იმ ჩემ ღვინოზე, რომელიც ჩემი მამა-პაპის სისხლით არის წითლად შეფერილი!.. გემრიელია თქვენი მურასა-ლაფაშები, მაგრამ მე მაინც ჩემი ქვეყნის პური მიჩვენია, ის პური, რომელშიაც ჩვენი ძვლების ნაწილები ურევია... დიახ, ნაწილები!.. ჩვენი საყანეები მათის ძვლებითა და ხორციით არიან დაპოხიერებული! მართალი არის ჩვენი გლახკაცობა, როდესაც ღვინის დაღვეის დროს პირჯვარს იწვრს და, პურის გატეხის წინეთ, ჯერ პურს ემთხვევა!.. ის წმიდა-წმიდათა, ზიარებაა ჩვენთვის... და ჩემს სამშობლოს რომ გავშორდე, სადღა მივიღო?!.. არა, ბიძაჩემო, არა!.. ისინი ჩვენთვის უცხო არიან და ჩვენც იმათთვის!.. რაც ბუნებასა და საუკუნეებს არ შეუხორციება, მისი შეწებება ტყუილია!.. არა გამოვარა!.. ან განშორება და ან სიკვდილი!.. ორში ერთი აუცილებელია!!

¹ თეირანი — ირანის დედაქალაქი.

ეს რომ სთქვა, წამოვარდა ზეზე, გავარდა აივანზე და დაიწყო გიჟივით სიარული... ჯანდიერმა გადააქნია თავი, „ვაიმე, ჩემო დისწულო, რა კაცი იღუპებიო?“ სთქვა მწუნხარებით, გამოვიდა კარში, შეჯდა ცხენზე და გაუდგა გზას. დიდხანს იბორგა გაბოროტებულმა ბიძინამ და რომ დაილალა, დღე და ღამის გაყრის დროს, ჩამოჯდა ტახტზე და გადახედა ალაზნის პირებს. ბნელი თანდათან იჭერდა არემარეს... თვალი სინათლესა ჰკარგავდა, მაგრამ სამაგიეროდ ყური ძალას იჩენდა... ალაზნის შხუილი, ნიავისაგან მოტანილი, თითქოს შესჩივის და შეჭხვენეშის მის გარეშემოს!.. ცაზე ვარსკვლავები აკიაფდენ!.. მთვარე ჯერ კიდევ ისევ მთას ეფარა... მაგრამ ცოტაოდნად კი შემოსცინა ცის კიდეს. ეტყობოდა, რომ შორს აღარც ის იყო... აქვე ახლოს გაისმა შოლტის ტკაცუნის და ზედ „ოროველას“ ღიღინი მოჰყვა. „მადლობა ღმერთს, რომ კიდევ ერთი მშობლიური ხმა მესმის!—სთქვა ამოოხვრით ბიძინამ,—დიდი ხანია, რაც ახალმა ცხოვრებამ გადაფხიკა კახელის გულისფიცარზე დღემდე ღრმად დაბეჭდილი მისი ისტორიული ნაგრძნობი და ნაფიქრები!.. ქართულ ტკბილ ღიღინს, ვაჟკაცურ შეხმატკბილებასა და სასოების მომგვრელ გალობას ბოლო მოუღო თათრულმა შექაქანებამ!.. ტკბილი ჩანგური და სალამური ზურნა-ჭიანურმა ჩაყლაპა!.. მხოლოდ ეს ორი სავალალო ხმა, „ოროველა“ და „მუმლი მუხასა“, კიდევ შერჩენია მუშახალხს... და, მადლობა ღმერთს, სანამ ესენიც არ მივიწყებულან, ჯერ კიდევ იმედია“,—წაილაპარაკა ბიძინამ. ამ დროს თავი ამოჰყო გადაღმიდან მთვარემ... ნელ-ნელა გადმოეშვა მთის წვერზე, სამკურნალოდ მიჰფინ-მოჰფინა სხივები ცა და ქვეყანას, გამოაღვიძა სიბნელეში სულგანაბული არემარე, დაჰქროლა ნიავმა, აბიბინდა მდელო, აშრიალდენ ფოთლები, შეირხენ ბუჩქები და ერთხმად შეუჭიკჭიკეს ბულბულებმაც!.. ბნელით გამოსულმა ქვეყანამ სული მოიბრუნა და დანადგლიანებულ ბიძინასაც გული დაუტკბა.—გზაზე გამოჩნდა

ურემი... ნელ-ნელა მოდენიდა მეხრე კამეჩებს და „ლილინს“ სათვალავს უხშირებდა: „ნუ ეძალევი წყალდიდსა, უნდა ეძებდე ფონებსო!.. ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიფონებსო!..“ შემოსძახა მაღალის ხმით და თან „ნიოც“ მიაყოლა შოლტის გატლაშუნებით.—ბიძინა შეკრთა, უცბად წამოდგა ზეზე და ზეცას დაუწყო ყურება... დიდხანს ხმას არ იღებდა. ბოლოს—თითქო გამოერკვაო—წაილაპარაკა: ეს რა გავიგონე?! მიწამ შემომტყორცნა, თუ ცამ ჩამომბერა ეს საგულისხმო სიტყვები? „ხერხი სჯობია ღონესო!“ საიდანაც უნდა იყოს, სულ ერთია... უგანგებოდ ცაცა და მიწაც, ორივე მუნჯია!! ჩემი დიდი ხნის გრძნობა-გონების ჭიდილი ამ ორმა სიტყვამ უნდა გადასწყვიტოს?.. დიახ! დიახ!! „ხერხი სჯობია ღონესაო!“ ხერხი! ხერხი!! მაგრამ ხერხი საქვეყნო და არა საპირადო!.. ციურნო მნათნო! თქვენ იყავით მოწამე ჩემი განზრახვის და თავმდეები ჩემი მოქმედების!.. თქვენ კიდევ ჩასული არ იქნებით, რომ მე მორჩილებით მივმართავ ალი-ყული-ხანს.

თავი მეთხუთსე

ჩოლოყაშვილმა კარგი ფეხი ვერ მიუტანა სპარსელებს: გადავიდა თუ არა მათკენ, მაშინვე გაჩნდნენ კახეთში სხვადასხვა გუნდები გავარდნილთა და მოსვენებას აღარ აძლევდნენ თათრებს; სადაც კი შეიგულეებდნენ და მოასწრებდნენ, სულ მუსრს აღენდნენ, და ისე შეაშინეს, რომ, არა თუ სოფლებში ვეღარ დაფარფაშობდნენ ადრინდულად, ციხე-დარბაზშიაც კი შიშის ქარი უქროდათ; და, თუ არ სიფრთხილით, გალაგნის გარეთაც ვეღარ ჰბედავდნენ ფეხის გადადგმას. შესანიშნავი უფრო ის იყო, რომ მარტო თათრებს კი არა, ქართველებს უფრო სდევნიდნენ, როგორც კი შეატყობდნენ, რომ თათრების მომხრე და იმათი ერთგულები არიანო. ბევრი გამოჩენილი და თათრის სამსახურში დაწინაურებული გამოათხოვეს წუთისოფელს; რამდენიმე თავადაზნაურობის ოჯახი აიკლეს! საბუეში¹ ერთი მღვდელი შეიპყრეს, როგორც ქვეყნის ორ-

¹ საბუე—სოფელი კახეთში.

გულს, თვალები დასთხარეს: ახლა მაინც ჩაიხედე გონებაში და შეინანეო. ჯანდიერს სახლ-კარი გადაუწვეს. ამბობდენ, რომ ჩოლოყაშვილსაც რამდენჯერმე დაესხენ თავზე, მაგრამ კაცმრავალმა ოჯახმა, როგორც იქნა, მოიგერაო. იმათი წინააღმდეგობა და მოპირდაპირობა მით უფრო საძნელო შეიქმნა, რომ არავინ იცოდა, ვინ იყვენ, სად იყვენ და საიდან როგორ მოდიოდნენ, ჩავარდა მთავრობა საგონებელში: „ადგილის კურდღელს ადგილისავე მწვევარი თუ დაიპერს, თვარა უცხო ვერას გახდებოა“, — ფიქრობდა ფეიქარ-ხანი და კახელებსავე ეხვეწებოდა, რომ გამოდგომოდნენ იმ უკუღმართებს და მით ერთგულება გაეწიათ ყუენისათვის. გუნებაში, ეგების, ბევრს უნდოდა, მაგრამ ცხადად კი მათი დევნა შიშით ვერავინ გაბედა და ჩოლოყაშვილს მიანდო მთავრობამ, რომელსაც, როგორც თვითონ ამტკიცებდა, „ცდა არ დაუქლია, მაგრამ მაინც ვერა გააწყო რა!“. გუნდები უფრო და უფრო გამრავლდნენ და გაეარდნილები გათამამდნენ. გაჭირდასაქმე. ფეიქარ-ხანმა აღარ იცოდა, რა უნდა ექნა, და უნდა ეცნობებია ყუენისათვის, რომ ერთ დღეს არ გამოსცხადებოდა სვიმონ მაყაშვილი და არ შეჰპირებოდა: „მე დავამშვიდებ ქვეყანასაო!..“ ეს მაყაშვილი, როგორც გაიძვერა და გაუტანელი კაცი, ყველას სძულდა. თეირანში იყო გამოზრდილი ყმაწვილობიდანვე და ერთ დროს დიდი ადგილიც ეჭირა სასახლის კარზე, მაგრამ ცოტა რამეზე გადაიუბრუნდა ფეხი და შერისხებული გამოისტუმრეს თავის ქვეყნისაკენ და მას შემდეგ უმნიშვნელოდ დაეხეტებოდა აქეთ-იქით. დიდკაცობისა და მტარვალობის ნაჩვენეს მოსვენება აღარ ჰქონდა და სულ იმაზე ჰფიქრობდა, თუ როგორ დავიბრუნო ძველი დრო და დიდებოა. თარეშობის დრომ ხელი მოუშარათა მის მოუსვენარ სურვილს და ხელმეორედ გამოიყვანა სარბიელზე: მთავრობამ მეთვალყურედ დანიშნა. დიდების მაძიებელი და უფლებაშეუსაზღვრელი მოხელეც მაშინვე შეუდგა საქმეს. შეატყობინებდნენ თუ არა მისი ხელქვეითები,

რომ ამა და ამ სოფელში თავზე დასხმიან ვისმე და ან ტყუი-
ლა გზად გაუფლიათ სადმე გავარდნილებსო, მაშინვე აიკლებ-
და იმ სოფელს და ააოხრებდა გაუკითხავად. „ბატონო! ჩვენ
რას გვერჩით? ძალაც თქვენ ხელშია და სამართალიცაო: ვინ-
მე მოთარეშეთაგანმა ჩვენ სოფელში გაიაროს, ჩვენ რა ვი-
ციოთ და რა ჩვენი გადასახალიაო?“ — ევედრებოდენ სოფლე-
ლები, მაგრამ სადღა იყო გაკითხვა? მით უფრო, რომ მთავ-
რობა უწონებდა მკაცრობას და აგულიანებდა მტარვალს.
ამგვარმა მეცადინეობამ უნაყოფოდ არ ჩაიარა!.. მართალია,
მოთარეშეები არა თუ არ გაუწყვეტია, თვალითაც არ უნა-
ხავს არავინ მათგანი მთავრობას, მაგრამ რამდენიმე თვის
განმავლობაში მართლა შესწყდა თარეშობა და გავარდნილე-
ბის აღარა ისმოდა რა. ეს სამსახური იმდენად მოუწონეს
და დაუფასეს მაცაშვილს, რომ ყვენმა გული მოიბრუნა და
პირველი ხალათი უბოძა.¹

ყვენის ტახტზე აბრძანების დღეობას იხდიდენ. ალვანის
მინდორი² მოჭედილი იყო ხალხით. ერთი მხარე ბამბის
კარვებით იყო მოფენილი. ოქროს კარავში კახეთის მმართვე-
ლი ალი-ყული-ხანი იჯდა და გარს დიდებულები ჰყავდა შე-
მოსხვეული. მზე დიდი ხნის ამოსული არ იყო, ასე ორ-სამ
შუბის ტარზე თუ იქნებოდა აღმოსავლეთით წინ წამოწეული,
რომ მოსაკრავებმა ქაბული დაუტკრეს. ხანი გამოვიდა ამალით
და მიჰმართა საჭიდაოს; ხალხმაც დაიგრილა და ყოველის
მხრით მოაწყდა და შემოერტყა ირგვლივ წრეს. იმ დროს
ჭიდაობა მიღებული იყო, როგორც თათრებში, ისე ქართ-
ველებშიაც. ფეიქარ-ხანი მოყვარული იყო ფალავნობის და
ხშირად ესწრებოდა ხოლმე ჭიდაობაზე. განთქმული ფალავ-
ნები ერთმანეთს არა ჰზოგავდნენ. გვარტომობის გაურჩევ-
ლად, მაგრამ უფრო ხშირად კი თათრები და ქართველები
ეჭიდავებოდენ ერთმანეთს. თუმცა თათრები ჩვეულებისა-

¹ ხალათის ბოძება წყალობას და პატივსცემას ნიშნავდა.

² ალვანის მინდორი ალაზნის მარცხენა ნაპირზეა.

მებრ ტიტვლები გამოდიოდნენ საჭიდაოდ, ტანზე ქონწასმულები, ასე რომ ხელი აღარსად ეკიდებოდათ, და ქართველები კი საჭიდაო ჩოხით გადიოდნენ, მაგრამ მაინც ხშირად გამარჯვება ამ უკანასკნელებს ჰრჩებოდათ. წინა დღეს კოზმანიშვილმა გალახა თათრების განთქმული მოჭიდავე, ბეჭი ამოუგდო, და ამან ისე შეაწუხა თათრები და თვით ფეიქარხანსაც ისე დასწყვიტა გული, რომ აბდუშაჰილს უბრძანა: „გინდა თუ არა, დაეჭიდეთ“. ეს აბდუშაჰილი ერთი უთვისტომო ვინმე იყო, მაგრამ თავის ვაჟეკაცობით პირველობა დაერჩინა არდალანში და ფეიქარხანის ცხენოსან ჯარის მეუფროსობა ეწოვნა. ჭიდაობა თუმცა აღარ ეკადრებოდა, როგორც დიდკაცს, მაგრამ ხანს ხათრი ვეღარ გაუტება და შევიდა წრეში წელზევით ტიტველი. ერთი შეხედვით, ჩასხმული, უზარმაზარი, შავი მარმარილოს ქანდაკი ეგონებოდა კაცს. შავი წვერები ტევრად ეყრებოდა გულ-მკერდზე, დიდი ულვაშები აქეთ-იქით ტოტებად სცემდნენ სიგრძისად; დიდროვანი შავი თვალები, სქელი წარბებით გადმოხურულ-დაჩრდილულები, საოცრად ბრიალებდნენ. დაუკრეს საჭიდაო. ატორტმანდა ფალავანი, ჯერ მალლა აღაპყრო ხელები, ზეცას შეჭხედა, თითქო გამარჯვება გამოსთხოვაო, მერე დაემხო დაბლა და ძიწას სამჯერ აკოცა; წამოდგა ზეზე და კალოს შემოუარა; ცერებზე დგებოდა ყოველ ბიჯის გადადგმაზე და ძალზე ჰაერს ისუნთქავდა, თითქოს სცდილობდა, რომ გულბოყვი გაედიდებია, გაებერა. ერთხელ რომ შემოუარა წრეს, ისევ თავის პირველ ადგილზე გაჩერდა, დაიჩოქა ცალ მუხლზე რა იქითკენ დაიწყო ყურება, საიდანაც მოპირდაპირე უნდა შემოსულიყო. უყვილეს მსურველებს, მაგრამ არავინ გამოჩნდა. მეორედ დაუარა კალოს, კიდევ არავინ სჩანდა.

— სად არის გუშინდელი თქვენი გამარჯვებული კოზმანიშვილი? — იკითხა ხანმა.

— უარზე სდგას, ასე ამბობს: „მე ფალავნებს ვეჭიდავები და არა გოლიათებსო“, — მოახსენეს ქართველებმა.

— მაშ კარგი, სირცხვილი თქვენით!—ღიმილით სთქვა ხანმა და უბრძანა მოჭიდავეს მესამედ კიდეც წრეში შენა-
ვარდება და ისე გასვლა წრიდან.

მოჭიდავემ აასრულა ხანის ბრძანება და მედიდურად და-
აპირა წრიდან გასვლა, თათრებმა კმაყოფილების ნიშნად
წვერებზე მოისვეს ხელი და უღვაშებში ჩაიცინეს.

ამ დროს ხალხში რაღაც ჩოჩქოლი ატყდა და მოისმა კი-
ჟინი: „დაუკართ, დაუკართო!“ უცბად შეჩერდა აბღუშა-
პილი და აქეთ-იქით დაიწყო ყურება. წრეში ვეფხვივით შე-
მოვარდა ერთი ვიღაც ტანწვრილი, მალალი, მხარ-ბეჭიანი
და თმაგაჩეჩილი ახალგაზრდა, შეხედა მოპირდაპირეს და შე-
ჩერდა. თათარმა ტორტმანი დაიწყო და ხელების შლა; უცებ
გაექანა შურდულივით ახალგაზრდა, შეუვარდა ფეხებში, გა-
მოჰკრა ორივე ხელი, ჯირკვიით გადაავორა ფალავანი და
გამოიჭრა წრიდან.

— არა, არა, ჯერი არ არის, მაგრე არ იქნებაო!— ჰყვირო-
დენ თათრის მომხრეები. გაბრუებული აბღუშაპილი წამოდ-
გა ზეზე და სთქვა: „მე ჯერ სალამი არ გამეთაგებინა და ის
ღალატით მომვარდაო“.

ძალათი გამოათრიეს მეორედ ახალგაზრდა: ას გაჩერდა
ერთ ადგილას და აღარ იძროდა.

— თათარო, სალამი რომ გაათავო, დამიძახე და მოვა-
ლო!— მიაყვირა ფალავანს. იმანაც, ბრაზმოსულმა, კამეჩივით
მიაშურა ახალგაზრდას, მაგრამ ის განზე გაუხტა და თათარ-
მა ხელები ჰაერს მოუპოტინა. რამდენჯერმე ჩაუქროლა-ჩა-
მოუქროლა ახალგაზრდამ გოლიათს, მაგრამ ატყუებდა: ხან
აქეთ, ხან იქით განზე უხტებოდა, რომ ხელში არ ჩავარდ-
ნოდა. მოთმინებიდან გამოსული თათარი წყევლა-კრულვით
დასდევდა მოპირდაპირეს; შეურჩია დრო, როგორც იქნა,
ახალგაზრდამ, მოავლო ხელი მკლავში, წამოიკიდა ზურგზე,
ვადილო კისრულით და უშვა ხელები. აბღუშაპილი სიგარ-
ძისად გაიდლაშა გულადმა დედამიწაზე... გამარჯვებულმა

ცალი ფეხი დაჰკრა ფაშვზე, გადაახტა და გავარდა წრიდან. ხალხმა კიყინი დასცა.

— შაიტან, შაიტან! — დაიძახეს აქეთ-იქით თათრებმა.

— ეხლა გინდა შეიტანე და გინდა გამოიტანე ეგ თქვენორუმბივით გაგორებული ფალაფანი, სულ ერთიაო, — უპასუხებდენ მხიარულად ქართველები.

დაცემული წამოაყენეს და წაიყვანეს გაბრუებული უფროსირცხვილით, ვიდრე გალახულობით. მოიკითხეს გამარჯვებული, ნაგრამ ველარსად ნახეს; მიიშალა ხალხში. ველარვაიგეს, ვინ იყო, ფეიქარ-ხანმა წარბები შეიკმუნა და ზეზე წამოდგა, გაბრუნდა ისევ თავის კარვისაკენ. ხალხიც დაიშალა, წავიდ-წამოვიდა აქეთ-იქითკენ. იმ დღეს, მართალია, ხანი გუნებაზე ვერ იყო, მაგრამ მაინც მხიარულად ჩაიარა საერო ლხინმა და შექცევამ. ნასადილევს, ჩვეულებისამებრ, ცოტა წაიძინა დიდკაცობამ და მერე კი, რომ აგრილდა, გამართეს ჯირითი.

ცხენოსნები გაიყვენ ორად და დადგენ გაღმა-გამოღმა მოედნის პირად. ცხენებმა იგრძნეს, კულები აიღეს, თავი მოიქანჩეს, ცმუტავდენ ერთსადიამავე ადგილას მარჯვნივ და მარცხნივ ტრიალით. ზურნის ხმა რომ გაისმა, მაშინ კი შეკუნტრუშდენ და, თუ მხედრებს თავი არ მოექანჩათ მათთვის, გამოიჭრებოდენ შუა მოედანზე. ახლა კი თავშეკაფებულები, ჰბერავდენ ცხვირის ნესტოებს, ფრთქვინავდენ, კბილებს უქერდენ ლაგამს, ყურებს აცქვეტდენ და თვალებს აბრიალებდენ. გამოახტუნა ერთმა მხედართაგანმა თავის ყარაბაღული² და მოხდენით მიაგდო მოპირდაპირე გუნდზე, გამოიწვია მოწინააღმდეგე და საოცარი სისწრაფით გამოატრიალა ცხენი. უკანამ ჯირითი შესტყორცა³, მაგრამ წინამ ჯირითს ჯირითი აუკრა და გადაივლო თავზე. ახლა სხვები

¹ „ეშმაკი“, — სატანა.

² ცხენის საუკეთესო ჯიში.

³ ჯირითის ტყორცნა ძველი ქართული მხედრული თამაშობა იყო.

გამოვიდნენ, ახლა კიდევ სხვები რიგ-რიგით, ასე რომ, წესობარაგის დაურღვევია. მშვენიერი სანახავი იყვნენ მხედრები, როცა ისინი შენატყორცი ჯირითის ასაცილებლად ხან მარჯვნივ და ხან მარცხნივ მანდიკურად¹ გადაეკიდებოდნენ ცხენს და ზოგჯერ მუტელქვეშაც ამოეგლებოდნენ ხოლმე. ბედაურებისათვის საჭირო აღარ იყო არც ღებნი და არც მათრახი; იმათ თვითონ იცოდნენ, რა ღროს რაგვარი მიხვრა-მოხვრა იყო საჭირო. გამეტებით ჯირითის გაგდება დაშლილი იყო; ზოგ მოჯირითეთაგანს ნება არ ჰქონდათ მარჯვენა ხელში აეღოთ და მარცხენათი ათამაშებდნენ. აბღუშაპილს სულ არ მიუღია იმ ჯირითში მონაწილეობა.

გათავდა ჯირითიც. შეერთდა ორივე მხარე, მწკრივად დააყენეს ცხენები ყველამ ერთად, ცოტა შეასვენეს და, დაიწყებულა თუ არა ზურნამ, მიანებეს თავი ცხენებს და ისინიც ჭიხვინ-ჭიხვინით გავარდნენ ჯეირანივით. ცხენოსნებს უნდა ის მინდორი სიგრძისად გადაეჭრათ, მისულიყვენ კიდემდე, მერე იქიდან სათითაოდ გამოეჭენებიათ ცხენი, რომ ყაბახი ჩამოეგდოთ. იმ დღეს ყაბახად ოქროს თასი იყო დასმული თვალაუწდომელ ჭადრის წვერზე; თითო ჯირითი ყველამ შესტყორცა, ზოგმა ახლოს მიიყვანა, ზოგმა ხეს გადაავლო თავზე, მაგრამ ვერც ერთმა კი ვერ შეანძრია ნიშანი. ბოლოს წამოვიდა ვიღაც შავცხენოსანი ისეთის სისწრაფით, რომ თითქმის აღარ სჩანდა ცხენზე, შორიდანვე შესტყორცა ჯირითი, ჰკრა შუაგულში და მალე შეაგდო. თასი ბზილობზილით წამოვიდა; მხედარმა მიაგდო ცხენი ხის ძირში, შეაყენა უკანა ფეხებზე და ჰაერშივე მოავლო ხელი თასს, დაბლა აღარ დაუშვა; ჰკრა ქუსლი ცხენს და მიაჭენა იქ, სადაც ქართველი დიდებულები იდგნენ; ვითომ ზრდილობისამებრ, დააპირა გადმოხტომა, მაგრამ გაგიჟებული ცხენი ხელს უშლიდა. მაშინ ცხენდაცხენ გაუშვირა თასი ერთ დიდებულთაგანს და დაიყვირა: „ღმერთმა ნუ მოუშალოს გამარჯვება.

¹ მანდიკი—ხურჯინი, აბგა.

ბატონ მაცაშვილსო!“ სვიმონ მაცაშვილმა წინ რამდენიმე ბიჯი წამოდგა და ჩამოართვა თასი. ამ დროს უცბად ჰაერში რალაცამ გაიფლვა და მაცაშვილი ჯერ ისევე ფეხზე იდგა, რომ თავი მიწაზე კოტრიალეზდა. მხედარმა გამოატრიალა ცხენი და უკანვე გაქუსლა. შეკრთა დიდი და პატარა! ბოლოს დაიძახეს აქა-იქ: „ჭეი, ბაში-აჩუკია, ბაში-აჩუკია!“¹ გამოუყენეს მღევრები, გვიანდა იყო. გარისხდა ფეიქარ-ხანი, გაწყრა მეფალყურეებზე და ბაში-აჩუკის თავიც ათას ოქროდ დააფასა.

თავი მეზვიღე

ამ ხანებში არეულობა მოხდა იმერეთში და ქართლის მეფე ვახტანგი, შახნავაზად წოდებული, გადაიწვიეს, რომ მისი შვილი არჩილ² იმერეთის მეფედ დაესვათ. იმერეთის დიდკაცობა დიდი პატივისცემით და ძღვენით დაუხვდა დიდებულ სტუმარს. სიუხვით ყველას წერეთელმა გადააქარბა, თუმცა მეფის გული კი აბაშიძემ უფრო მოიგო და ბევრიც არა დახარჯვია რა: მხოლოდ ათი ახალგაზრდა ქალიშვილი, ერთიმეორეზე უმშვენიერესი, მიართვა: „ყვინისათვის საჩუქრად დაგჭირდებაო“. ამ მცირე ძღვენით ისე კმაყოფილი დარჩა მეფე, რომ სხვების განძი ჩალადაც აღარ ჩაუგდია. წერეთელი, როგორც მეტოქე და მოქიშპე აბაშიძისა, ყველაზე უფრო გულნატკენი დარჩა და დაღონდა. კიკო ბაქრაძემ შეურჩია დრო ბატონს და მოახსენა:

— თქვენი ქება-დიდება—თქვენი ყმების ქება-დიდებაა, თქვენი ძღვევამოსილობა—ჩვენი გამარჯვებაა, და ნუ გვიზამ მისთანა საქმეს, რომ აბაშიძის საყმოს სასაცინო გავხდეთ! მეფე რომ ქართლში გადაბრძანდეს და წერეთელზე აბაშიძე უფრო პატივით მოიხსენიოს, ეს ჩვენი სიკვდილი იქნება!

¹ ბაში-აჩუკი—თავახდილი.

² არჩილი—ცნობილი ქართველი პოეტი (1647—1713).

— მეც მაგას ვწუხვარ, ჩემო კიკო, მაგრამ რა ვქნათ? — მიუგო ბატონმა დაღონებით, — ხარჯი არ დამიკლია, თავი არ დამიზოგავს, სალარო თითქმის დავაცალიერე და მეტი რაღა მექნა?

— ჩემო ხელმწიფე! თუ არ გამიწყრებით, ჩემი უგუნური ჭკუით ისეთ რამეს გირჩევთ, რომ მეფის გულიც თქვენ დაირჩინოთ და აბაშიძის ძღვენიც დაივიწყოთ; ისეთი რამე მიუძღვენი, რომ მართლა გასაკვირველი და საარაკოც იყოს!

— თქმა ადვილია, მაგრამ რა გამოვძებნოთ მაგისთანა?

— ღმერთი მოწყალეა! რახან ლამაზ ქალებზე მივარდა საქმე, არა გვიჭირს რა, ბედი ჩვენსკენ არის! ღვიმის მონასტერში ორი დები იზრდებიან, ტყუბის ცალები, ერთი მეორისაგან არ გაირჩევა და არც მათი მსგავსი რამ ნახულა ჯერ ჩვენში.

— მერედა, ობლები არიან? უპატრონო?

— თითქმის, ჩემო ხელმწიფე! ჩემს მეტი აღარავინა ჰყავთ და მე ან ჩემი თავი რად მინდა ან ისინი, თუ არ თქვენი ჭირის სანაცვლოდ? დედა იმათ არ ჰყავთ და მამა, ერთი ძმა ჰყავდათ და ისიც დაიკარგა, ამდენი ხანია მისი ასაველ-დასაველი აღარა ვიცით რა; მეც ხომ უცოლშვილოდ გადავდივარ ეს არის, და თქვენს გარდა პატრონი და ჭირისუფალი ვინღა ეყოლებათ? გამოიყვანეთ ორივე და მიუძღვენით მეფეს. ისინი სადაც უნდა იყვნენ, სასახლის კარზე, საქარისტიანოში თუ ურჯულლოში, მაინც არა უშავსთ რა; მათი სილამაზე და მზეთუნახაობა არც ერთს ვზას არ დააკარგვინებს.

დიდხანს ყოყმანობდა წერეთელი; მისი ნაერთგულარი ბაქარას შვილები დასაკარგავად არ ემეტებოდა, მაგრამ აბაშიძის მეშურნეობამ დაჰრია ხელი; გამოიყვანა ორივე დები და წასვლის დროს მიუძღვნა ვახტანგს, როგორც მეფე, ისე მთელი მისი ამაღლა გაოცებული იყვნენ ბაქრაძის ქალების სილამაზით, მით უფრო, რომ ერთს მეორისაგან ვერ არჩევ-

დენ. მეფემ აღარ იცოდა, როგორი მადლი გადაეხადა წყ-
რეთლისათვის და დიდძალი ყმა და მამული უბოძა ზემო
ქართლში, თვითონ კმაყოფილი დაბრუნდა ქართლისაკენ და
დაიბარა, რომ როგორც ეს ორი მზეთუნახავი, ისე დანარ-
ჩენი ათი ქალიშვილიც, თორმეტივე ერთად გამოემგზავრე-
ბინათ.

მისი ნება ასრულდა, მაგრამ შიგ შუაგულ ქართლში ერთი
უცნაური და უჩვეულო რამ მოხდა: მეფის ბარგს დაესხნენ
თავზე ავაზაკები მოულოდნელად და თორმეტივე ქალი მოი-
ტაცეს; ნივთეულობისათვის კი ხელი არ უხლიათ.

მეფე ვახტანგს რომ მოხსენდა ეს თავხედობა, გარისხდა,
ბრძანა გზების გაკვრა, მთელი სამეფო შესძრა, იმერეთშიაც
ბევრი ეძებეს, მაგრამ ცამ ჩაყლაპა თუ მიწამ, ვერა გაიგეს
რა. ხალხში კი ჩუმად ლაპარაკობდნენ აქა-იქ: „ეს ბიჭობა,
კ ხეთში რომ გამოჩენილი ბაში-აჩუკია, მისი საქმე უნდა
იყოსო“. დიდმა ხანმა გაიარა ამას შემდეგ.

ჭიდაობის შემდეგ აბლუშაპილ თავის ქერქში ვეღარ იყო;
გულში ჩაიდვა ბაში-აჩუკის ჯავრი და სულ მარტოდმარტო
აქეთ-იქით დაეხეტებოდა მთელი დღე: უდაბურ ტყეებშიაც
კი დადიოდა, რომ ეგებ სადმე წავაწყდე ჩემს მძლეველს, სა-
მაგიერო გადაეუხადო და სირცხვილიდან გამოვიდო.

მარტო აბლუშაპილი არა ფიქრობდა ბაში-აჩუკზე, სხვებ-
საც ბევრს ჰქონდა გატეხილი ძილი, მაგრამ მიზეზი კი სხვა-
დასხვა იყო: პირველს ვაჟკაცური ჭინი აშფოთებდა და სხვებს
კი ათასი ოქრო არ ასვენებდა. ამ უკანასკნელებში ყველაზე
უფრო მეტად ჰქონდა საღერღელი აშლილი თიმსალ-მაკოს.
ეს იყო თელავში მცხოვრები, ტერტერას ქვრივი, ჭკუითა და
მოხერხებით განთქმული; უამისოდ არც ჭირი და არც ლხინი
არ იქნებოდა, ავშიაც გამოსადეგი იყო და კარგშიაც, და
მასთანაც განთქმული მაჭანკალი. ატყდებოდა თუ არა სადმე
ახალგაზრდებში ტრფობის ცეცხლი, ეს მაშინვე, თითქოს
ტრუსის სუნი ეცაო, იქ გაჩნდებოდა და დაატრიალებდა ჯა-

რას; დიდსა და პატარას, ყველას იცნობდა, ყოველ ოჯახში შინაური იყო, ყველასათვის საჭირო და გამოსადეგი, მაგრამ არავის არ უყვარდა. გაიგო თუ არა, ბაში-აჩუკის თავი ათას ოქროდ დაათვასესო, ანგარებამ აიტანა და ამბობდა გუნებაში: „ხუმრობა არ არის ამდენი ფულიო! ჩემი ხერხი და ეს ერთად ქვეყანას, უნდა, წალმა დაატრიალებენ და უნდა, უკუღმავო. ბაში-აჩუკი როგორმე მე უნდა ჩავიგდო ხელშიო... როგორ შეიძლება, რომ მისი ბინა და ვინაობა ხალხში არავინ იცოდესო? მარტო ის ხომ არ არის გავარდნილი, მასთან ერთად, ვინ იცის, რამდენი ახალგაზრდებიაო? როგორ დავიჯერო, რომ ერთ მათგანს მაინც ვინმე სოფლებელბთან დამოკიდებულება არა ჰქონდესო?“ ეს რომ გადასწყვიტა გუნებაში, კიდევ შეუდგა საქმეს: სადაც კი მოჰკრავდა ყურს, ამა და ამ სოფელში ნაძრახი ქალი ვცნმე არისო, იმდენს ეცდებოდა, რომ გასცნობოდა და დამეგობრებოდა. ზოგიერთ ოჯახებში ნათელ-მირონიც კი შეიტანა, მაგრამ ვერას გახდა, ვერა გაიგო რა; მხოლოდ ეს კი აიღო აზრად, რომ, თუ ვინმემ იცის მათი ამბავი, თვედორაანთ მეღანომ უნდა იცოდესო და დაუხშირა იმასთან სიარულს. თვედორაანთ მეღანო თელავის მახლობლად, ერთი პატარა სოფლის განაპირას, ტყის პირად ცხოვრობდა ორის პატარა შვილით; ქმარი თათრის ჯარში ჰყავდა ჩაფრად შესული, თვითონ თვალით ვერა ჰხედავდა. სილამაზით ნაქები იყო და, ცოტა არ იყოს, სახელიც გატეხილი ჰქონდა. თიმსალ-მაკომ ერთხელ, სტუმრად რომ მივიდა მასთან, სახეზე უსიამოვნება შეატყო და განგებ იგვიანებდა წასვლას, სანამ მოსალოდნელმა ავდარმა მართლა არ მოასწრო. შეიქნა ერთი კექა-ქუხილი და თავსხმა, ასე რომ, სტუმარი უნდა დარჩენილიყო მეღანოსთან. მასპინძელს შეფოთვა თანდათან უფრო ეტყობოდა და ვახშმის მზადებას დაუჩქარა; ხელად გაშალა სუფრა, გვერდში ამოუდგა ერთი დოჭი კახური და ზედიზედ უსხამდა სტუმარს, აძალებდა: „დალიე, ღმერთმა შეგარგოს, და ტკბილად დაგეძინებაო!“

თიმსალ-მაკო სიცილით ეუბნებოდა: „ჩემო ნათლიდედავ, ეგ რომ არ დავლიო, ისეც ტკბილად დამეჩინებაო. მისთანა წამალს დავაყრი ხოლომე ვახშმად ჩემ საჭმელს, რომ გათენებამდის ზარბაზნებიც რომ თავზე მახალონ, მაშინაც ვერას გავიგებ; მხოლოდ ფერად-ფერადი სიზმრები, თითქო სასუფეველში ვიყო, ისე დამტრიალებს თავსაო; ერთხელ რომ სინჯო, შენც, ჩემი არ იყოს, მერე ხელს ვეღარ აიღებო“. ეს რომ სთქვა, ამოიღო ჯიბიდან პატარა გამოკრული პარკი, გაშალა და ფხენილი შეჭამა და მოაყარა: „ზაზხაშისაგან შეზავებული ძილის წამალიაო; შენ კი ვერ გირჩევ, ჩემო ნათლიდედავ, ბაღების პატრონი ხარ და ღამე ბევრჯელ გამოღვიძება დაგჭირდებაო; მე კი, რომ დავეგდები რუმბივით, გათენებამდე ვეღარას გავიგებ, მკვდრის ძილი წამილებსო“. მოუკრა თავი პარკს და ჩაიდვა ისევ ჯიბეში.

ჯერ შუა ჭამამდე არ იყვნენ მისული, რომ თიმსალ-მაკოს მთქნარება დააწყებინა და თვალები მოეპარუწა; ერთი-ორი წაილულულა გაუგებრად და ჩაჰკიდა თავი... ძილი მოეკიდა; მელანომ ძლივს მიათრია კუთხისაკენ, მიაწვინა ლოგინზე და საბანი გადაათარა. სტუმარი გაიშეშა, გადაბრუნდა კედლისკენ და ამოუშვა ხერინი. მელანომ ღიმილით წაიჩურჩულა: „მეორედ მოსვლამდისაც ნუ გამოგღვიძებიაო“ და მოტრიალდა სუფრისკენ, მაგრამ ალაგების ნაცვლად ხელახლა დაუწყო გაწყობა; მიდგა თაროზე, გადმოიღო იქიდან ცივად მოხარშული დამზადებული დედალი, ყველი, მრგვლად მოხარშული კვერცხები, ხელადით ღვინო, გააწყო სუფრა და ხელ-პირი დაიბანა, თმა დაივარცხნა, წითელი ბაღდადი მოიხვია თავზე და კოპწიაობა დაიწყო. რამდენჯერმე მოიხედა თიმსალ-მაკოსკენ, მაგრამ ის ვერას ხედავდა: პირშექცეული კედლისაკენ ეგდო უძრავად და ხერინავდა. მელანომ მიიტანა თავისი ძველი თავსათარი და თავზე გადაათარა, გამობრუნდა, დაჯდა ცეცხლთან სამფეხა სკამზე და კარებისკენ იწყო ყურება. დიდხანს აღარ გაუვლია, რომ ეზოში

ძალმა დაიყუთა და შეუტია ვიღაცას, მაგრამ მალე გაჰკმინდა ხმა, წუწყუნის დაიწყო; მელანო ზეზე წამოვარდა და მიაშურა კარებს გასაღებად; თავმომძინარებულ თიმსალ-მაკოს გულმა დაუწყო ძგერა. მაგრამ არ განძრეულა. სახლში შემოვიდა ჩვენი ძველი ნაცნობი — გლახა ბაქრაძე, მოიხსნა სველი ნაბადი და მიაყუდა კედელზე, მოიხადა ყაბალახი, უკან ზურგისკენ გადიგლო ფაფანაკი, თოფი იქვე მიაყუდა, დამბაჩა, ხმალი და ხანჯალი ტანზედვე გაისწორა და ღიმილით გადახედა მელანოს. ქალი წურბელსავით ჩამოეკიდა კისერზე; დიდხანს შეტყუბებულსავით იყვნენ თავდავიწყებული.

ახალმოსულს უცბად ხვრინი შემოესმა და შეკრთა.

— ნუ გეშინია, ჩემო სიცოცხლე, ჩემი ნათლია არის, ტერტერას ქვირივი, ხაშხაშნაჭამია და სძინავეს. შენს მტერს ნურა გაუგია, მაგან ვერა გაიგოს რაო.— უამბო ყველაფერი, მაგრამ ვაჟი მაინც იჭვნეულად აქნევდა თავს. თავის სიმართლის დასამტკიცებლად მელანომ ჯინჯგალი დაუწყო მძინარს, ხან ფეხებში მოავლო ხელი, ხან თავი აუწია: ბევრი აცოდვილა, მაგრამ ვერ გამოაღვიძა. ერთხელ კი წაიჭუჭყუნა მძინარმა და ამოუშვა ისევე ხვრინი.

— დაეხსენ, ნუ აწვალე! — მიაძახა ბაქრაძემ, სანამ ეგ გამოიღვიძებდეს, მე აქედან შორს ვიქნებიო! — მიუჯდა სუფრას და საყვარელიც გვერდში მოისვა.

დიდხანს იჭიკჭიკეს ისე, როგორც შეყვარებულთა რიგია; სხვათა შორის ქალმა ჰკითხა: „ბაში-აჩუკს რათ გეძახიანო?“ და ვაჟმაც მიუგო: „ეს აქ დამარკვეს თათრებმაო: ფაფანაკით რომ მხედავენ, უქულო ვგონივარ, თავმობდილი, და მათებურად ბაში-აჩუკი თავმობდილსა ჰნიშნავსო“.

ამისთანა ამბები ბევრი ილაპარაკეს ვახშამზე; ბაში-აჩუკმა ერთი კვირის, როგორც თავისი, ისე თავის ამხანაგების თავგადასავალი დაწვრილებით უამბო მეგობარს; ნაფახშმევს ცოტა მოიღლერსეს... მეორე მამლისყვილზე ვაჟი გამოესალმა ქალს, უთხრა: „ღღეისწორამდის ნულარ მელიო“ და გაუდგა გზას.

ტერტერას ქვრივს ერთი სიტყვაც მათი ნალაპარაკები არ გამოჰპარვია, მაგრამ დილას კარგაძალზე იყო ამოსული მზე, რომ გამოეღვიძა და ისე წამოდგა ზეზე, თითქო წუხელი სიზმარიც არ ენახოსო, გამოეთხოვა ნათლიდედას და გაუდგა გზას.

თავი მერვე

ალი-ყული-ხანმა იმ დღეებშივე დაიბარა აბდუშაჰილი და უთხრა:

— ერთგულობის გამომჩენი, როგორც ჩვენებში, ისე სხვისიანებშიც ბევრი მყავს, მაგრამ ამ საიდუმლოს შენს მეტს მაინც არავის მივანდობო!

აბდუშაჰილმა მორჩილების ნიშნად შუბლზე მიიდგა ხელი და მოახსენა: „ბაშ უსტაო!“¹ მაშინ მოუყვა ყოველივეს, რაც თიმსალ-მაკოსაგან შეეტყო და დაავალა, რომ ცხენოსნები წაიყვანე დანიშნულ დღეს, შემოარტყი გარს მელანოს სახლს და, როგორც ის ქალი, ისე ბაში-აჩუკიც დაჭერილი მომგვარეო.

აბდუშაჰილს არ ექაშნიკა ეს საქმე:

„მარტო რომ სადმე შევეყოდი და სამაგიერო გადამედევინებინა, ის იქნებოდა კარგი, თვარა კაცს უდროოდ და უადგილოდ მივასწრო, ჯარი დავახვიო და დავიჭირო, ეს რა ვაჟკაცობაა და რა საკადრისიაო?“ მთელი ის დღე სულ ამაზე ფიქრობდა; დაღამდა თუ არა, გაუდგა გზას მარტოდ-მარტო და მიადგა კარზე თევდორაანთ მელანოს; მელანომ რომ უდროოდ დროს მოსული უცხო თათარი დაინახა, შიშის ქარმა აიტაცა, მაგრამ აბდუშაჰილმა უთხრა:

— ნუ გეშინია! სამოყვროდა ვარ მოსული და არა სამტროდო.

ქალმა რომ მშვენიერი ვაჟკაცი ტკბილად მოლიმარი ნახა, გული მოიბრუნა.

¹ „მესმის!“ „ბატონი ბრძანდები“.

— „კუთხეულ იყოს თქვენი მობრძანებაო“, — უელმოღვრებით უთხრა, მორცხვად კავები გაისწორა და სკამი დაუდგა. თათარმა მიიხედ-მოიხედა, კარები გადაუგდო შიგნიდან და ხანჯალი ამოიღო. ქალი შეკრთა და უთხრა:

— რა საჭიროა იქ ძალადობა, სადაც ნებაყოფლობას წინ არა უდგას რაო?

თათარმა, ვითომ ვერც კი გაიგონა ეს სიტყვები, ჩაიყო მეორე ხელი ჯიბეში და სავსე ქისა ამოიღო.

— აი, ხომ ხედავ? ერთ ხელში ხანჯალი მიჭირავს, მეორეში ოქრო. რომელიც გინდა აირჩიე! თუ ჩემს სურვილს შეასრულებ, გაგამდიდრებ, თუ არა და — ამ ხანჯალზე აგაგებ ახლავეო.

ქალმა მორცხვად წაილაპარაკა: „ნურც ხანჯალს გარჯი და ნურც ოქროს დახარჯავ, მე შენს მარტო ვაჟკაცობასაც დავეჯერდებიო“. აბღუშაჰილმა მკვახედ მიაძახა:

— სცდები! შენ რომ ჰფიქრობ, მე იმ განზრახვით არ მოვსულვარ! მე ვიცი, რომ შენთან ბაში-აჩუკი დადის და ის როგორმე ხელში ჩამაგდებინეო.

ამის გამგონე მელანო გაფითრდა და კანკალი აუფარდა; დიდ ფიცსა და უარზე დადგა; აბღუშაჰილმა სიამოვნებით შეხედა ქალს, მაგრამ ისევე უცბად შეიჭმუხნა სახე და ურჩია:

— არა! აქ ფიცი აღარ გაგივა, დაწვრილებით ვიცი, როგორც არის საქმე. აჰა! წაიღე ამ თავით ეს ქისა და მერე, როცა იმას ხელში ჩამიგდებ, ის ათასი ოქროც შენთვის დამითმია, და არც მოღალატობას გაგამხელ, ალლაჰი მომიცია თავმღებადო. — ამგვარი რამეები ბევრი უთხრა, დიდხანს ურჩევდა, მაგრამ გაკერპებულმა ქალმა გააქანა თავი. აბღუშაჰილი თანდათან აღტაცებაში მოდიოდა და გუნებაში ჰფიქრობდა: „აი, სად ყოფილა ქალი! კიდევც ეს არის, რომ ამდენი ხანია ქართველები გვიმკლავდებიანო!“ უკანასკნელად მიუბრუნდა ქალს და შესძახა.

— მაშ, ახლა კი გამოეთხოვე სიცოცხლესო!—ქალი ჩაიკეცა და სიკვდილის მომლოდინემ თვალებზე ხელი მიიფარა; თათარმა ხელები მოავლო, წამოაყენა ზეზე და დამშვიდებით უთხრა:

— ვეზუმრე, შენ სასიკვდილოდ გასამეტებელი არა ხარ! აფერუმ, დედაკაცო, სიყვარულიც გცოდნია და მეგობრობაც! ბევრი რამ გამეგონა ქართველ ქალზე, მაგრამ ნახევარიც არ მეჯერა, ახლა კი გამოგცადე და დავრწმუნდიო.

მელანო მუხლებზე მოეხვია და დაუწყო კოცნა.

— მე ვიცი,—განაგრძო აბღუშაჰილმა, რომ ამ და ამ დღეს ბაში-აჩუკი შენთან იქნება; მეც ნაბრძანები მაქვს, რომ ჩემი ცხენოსნებით შემოვერტყა გარს შენ სახლსა და დავიჭირო, მაგრამ გააფრთხილე, რომ აქ არ დამიხვდეს!—გაოცებულმა მელანომ უცბად შეჰკივლა:

— მაშ, შენ მეგობარი ყოფილხარ ბაში-აჩუკისო?

— არა, მტერი, დაუძინებელი მტერი! ან ის უნდა იყოს და ან მე! ან უნდა მოვკლა, ან უნდა შევაკვდე, მაგრამ უნდა შევხედე სადმე და პირდაპირ უნდა მივიდეთ ერთიმეორეზე ისე, როგორც ვაჟკაცის წესია და არა ქურდულად, ღალატით, როგორც ნაბრძანები მაქვს!.. ხომ გესმის? ესეები ყველა გადაეცი ბაში-აჩუკს და ახლა კი მშვიდობით და გამარჯვებითო.

გამოეთხოვა, გადაუგდო სავსე ქისა და გაიარა კარი.

დანიშნულ დამეს აბღუშაჰილი მართლა შემოვერტყა გარს მელანოს სახლს, მაგრამ სახლში შეშინებული ქალისა და მძინარი ბავშვების მეტი ვერაფერს ნახეს. იმავე დროს შიგთელავში ავარდა ალი და თიმსალ-მაკოს სახლი ისე გადიბუგა, რომ ველარაფერი ველარ გადაარჩინეს, გარდა ადამიანებისა.

თაში მეცხრე

ერთ დღეს, დილიდან საღამომდე, შუამთის¹ უდაბურ ტყეში დადიოდა აბღუშაჰილი, რომ ეგებ ბაში-აჩუკს, ან მის

¹ შუამთა—მდებარეობს თელავის მახლობლად.

ამხანაგთაგანს და ან მათ ბუდეს სადმე წავაწყდეთ, მაგრამ მოუცდა განზრახვა. დაბრუნებულს წინ ერთი შველი შეეფეთა, შეჩერდა შორიახლოს და ისე დაუწყო ყურება, თითქოს შინაურიაო. აბლუშაჰილმა მშვილდ-ისარი მოიმარჯვა, სტყორცა და გააგორა მიწაზე! რომ მივიდა ასაღებად, ნადირი უცბად წამოვარდა ზეზე და ბარბაცით გაუდგა გზას!.. მონადირე მიჰყვა კვალდაკვალ. შუაგულ ტყეში თურმე ერთი დიდი მინდორი იყო და იმას მიაშურა. მონადირეც რომ მიაღწა ტყის პირს და მინდორს თვალი გადაავლო, შენიშნა, რომ მეორე მხრით ტყიდან გამოვიდა ერთი ახალგაზრდა ქალი, რომლის მსგავსი ჯერ მას არა ენახა რა; შეჩერდა და მოეფარა ხეს. დაკოდილმა შველმა პირდაპირ ქალისკენ მიმართა, შესწივლა ორჯელ-სამჯელ, მიუახლოვდა და მიაღწა კალთაზე თავი. ქალი შეკრთა, მიიხედ-მოიხედა და რომ ვერაფერი დაინახა, თეძოში გარკობილი ისარი ამოუღო, გადაავლო, მოჰკიდა შველს ნაყარ რქებში ხელი და იქვე, ახლოს, წყაროსთან მიიყვანა, სისხლი ვაბანა და წყლული ამოუწმინდა. შველი ისე ემორჩილებოდა, როგორც გრძნობიერი რამ: დაუწვა ფეხთით ცალ გვერდზე და მიანდო თავი; ქალმა მანდილს ყური მოჰხია და დაუცვა ჭრილობა. ამას ყოველისფერს გაოცებით უყურებდა მონადირე და გუნებაში ამბობდა: „ნადირთა ღმერთს რომ იტყვიან, სწორედ ეს უნდა იქოსო!“ აღარ მოუთმინა გულმა, მიეპარა ფეხაკრეფით და წაადგა თავზე. შველმა იგრძნო, დაფრთხა, წამოვარდა ზეზე, ორჯელ-სამჯელ გადახტა განზე, მაგრამ უცბად შეჩერდა და მოიხედა უკანვე. ეტყობოდა, რომ მონადირეს ერიდებოდა და იმავე დროს ქალის მოშორებაც არ უნდოდა. ქალი წამოდგა ზეზე, მოიხედა უკან და, თათარი რომ დაინახა, ერთი საოცრად დაიკივლა, ჩაიკეცა და შემოეყარა გულს. აბლუშაჰილი მივიდა, მოჰკიდა ხელი, ბევრი აბრუნა აქეთ-იქით, ცხვირი მოუხრისა, ყურები აუწია, მაგრამ ვერ გამოაბრუნა; მივიდა მერე წყაროზე, პეშვი აივსო წყლით, გამოაბრუნდა და ასხურა გულწასულს. ქალმა თვალეზი გამოახილა.

— ნუ გეშინია! შენ და და მე ძმაო!— მიაძახა აბდუშა-
ჰილმა, — მითხარი მხოლოდ, ვინ ხარ და საიდან, რომ ჭირი-
სუფლებთან მიგიყვანო!

ქალმა ხმავერ გასცა, გაუშვირა თითი დასავლეთით ტყის-
კენ და ხელახლა შეუწუხდა გული. თათარმა აიყვანა ხელში
ბავშვით, გადიწვინა მკლავებზე, მიიყრდნო გულ-მკერდზე
და ალაღბედზე წაიღო იქით, საითკენაც ანიშნეს. შველი
ძალღვივით აედევნა, წაუსწრო წინ; ერთ-ორს რომ გადახტე-
ბოდა, შეჩერდებოდა ხოლმე და მოიხედავდა უკან. თათარმა
იფიქრა: „აქ რაღაც განგება არის, მიგყვები ამ ნადირს და,
სადაც მიმიყვანს, მიმიყვანსო“. გზაში, ქალმა რომ ვაჟაკის
გულ-მკერდის სითბო იგრძნო, გონზე მოვიდა: რაღაც უცნა-
ურმა ჟრუანტელმა დაუარა ტანში; ჯერ გამოუცდელი სიტკ-
ბო იგრძნო, ვერ გამოერკვა, იფიქრა: „ეს სწორედ სიზმა-
რიაო! ძილში აღრეც მინახავს ამგვარი რამ, მაგრამ ეს კი
ყველაზე უძლიერესიაო!“. დახუჭა თვალები და განაბა სული.
ახალგაზრდა აბდუშაჰილსაც რაღაც უცნაური ემართებოდა;
დასჩერებოდა სახეზე და ფიქრობდა გუნებაში:

„ეს სწორედ მაჰმადის დაპირებული მზეთუნახავი უნდა
იყოს და მეც ცოცხლად სამოთხეში მივდივარო“. ყოველ
ბიჯის გადადგმაზე გულის ძგერა უხშირებდა და უმატებდა.
ქალთან სიახლოვის უჩვეულო არ ყოფილა, მაგრამ არაოდეს
ეს არ უგრძენია, რასაც ახლა ჰგრძნობდა! სხვიმის მხოლოდ
ხორცი ჰგრძნობდა; ახლა კი ხორცი დადუნებულა, მხოლოდ
სული იტაცებს და მიაფრენს სადღაც სანეტარო უფსკრუ-
ლისაკენ. იმ ყოფით რომ მიდიოდა ნელ-ნელა, უცბად შუა-
გულ ტყეში შენობა გამოჩნდა და პირდაპირ მის გალავანს
მიაწყდნ.

შველი მიადგა ჭიშკარს და წვილი დაიწყო. აბდუშაჰილ-
მაც წიხლი ჰკრა, მაგრამ მაგრად დაკეტილი დაუხვდა; მია-
ყურა და ხმაურობა არა იყო რა; დასდგა თავისი ძვირფასი
ტვირთი ძირს და მოინდომა გალავნის ირგვლივ შემოვლა

და, იმავე ადგილას რომ მოვიდა, აღარც ქალი დაუხვდა, აღარც შველი, კარები კი ისევ ისე დაკეტილი იყო შიგნიდან. აბდუშაჰილს თითქმის ელდა ეცა; დიდხანს იყურებოდა, ბევრი ათვალეირა აქეთ-იქით, გაღაგანსაც ორჯელ-სამჯელ გარს შემოუარა, მაგრამ სიცოცხლის ნიშანწყალი არაფერს ეტყობოდა. სთქვა: „რაც განგებას ჩემთვის დაუნიშნავს და ბედს ერთხელ უჩვენებია, ის, იმედია, აღარ ამცდება და კიდევ სადმე შევხვდებიო, მაგრამ საიდუმლოდ კი უნდა შევინახო“. დაღონებული და ნეტარებით გაბრუნებული დაბრუნდა თელავისაკენ.

იმ დღიდან, რაც უფრო მეტი ხანი გადიოდა, უფრო და უფრო ეკიდებოდა მას სიყვარულის ცეცხლი, მოსვენება აღარ ჰქონდა; შუამთის მონასტრის ახლომახლო ტრიალებდა მოჯადოებულსავეით; ბევრჯელ წყაროსთანაც გაუთენებია, მაგრამ აღარ იქნა, ვერ მიხვდა საწადელს. აღმოსავლეთურმა მიჯნურობამ შეიპყრო, გაახელა და მარტოობისათვის მიაცემინა თავი. მეგობრები სწუხდნენ, არეულად რომ ხედავდნენ, ეკითხებოდნენ მიზეზს, მაგრამ ის საიდუმლოს ჰფარავდა და უბრალო ავადმყოფობას სდებდა ბრალს.

თავი მათი

ვახშმობა გადასული იყო, ტახტზე მხარ-თემოზე წამოწოლილი ალი-ყული კრილოსანს ათამაშებდა და მალ-მალ კარებისაკენ იხედებოდა. გაიჭრიკინა კარმა, შემოჰყო თავი ტერტერას ქვრივმა, ფრთხილად შემოვიდა, დაბლა თაყვანი სცა ხანს და გაჩერდა.

— ოჰ! შენა ხარ, თიმსალ?—უთხრა ხანმა,— სად არის?

— მარტო გეახელი!—მიუგო მოწყენით ქვრივმა.

— მარტო რაში მინდიხარ?—მიაძახა გულომსულად და წამოჯდა,—ეგები საჩუქარი ეცოტავა?

— რა ბრძანებაა, ჩემო ხელმწიფე! მხოლოდ ველარ მივუსწარ, ეჭვი აუღიათ ჭირისუფლებს და გადაუხიზნავთ.

— როგორ თუ გადაუხიზნავთ?

— სადაც კი გამოჩნდება ლამაზი ქალი, სულ მონასტრებში მიჰყავთ, ვითომ და მოლოზნებად, და იქ კი მალავენ, რომ ან თქვენ დიდებულებას ან სხვა ვისმე გამოჩენილ ხორციელს ხელში არ ჩაუვარდეს. აი, ბატონო, რაღა შორს წავიდეთ, შუამთის მონასტერი ლამაზებით არის გატენილი! შარშან რომ დიდებული ყენის საძღვნო თორმეტი ქალი მოსტაცეს ქართლის მეფეს, ისინიც იქ არიან თავშეთარებული.

— იმათ მოტაცებას ხომ ბაში-აჩუკს აბრალებდნენ?

— სულაც ეგ მინდოდა მომეხსენებია, ჩემო ხელმწიფე! იმ მონასტერში ბევრი რამ თქვენი საწინააღმდეგო ხდება. რომ ისინი არ უწყობდნენ ხელს გადავარდნილებს, განა ამდენ ხანს ისინი თავს შეინახავდნენ უდაბურს ტყეში? მაგრამ: ნათქვამია „ციხე შიგნიდან გატყდებაო“, — კარისკაცები აფარებენ ხელს.

— ვიზე გაქვს ეჭვი? — ჰკითხა სიჩქარით აღელვებულმა ხანმა.

— ქართველები არც ერთი სანდო არ არიან და ყველაზე უფრო მეტად ჩოლოყაშვილი.

— გაქვს რამე საბუთი?

— განა ის ისეთი კაცია, რომ სასაბუთოდ დაიჭიროს საქმე?! არა! მაგრამ გული კი მეუბნება და ხანდახან წინაგრძნობაც საბუთია.

— შენ ბაში-აჩუკზედაც კი გეუბნებოდა გული, მაგრამ ტყუილი გამოდგა.

— იქაც მართალი გახლდით, ჩემო ხელმწიფე, მაგრამ, უეჭველია, გაგვთქვეს, თვარა ვინ რას ერჩოდა ჩემ საცოდავ სახლს?

— მიჰქარავ! მე და აბდუშაჰილის მეტმა არავინ იცოდა. შენ შენი სახლ-კარის გადაწვა გამწარებს და აღარავის ჰზოგავ!.. ქვეყანას ცილსა სწამებ; ჩოლოყაშვილი დილიდან სა-

დამომდე გვერდში მიდვას, ჩვენს ერთგულებაში ათენ-აღა-
შებს და შენ კი ორგულობას სწამებ! თუ მაგრე მართალია
მონასტრის საქმეც, ვაი შენს ტყავს!

— არა, ჩემო ხელმწიფევე, მე თქვენი ერთგულება მამედ-
ვინებს, თვარა რა მრჯის მაგისტანა საქმეებში გარევეს?! —
მიუგო ცახცახით დედაბერმა. მონასტრის შესახებ კი რაც
მოგახსენეთ, ის სულ მართალია და, თუ მტყუანი გამოვდგი,
თავი გამაგდებინეთ.

- შენ როგორღა გაიგე?
- კოჭი-ბროლამ გადმომცა.
- ვინა?!

— კოჭი-ბროლამ. აქ ერთი დერციკის¹ ცოლი გახლავთ,
ჩემი მამიდაშვილი, სილამაზით განთქმული... თქვენ სად მო-
გაგონდებათ, თორემ აქაც კი გხლებივართ ერთად... ის
გადავკიდე ერთ ვინმე ახალგაზრდას, რომელზედაც ეჭვი
მქონდა აღებული, და იმას გამოუტეხია.

ამის გამგონი ხანი თოფნაკრავივით წამოვარდა ზეზე და
ბრაზმორეულმა დაიღრიალა: „ეი, აბდუშაჰილ, აბდუშაჰილო!“
შეშინებული დედაბერი იქვე კუთხეში მიიკრუნჩხა. ყვირილზე
ერთი შუახნის მხედარი შემოვარდა და მოახსენა: აბდუშაჰილ
შეუძლოთ გახლავს და დღეს მის მოადგილედ მე გახლავარო.

— კეთილი, სულ ერთია! — ათრთოლებულის ხმით უბრძანა
ხანმა, — წადი ეხლავ, ცხენოსანი ჯარი შემოაბრტყი შუამთის
მონასტერს და ააოხრეთ! აიკელით! ნურავის დაჰზოგავთ:
ნურც დიდს, ნურც პატარას, ნურც ბებერს და ნურც ყმაწ-
ვილს! ჯერ ყველა გააუპატიურეთ იქვე საჯაროდ!.. ნამუსი
ახალეთ და მერე ნაკუწ-ნაკუწად აქციეთ ყველა! მხოლოდ
რამდენიმე მათგანი, რომელიც სხვებზე ულამაზესი გამოდგეს,
აქ წამომგვარეთ ხელუხლებლად; ნადავლი ჯარმა გაიყოს.
ვასწი, ნულარ აგვიანებ!

¹ დერციკი — თერძი, მკერავი.

მხედარი აჩქარებით გამოვიდა ბრძანების ასასრულებლად. შეშინებული ბებერი უკან გაჰყვა და ხანმა კბილების ცახცახით წაილაპარაკა თავისთვის: „მე გაყურებინებთ, თუ როგორ უნდა ლალატი და მოტყუებო“.

გათენებისას, ცისკრის დროზე, მოულოდნელად, ერთი საოცარი ტირილისა და გოდების ხმა გაისმა შუამთაში. თათრები დაერივნენ უმწეო დედაკაცებს უდაბნოში და მუსრი გაავლეს. ზოგი გაღაგანზე გადაცვივდა, ზოგი კლდეზე გადაიჭრა, რომ თავი საბილწავად არ მიეცა. ზოგმა თვითონ მოიკლა ნამუსახილი თავი და სხვებს უწყალოდ გამძვინებული მტრები ჰკეპავდნენ.

ამ დროს ჯარის უფროსმა გამოათრია გარეთ ერთი ახალგაზრდა, სრულიად გაწეწილ-გაგლეჯილი ქალი და გულშეწუხებული დასვა ცაცხექვეშ, ბრტყელ ქვაზე.

— ნუ გეშინია, გული მოიბრუნე, შენ არავინ არას გერჩის!

— რაღას აგვიანებ? ბარემ მომკალ და გაათავე! სადაც ამდენი უმანკო სული ამოგიწყვეტიათ, მე რაღა დასატოვებელი ვარ? — სასოწარკვეთილებით შესტირა ქალმა.

— შენს სილამაზეს უმაღლოდ! იმან გადაგარჩინა, ახლანდა წაგიყვანო, შენი თავი დიდებულ ხანს მიეუძღვნა. ვინ იცის, რა ბედი მოგელის? ადვილად შესაძლებელია, შენსი სილამაზის პატრონმა მხებრწყინვალე შაჰის ცოლობასაც კი გამოჰკრა ხელი.

ამ სიტყვებზე შეკრთა ქალი და კანკალი აუფარდა. თათარმა ეს სიხარულის ნიშნად მიიღო და სიცილთ უთხრა: „თუ, ვინიცობაა, ჩემი სიტყვები გამართლდეს, ნუ დაგაეციწყდებიო“. ქალმა ძალდატანებით ვითომ გული მოიბრუნა და დამშვიდებით უთხრა:

— ჩემო კარგო, ეგ ახლება თუ არა, არვინ იცის, მაგრამ, დღეს რომ შენ სიკვდილს გადამარჩინე, მეც მინდა ეხლაც გადაგიხადო! ასეთს ჯადოს მოგცემ, რომ ვერც ტყვია მოგეკაროს და ვერც რკინეულმა გაგჭრას.

თათარმა ჯერ გაოცებით შეხედა და მერე ღიმილით უთხრა — თუ, მართლა, მაგისტანა წამალი იცით ქართველებმა, რატომ არ იკეთებთ? თქვენმა თავმა ქვა გკრათ?

— ვინ გითხრათ, რომ არ ვიკეთებთ? მაშ თუ არ ჯადოს წყალობით, რა გაგვაძლებინებდა აქამდე ამდენ ვაი-უშველვებელში? მთელი ქვეყნის ხალხი უხსოვარ დროიდან გარს გვეხვევა მტრად ამ ერთ მუჭა ხალხს. ჩვენ, მადლობა ღმერთს, ვიგერიებთ და, სადაც ასი და ორასი მტერი წყდება, იქ თითო-ორი ქართველი თუ კვდება, მეტი არა, და ისიც მისთანები, რომლებზედაც ჯადო აღარა სჭრის. შენა გგონია, რომ დღეს ჩემმა სილამაზემ გადამარჩინა? არა! მხოლოდ ამ ჯადომ დამიხსნა!—ამოიღო უბიდან ტყავში გამოკრული, ნაწილებიანი ხატი, რომელსაც ყოველთვის თან ატარებდა, და უჩვენა.

თათარმა შეხედა და ერთი ბიჯი უკან გადადგა. ცოტა სიჩუმის შემდეგ ჰკითხა: „სხვებსაც ხომ ჰქონდათ ეგ ჯადო, რაღა მარტო შენზე გასჭრა?..“

— უბრალო შემთხვევის ბრალია: მე უფასუმოდ დამეძინა, სხვები კი ვახშამნაჭამი იყვნენ; და ამ ჯადოს მხოლოდ მაშინ აქვს ძალა, როცა კაცი მარხულია.

თათარმა იტყუნეულად გადააქნია თავი.

— არა გჯერა?—დაბეჯითებით ჰკითხა ქალმა,—მაშ ვცადოთ! მაგაზე აღვილიდა რა არის?! აი, ჩამოიკიდე გულზე, ეგ შენი ხმალი მომეცი, მე დაგკრაე, რაც ძალი და ღონე მაქვს, და ნახავ, თუ ან კანი გაგიჭრას!..

თათარმა გაიცინა:

— ისემც კარგი დაგემართოს, მაგრამ, უცაბედად რომ გასჭრას. მერე რაღა ვქნათ?.. ჰმ!.. მით უფრო, რომ წუხელი კარგა ლაზათიანად შევექვეცი ვახშამს... შენი მოსატყუებელი კბილი, დიდი ხანია, მოვიცვალე.

— შენა გგონია, რომ გატყუებ? მაგას სიფრთხილე გალაპარაკებს; აბა ჩემზე სინჯე: რაც ძალი და ღონე მაქვს,

ნუ დამზოგავ, და ნახავ, თუ კაბისა და პერანგის მეტი გამიჭრას რამე?—გადაწვა გულალმა ქვაზე და გულზე დაიდვა ხატი; თათარმა გამოსაცდელად, თუ მართლა არ შეშინდესო, ამოიღო ხმალი და დაუჭნია, მაგრამ ჰაერშივე შეაჩერა. ქალი არ განძრეულა და ღიმილით უთხრა:

— არ კი გითხარი, რომ ვერას დამაკლებ-მეთქი?

თათარი დარწმუნდა, რომ ეს აღარ ხუმრობსო; ჯადოს ხელში ჩაგდების სურვილმა წაიტყუა; მართლა მოუქნია ხმალი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, და შუაგაწყვეტილი ქალი ნახევარი იქით გადავარდა და ნახევარი აქეთ. შეკრთა მოტყუებული მხედარი, შემოიკრა თავში ხელი: „გამაბრიყვა ამ უბედურმაო!“ გადააქნია მწუხარებით თავი აქეთ-იქით. ერთი კიდეც დაჰხედა დარცხვენით, ჩააგო ხმალი და გაჰშორდა. ამავე დროს იბრიალა და ავარდა საოცარი ალი აოხრებულ მონასტერს.

გაიგეს თუ არა ეს სამწუხარო ამბავი თელავში, ახლო-მახლო სოფლები აღელდენ, მაგრამ მწუხარების გამოცხადებას როგორ გაბედავდენ? არ სწყენიათ მხოლოდ ქართველობის მტრებს და სასიამოვნოდ მიიღეს ყველა თათრებმაც, გარდა ერთისა, რომელმაც, გაგონების უმაღლვე, გრძნობავონებადაბნეულმა, გააქანა ბედაური შუამთისაკენ. ეს ერთი იყო აბდუშაჰილი. რომ მივიდა, მონასტერი გადამწვარი დახვდა და სიჩუმე-არარაობას მოეცვა არემარე; დაღონდა და პირველად გაიგლო გულში სალავათი: „ნუთუ, ღმერთო, ამისთანა მსხვერპლი შენთვის მართლა საქირო იყოს? ან რა ვაჟაკობაა უიარალო, უმწეო, სუსტი დედაკაცებისა და ბალების ჟლეტა? ქრისტიანები ამგვარს არას სჩადიან!.. თვით ყაჩაღებიც კი ერიდებიან ამ საქმეს. ამ ორ-სამ წელიწადში, ვინ იცის, რამდენი ოჯახი აიკლეს, როგორც თათრების, ისე თვით ქართველებისაც, მაგრამ, აბა თუ ერთი სადმე უკადრებიან უიარალო დედაკაცებისა და ბავშვების ხელის შე-

ხება?“— ამ ზრახვით გაიარა დიდი ეზო და განაკიდეს მიადგა ცაცხვს; აქ უცხად შეჩერდა, დახედა გაჩეხილ ქალს, ერთი საოცრად დაიყვირა, წაბარბაცდა და იქვე, ცაცხვს რომ არ მიჰყუდებოდა, წაიქცეოდა. დიდხანს იყო ისე ხმაამოუღებლად. ბოლოს შეინძრა, დააშტერდა მკვდარს და სასოწარკვეთილებით სთქვა:

— რა დაგიშავე, ღმერთო, რომ ცხადი სიზმრად გადამიქციე? ამას ველოდი? გაჭკრა, წავიდა! ჩამიარა ოცნებამ! მაგრამ რაც ერთხელვე გულზე ისე ნათლად დამეჭვო, იმას ველარა ამოშლის რა!.. თუ ცოცხალი დავკარგე, მკვდარი ხომ მაინც ჩემია!— დაავლო ხელი ორად გაჭრილს, მიიკრა გულზე და წაიღო იქითკენვე, საიდანაც ამ რამოდენიმე ხნის წინეთ ისე ნეტარებით მიჰქონდა, მაგრამ სულ სხვადასხვა კი იყო მაშინ და ახლა. მაშინ, ნეტარებით გაბრუებულს, მალღით ცა ეხსნებოდა, და ახლა კი, უბედურებით სულშეხუთულს, დედამიწა უსკდებოდა! მოიტანა წყაროსთან და დაღვა. დიდხანს დაჰყურებდა თავზე და ცრემლები დაჰაღუბით ეცემოდნენ წვერ-ულვაშზე. იმ დღესვე გასჭრა საფლავი წყაროსთან, მიაბარა საიდუმლოდ თავის დაუფიწყარი განძი სამარეს და საფლავის პირი მიასწორ-მოასწორა.

იმ დღიდან ხშირად, ძალიან ხშირად ამოდებდა ხოლმე და ძვირფას სამარესთან ღამეს ათევდა.

თაზი მეთერთმეტი

ერთხელ მთვარიან ღამეში, აბღუშაპილი მხარ-თექოს წამოწოლილი რომ იყო და ჩვეულებრივად, ტკბილ მოგონებით გატაცებული, გაბრუებული ოცნებობდა. შრიალი მოესმა; მოიხედა, დაიყვირა, ზეზე წამოვარდა, რამდენიმე ბიჯი უკან გადადგა, მოისვა ხანჯალზე ხელი და გაშრა, თითქო ენა ჩაუვარდაო: მის წინ იდგა ის, ვისაც ეს იგლოვდა და სტიროდა.

— შორს ჩემგან! შეგაჩვენოს მაჰმადმა, თუ ფარსაგი სული არა ხარ!—მიყვირა ხელის ქნევით.

— ნუ გეშინია, მე ისა ვარ, ვისაც შენ იგლოვ და სტი-რი!—მიუგო დამშვიდებით ქალმა.

— სული, ჩემ სანუგეშოდ და დასატკბობად საიქიოდან მობრუნებული?

— სწორედ შენთვის და შენთან მოსული, მაგრამ სული კი არა, ხორცშესხმული, ცოცხალი ადამიანი, შენს სიყვა-რულზე დარწმუნებული და შენი მოყვარული.

— როგორ! გაცრცხლდი?

— მე მკვდარი არა ვყოფილვარ.

— მაშ ეს?—მიუთითა გაოცებულმა საფლავზე.

— შეცდი: ეგ და იყო, საბრალო პირმთვარისა, ჩემი ტყუ-ბის ცალი და მგვანი; მე კი პირიმზისას მეძახიან.

— დაილოცოს, ღმერთო, შენი განგება!—დაიღრიალა აბღუშაპილმა, მივიდა და დაუჭირა ხელები,—მითხარი, მი-თხარი, სიზმარია თუ ცხადი?! როგორ მოხდა ეს ყველაფერი, ამიხსენი, თვარა გონება მეკარგება!—მეტის აღელვებისაგან ფეხზე ველარ დგებოდა და ჩაჯდა. ქალი მიუჯდა გვერდით ახლო და აღერსიანად უთხრა:

— აი, ხომ ხედავ, რომ არ გერიდები? ამიტომ, რომ და ვარ შენი. თუ გავონდება, სწორედ ამ ადგილას, გულშემოყ-რილი რომ გამომაბრუნე, ძმობა მითხარი და ვიცი ვაჟკაცის სიტყვა არ გატყდება. იმ დღიდან მეც შენი სიყვარული ჩა-მივარდა გულში, მაგრამ როგორც უნაყოფო რამ და გაუ-ხორციელებელი. რადგანაც რჯულის სხვადასხვაობა ჩვენს ერთობას ხელს უშლიდა, ის გრძნობა გადავიტანე და-ძმურ სიყვარულზე და დავმორჩილდი ბედს.

თათარი გაოცებული უსმენდა და ბოლოს ხმის კანკალით ჰკითხა:

— დაო, მაგრამ დაზე უტკბესო! შემატყობინე, როგორ გადარჩი და ან აქ ვინ მოგიყვანა?

— მონასტერი რომ აიკლეს, ჩვენ რამდენიმე აგვირჩიეს; ტყვედ ვუნდოდით წავეყვანეთ, მაგრამ იმ არეულობის დროს თვალსა და ხელს შუა გავეპარე და იქვე უცბად მივიმალე. მახლობლად ცალიერი ქვევრი მეგულებოდა და შიგ ჩავძვერი. როდესაც მონასტერს ცეცხლი წაუკიდეს და წავიდნენ, გამოვედი, აქვე ტყეში დავიმალე, გიყურე, საცოდავ ჩემ დას რომ ჰგლოვდი და ან როცა დამარხებ; ვიცოდით, რომ მე გეგონე და სიყვარულზე სიყვარული მემატებოდა. მას აქეთ აქ ვდგევარ ერთ გამოქვამულში და ხშირად გხედავ ხოლმე ფარულად აქ მჯდომარეს. დღეს გულმა აღარ გამიძლო და გამოვეცხადე. ახლა ამის მეტს ვერაფერს გაიგებ ჩემგან და, თუ კიდევ მეტი გინდა შეიტყო, წამომყევი სადგურზე, მაგრამ იმ პირობით კი, რომ, რაც უნდა ნახო, არ გაიკვირო და არც იარაღი იხმარო. მენდობი?

— გინდ ჯოჯოხეთშიაც წამიყვანო.

— ფიცი?

— ვფიცავ მაჰმადს!

— რომელსაც ქრისტიანები ვერ ვენდობით!

— მაშ თვით თქვენს ქრისტეს!..

— შენი რა არის?! არა! სხვა თავმდები მომეცი. დაიფიცე ვაჟკაცის სიტყვა.

— ვფიცავ და ზედაც დავამატებ იმ ჩემ უცნაურ სიყვარულს, რომლის გამოთქმაც არ შემიძლია!..

— ახლა კი მჯერა!—სთქვა ქალმა, წამოდგა, წამოაყენა კაციც და ხელიხელჩაკიდებული შევიდნენ უდაბურს ტყეში.

თავი მეთორმეტე

შუაგულ ტყეში, ერთ თითქმის მიუვალ ნაპრალში, გამოქვამულში, ისხდნენ ახალგაზრდა ბიჭები ცეცხლის წინ და მწვადებს აშიშხინებდნენ! იქვე გრძელი სუფრა ედგათ, მაგრამ ცალიერი, ზედ არც პურები ეწყო, არც ღვინო და არც შეჭამადი. გარეჯან ფეხის ხმა მოისმა და შემოვიდა ქალი მოზრდილი ხელკალათით.

— ოჰ, მელანო, შენა ხარ?—ჰკითხა ერთმა, რომელსაც მეთაურობა ეტყობოდა.

— მე ვარ, სანდო ვერავენ ვიშოვნე, რომ გამომეტანებია და მეტი რაღა გზა მქონდა? მოვდიოდი, მაგრამ კი მუხლები მიკანკალებდა. მალე დამიცალეთ!.. მძინარი ბალები მარტო დაგყარე შინ!—სთქვა მელანომ და გადასცა ხელკალათი.

— ჰა, ვახშამს გავათავებთ და კიდევ გაგატანთ ვისმე სამშვიდობომდის,—უთხრა, უფროსს რომ ჰგავდა, იმანვე. მელანომ წყნარად გადიარა და მიჯდა კუთხეში თავისთვის. ხელკალათიდან პურები ამოალაგეს. ხელადით ღვინო, ქოთნით შეჭამადი დააწყეს სუფრაზე.—„გაუმარჯოს მეძღვნეს!“ დაიძახა ერთმა იქ მყოფთაგანმა: „სამაგიეროდ ჩვენც ჩვენი დღევანდელი ნანადირევი ვუზიაროთო!“ დასთანხმდა ყველა და დიდძალი ასო-ასოდ აქნილი შელის ხორცი ჩაუწყვეს კალათში.

უცბად ზარნაშომ¹ დაიკვილა; წამოცვივდენ სუფრიდან, მოავლეს იარაღს ხელი და გავარდნას აპირებდენ კარში, რომ ზარნაშოს ხმა არ შეწყვეტილიყო და ნაცვლად წრომს² არ დაეწყო წივილი. შემობრუნდენ ისევ. სთქვეს: „ალბათ მეთვალყურენი შესცდენ, მაგრამ რა ხუმრობაა? ჩვენ კი გული გადაგვიტრიალდა და!..“

შემოვიდა პირიმზისა და სიცილით სთქვა:

— ვაი, თუ შეშინდით! მეთვალყურე შესცდა, კარგად ვერ გაარჩია სიბნელეში, ჩემი ტყვე მტრად მიიღო და ნიშანი მოგცათ. კიდევ კარგი, რომ მალე გავაგებინე და სამშვიდობოზე გადავიდა.

— ტყვე? ტყვე? ტყვეო?—იკითხეს გაოცებით აქეთ-იქით.

— დიახ! მოგიყვანეთ დამორჩილებული! იარაღიც არ ამიყრია, რომ ვაჟკაცისათვის სირცხვილი არ მექმნია. მიიღეთ, როგორც სტუმარი! საწყენი არა ჰკადროთ რა!

¹ ზარნაშო—ბუ.

² წრომი—კოტი.

ამ სიტყვაზე უცბად გავიდა გარეთ და შემოიყვანა აბღუშაპილი. წამოცვივდნენ სუყველა ზეზე და შეაჩერდნენ. აბღუშაპილი შემოსავალშივე შეჩერდა და გაოცებით დაიძახა: „ბაში-აჩუკ!“

— დიახ, აბღუშაპილ, ეს ბაში-აჩუკია და მე ამისი და!.. კუთხბეულ იყოს თქვენი შეყრა და ფეხბედნიერი აქ შემოსვლა!

ჩამოვარდა სიჩუმე. ყველა გაოცებული უყურებდნენ ერთმანეთს. აბღუშაპილმა ხელები ააპყრო მაღლა და სთქვა: „დაილოცა, ღმერთო, შენი უცნაური განგება! ვეძებდი, როგორც მტერი, და შევხვდი, როგორც მოყვარე“. ბაში-აჩუკმა გაიციინა და უპასუხა:

— ჩემი სათქმელიც ეგ არის!.. შენ სტუმარი და ჩვენ მასპინძელი! მივიდა, გადახვია ხელი, წამოიყვანა და მოისვა გვერდით.

— მოულოდნელად ღვთის მოცემული სტუმარო, ნუ დაგვიწუნებ სუფრას! ღარიბია, მაგრამ მზიარული, — უთხრა ბაში-აჩუკმა და შემოუხსდნენ სხვებიც გარს. გაიმართა ლხინი, მაგრამ სიმღერის მაგივრად საუბარი გააბეს დაბალის ხმით. გაგრძელდა ეახშამი. ბევრი რამ ითქვა, თითქმის ყველამ გამოამჟღავნა მოკლედ თავისი თავგადასავალი და ბოლოს, ჯერი რომ მიდგა, მოჰყვა აბღუშაპილიც:

— მე ერთი უთვისტომო კაცი ვარ: არ ვიცი, ვინ ყოფილა ჩემი მამა-პაპა და საიდან მოვხვდი არდალანში. ძლივს მაგონდება და ოდნავ მახსოვს, რაც საბრალო დედაჩემისაგან გამიგონია!.. ოდესმე, ერთ სოფელს, სადაც ლეკები დასცემიან, აუკლიათ მთელი სოფელი, ჩვენი ოჯახიც ამოუწყვეტიათ, ასე რომ, მე დავრჩენილვარ ძუძუმწოვარი და დედასთან ერთად ტყვედ წავეყვანივართ; მყოლია კიდევ ერთი უფროსი დაც, მაგრამ ის სხვა სოფელში ყოფილა გაბარებული მღვდელთან და გადარჩენილა. ამის მეტი არა ვიცი რა...
მელანო სულგანაბული უგდებდა ყურს; უცბად მიაყვირა

„ექვსი თითი ხომ არა გაქვს მარცხენა ფეხზეო?“ და დასტურ-
რი რომ მიიღო, მივარდა, გადაეხვია და დაიწყო ქვითინი:
„ღმერთს არ სდომებია ჩვენი ერთმანეთისათვის დაკარგვაო“.

მაყურებლები გაოცებული პირჯვარს იწერდნენ, ღმერთს
მადლობას სწირავდნენ და ულოცავდნენ ახალშეყრილებს, აბ-
ღუშაპილმა აღარ იცოდა, რა უნდა ექნა! ჩამოვარდა სიჩუმე.
პირიშისა მიუბრუნდა და უთხრა აბღუშაპილს:

— მეც მომილოცავს?.. ახლა რახან ნამდვილი და გამო-
გიჩნდა, ჩვენი და-დაძმობილობა აღარაფერი საჭიროაო.

აბღუშაპილი შეკრთა და შეშინებულმა უთხრა:

— როგორ! მაშ დღეიდან აღარაფერი ვიქნებით ერთმა-
ნეთისათვის?

— ნაცნობები, ისე, როგორც ქრისტიანი და მაჰმადიანი!
— მიუგო ქალმა.

— არა! აქ მაჰმადიანი აღარ არის! ხომ გაიგონე, რომ
ქრისტიანად ვყოფილვარ დაბადებული, და დღეს განგებამ
მოინდომა, რომ გამოგბრუნებულეყავ! დღეიდან მეც თქვენი
რჯულის აღმსარებელი და თაყვანისმცემელი ვარ. ბაში-აჩუკ!
მიძილეთ თქვენს გუნდში, რომ ამიერიდან მეც თქვენი ჭირი
და ლხინი გავიზიარო!..

ამ გულწრფელმა სიტყვებმა ყველა აღტაცებაში მოიყვანა
და დიდი სიხარული შეექმნათ.

— აბღუშაპილ!—ცოტა დაფიქრების შემდეგ უთხრა ბაში-
აჩუკმა, — დიდია ღმერთი და განგება მისი მიუწდომელი! შენ
შეგიძლია, რომ ჩვენს ქრისტიანობას დიდი სამსახური გაუ-
წიო. მოვალეცა ყოფილხარ და ნუ აჩქარდები!.. ეს, რაც
მოხდა, დრომდე ყოველიფერი უნდა საიდუმლოდ დაიმარხო
გულში, მიხვიდე ისევ შენს ჯარში და ისე დაიჭირო თავი,
რომ ცვლილება არაფერში გეტყობოდეს. დაარწმუნე ყველა,
რომ ბაში-აჩუკი მოვკალი-თქო; ნიშნად წაიღე ეს ჩემი ფაფა-
ნაკი და სისხლში მოსვრილი მთართვი უფროსებს; დაგიჯე-
რებენ და, ჩვენც რომ აღარსად გამოვჩნდებით, გულდამშვი-

დებული ხანი წყალობით აგავსებს. დრომდე ეს ყოველივერი
საჭიროა ჩვენი საერთო ბედნიერებისათვის. ახლა მეტს აღა-
რას გეტყვი. დაწვრილებით მაშინ გაიგებ ყოველივერს, რო-
ცა ჩოლოყაშვილთან ერთად მოვილაპარაკებთო! — მივიდა,
გადაეხვია და გადაჰკოცნა ძმურად.

— ახლა ჩემი შვილებიც გებრალეზობდეთ, მარტო დაყა-
რე! — სთქვა მელანომ, — დროა ჩემი წასვლის! გამცილებელიც
ხომ ღმერთმა მაშოენინა, სხვა საჭირო აღარავინ არის, ჩემი
ძმაც მიმიყვანსო! — სთქვა და ჩაჰკიდა ხელი აბღუშაჰილს. პი-
რიმზისამ, თითქო შურით, გააყოლა თვალი. წარბებშეკმუხვ-
ნით შეხედა; მელანომ შენიშნა და ცბიერის ღიმილით უთხრა:

— ღამე მშვიდობისა, ჩემო რძალო! და ძილი ნებისა,
რომ ტკბილი სიზმრები აგხდენოდესო!.. — გავიდა სიჩქარით
და თან გაიყვანა აბღუშაჰილიც.

თავი მცამეტი

სისხლიანი ფათანაკი დიდხანს იყო გამოკიდებული მოე-
დანზე, რომ ხალხს ენახა და დარწმუნებულიყო ბაში-აჩუკის
სიკვდილზე. დიდი და პატარა ყველა ულოცავდა გამარჯვე-
ბას აბღუშაჰილს, მაგრამ მისი პასუხი კი ყოველთვის ეს
იყო:

— მე რა?! მადლიერი უნდა ვიყოთ ჩოლოყაშვილის. თუ იმას
არა, მარტო მე რას გავაწყობდი? დღეს ბაში-აჩუკიც ცო-
ცხალი იქნებოდა და მისი გუნდიც გაუფანტავიო.

გავიდა ხანი, რამდენიმე თვემ გაიარა; დაწყნარდა ქვეყანა
და გავარდნილებისა აღარა გაუგონიათ რა. დამშვიდდენ
თათრები. სიფრთხილეს თავი დაანებეს. აღრინდულადვე
უშიშრად დაიწყეს ფარფაში. ამ ამბავმა ყვენის კარამდის
მიალწია. დაუფასეს ჩოლოყაშვილს სამსახური და ერთგუ-
ლება, მაგრამ თვითონ ის კი ლოგინად იყო ჩავარდნილი.
ახმეტოდან ცუდი ხმები მოდიოდა... ამბობდენ, რომ მისი
გამობრუნება აღარ შეიძლება, დამბლას ორივე ხელ-ფეხი

წაუბრებო. ფეიქარ-ხანი ხშირად კითხულობდა და პატივისცემის ნიშნად ორჯელ-სამჯელ აბდუშაჰილიც გაუგზავნა. ერთ საღამოს, ვიღაც შორიდან მომავალმა შემოაჭენა ოფლად გახეთქილი ცხენი ჩოლოყაშვილის ეზოში, გადახტა მარდად, მიაბა სვეტზე, აიჭრა კიბეზე, როგორც შინაური, და შევიდა პირდაპირ სახლის პატრონთან. ჩოლოყაშვილი ტახტზე იყო წამოწოლილი; დაინახა თუ არა მასთან შესული, უცბად წამოჯდა და მიაძახა:

— ოო, ბაქრაძე!

ბაში-აჩუკმა მძიმედ თავი დაუკრა.

— ასე მალე მოიარე?—ჰკითხა ჩოლოყაშვილმა.

— მოვიარე, შენი ჰირიმე!—მოახსენა ბაქრაძემ და წერილები გადასცა. ჩოლოყაშვილმა გახსნა სიჩქარით და კითხვა დაუწყო; სახე უღელავდა და თანდათანა სიამოვნება ეტყობოდა. ბაში-აჩუკი უძრავად აღგა თავზე; რომ გაათავა კითხვა, მიუბრუნდა და ჰკითხა:

— კაი სანუგეშო ამბავია!

— ღმერთმა ნუ მოგიშალოს ნუგეში, შენი ჰირიმე! მაგ ამბავს უფრო ადრეც მოვიტანდი, რომ წყალდიდობას არ შევეჩერებო.

— მალე დასთანხმდენ?

— არავის ბატონი არა და ქსნის ერისთავები კი.

— იციან ყოველიფერი ჩვენი საიდუმლო?

— შალვას მეტს არავის გამოვტყევიარ.

— მაშ ზაალ როგორ დასთანხმდა?

— არ დასთანხმდებოდა, რომ მის კარის მღვდელს ჩვენება არ ენახა ჩემი მისვლის წინა დღეს.

— ჩვენება? გაკვირვებით შეხედა ბიძინამ.

— დიახ, შენი ჰირიმე,—მიუგო მორჩილად და მოუყვა, რაც იცოდა გველეშაპის შესახებ; ისიც მოახსენა, რომ ერთი იმ გმირთაგანი თქვენ ბრძანებულხართო, მაგრამ სიკვდილის შესახებ კი არაფერი უთხრა. ბიძინამ სასოებით პირჯვარი გამოისახა და სთქვა:

— დაილოცოს ღვთის განგება და მისი სასწაული! მაშ
მოგვეშველებიან?

— დღეის თხუთმეტს უეჭველად გაჩნდებიან.

— ჯარი მეცოტავება! ვაითუ ვერ გავწვდეთ ამდენ თათ-
რებს!..

— რა ბრძანებაა?! თუ ღვთის ნება იქნება, ათ იმდენსაც
ვეყოფით. ფშაგ-ხევესურები ბახტრიონს¹ დაეცემიან დანიშ-
ნულ დროზე, ქსნის ერისთავები მთავარი ჯარით თქვენ შე-
მოგიერთდებიან თათრის ჯართან საომრად და ულუსებს
ჩვენც ვეყოფით.

— სულ რამდენი ხართ?

— საკუთრად ჩვენი დასი ასოცი კაცია, ერთი ამდენი
თევდორაძისაც იქნება.

— ისინი ხომ აქეთ-იქით არიან დაფანტული?.. ზოგი
თათრის ჯარშია და ზოგი კიდეც, ვინ იცის, სად!..

— ისე, როგორც ჩვენი! მაგრამ იმ დროისთვის ყველა
ერთად მოვიყრიტ თავს.

— მაშ, კარგი, ნულა აგვიანებ! დროა საქმეს შევეუდგეთ!
წადი, ცოტა შეისვენე, რომ აღრიანად ვეწიოთ საქმეს.

ბაში-აჩუკი გავიდა. დარჩა მარტო ბაძინა. ხელახლა
გადაიკითხა წერილები, გაიშეორა გუნებაში, რაც ბაში-აჩუკ-
მა უთხრა სიზმრის თაობაზე, ადგა ნელა, მოიხადა ქუდი,
მივიდა ხატის წინ და დაიჩოქა. დიდხანს ხელგაპყრობილი
შესჩერებოდა უხმოდ ღვთისმშობელს და ევედრებოდა მის
ძესთან შუამდგომლობას, რომ ქრისტიანობა გამოეხსნა ურჯუ-
ლოს ხელიდან, გადაერჩინა კახეთი და მით მისი მადიდებელი
მთელი საქართველო გაეძლიერებია.

მკრთალი ნათელი, სახატიდან მინაშუქი, პარპალით ეცე-
მოდა სასოვებით აღტყინებულ მის ვაჟკაცურ სახეს და მღუ-
ღარე ცრემლები წურწურით ჩამოდიოდნენ წვერ-ულვაშზე.

¹ ბახტრიონი — ციხე-სიმაგრე იყო კახეთში, ალაზნის მარცხენა ნაპირას.

თაზი მეთოთხვამტი

იკორთაში¹ მღვდელმთავარმა გამოიყვანა წირვა, პარაკ-
ლისი გადაიხადა და აიაზმა ასხურა ჯარს. ყველა დარწმუნე-
ბული იყო, რომ ერისთავების ლაშქარი იმერეთში მიდიოდა,
მაგრამ იმ ღამესვე ელიზბარმა და შალვამ მხარი უქციეს და
საიდუმლოდ კახეთისაკენ მიემართენ; გზაში არაგველები
დაუხვდნენ, სულ დარჩეული ვაჟაკები. წინ კირილე მღვდელი
უძლოდათ წმ. გიორგის ხატით და შეუერთდნენ. დიდის სიფ-
რთხილითა და სისწრაფით გავლეს გზა, გადაიარეს მთა და
ჩავიდნენ ახმეტაში, სადაც ბიძინა ჩოლოყაშვილი დაუხვდათ
დიდძალი ჯარით. აქ ბიძინამ, როგორც მთავარსარდალმა,
ორად გაჰყო შეერთებული ჯარი: ნახევარი თავისთან დაი-
ტოვა, მეორე ნახევარი მრავალ გუნდებად დაჰყო და აქეთ-
იქით, სხვადასხვა მხრისკენ გაისტუმრა, რომ ერთსადაიმთავ-
დანიშნულ დროს ყველგან თავს დასხმოდნენ თათრებს მოუ-
ლოდნელად.

უმთვარო ღამე იყო. პირველ მამლის ყივილზე, როცა
ქვეყანა მიწყნარებული იყო და მხოლოდ მდინარეების ერთ-
ნაირი მსუილი შორს და შორს უწყევდა, ავარდა ალი მრავალ-
გან გაღმა-გამოღმა ალაზნის პირად, მოედვა ულუსების სახლ-
კარობას და გააქათქათა არემარე. დასცეს კიჟინა და მას
თანვე მოჰყვა საზარელი ვაი-უისა და გოდების ხმა. გავარდ-
ნილები ბაში-აჩუკის თაოსნობით დაესხნენ თავზე თათრებს
და დაუწყეს ჟღერა. იმავე დროს ბახტრიონს შემოერთყენ
არაგველები; ციხე-გალავანს გადაევიდნენ თავს ფშაე-ხევსურები
და გაავლეს მუსრი. ესევე ამბავი მოხდა ბევრგან სხვაგანაც
და დაიძრა ბიძინას წინამძღოლობით მთავარი ჯარიც. ალი-
ყული-ხანს რომ სხვადასხვა კუთხეებიდან ცნობა მოუვიდა,
შეშფოთდა და აბდუშაჰილის თაოსნობით მთელი მისი
მხედრობა მიაგება წინ ქართველ ჯარს. მაგრამ ბევრ

¹ ტაძარი ქართლში, ეკუთვნოდა ქსნის ერისთავებს.

ხანს აღარ გაუვლია, რომ მოულოდნელი და ზარდამცემი ამბავი მოუვიდა: ერთ ვიწრო ხეობაში მოასწრეს თათრის ჯარს. შეიმწყვდიეს, იარაღი დააყრევინეს და აბღუშაპილიც ტყვედ წაიყვანესო. ეს სულ იმან ჰქნა, რომ აბღუშაპილმა არავისი რჩევა არ დაიჯერა და გზის სიმოკლის გულისთვის ისეთ ღრიანკელში შეიყვანა ჯარი, რომ გაშლა არ შეიძლებოდა და საძრაობა აღარ ჰქონდათო. იმავე დროს კი, თურმე, იქვე ახლოს ჩასაფრებული ქართველი ჯარი შემოერთყა გარს, თვალის დახამხამებამდე გადუქრა უკან გასაბრუნებელი გზა და თითქმის დატყვევებულებს დაერიო. ამის გამო ალი-ყული-ხანი შიშის ქარმა აიტანა და ათრთოლებულის ხმით ბრძანა, რომ ჯანდიერისათვის შეეტყობინებიათ. მაგრამ სწორედ იმავე დროს მოიჭრა ერთი ცხენოსანი და აცნობა: „ჯანდიერმა გვიღალატა და მისი ქართველებით ჩოლოყაშვილისაგან გადავიდაო“. თავზარდაცემულმა ფეიქარ-ხანმა დიდხანს ხმა ვეღარ ამოიღო და ბოლოს თითქოს თავისთვის წაილაპარაკა: „აკი ჩოლოყაშვილი დამბლა იყო და ჯანდიერი ჩვენი ყურმოჭრილი ყმაო? ჰა, გიაურ!¹ ახლა კი ვხედავ, რაც არის, მაგრამ რაღა დროს?!“ — სთქვა კბილების ღრქენით.

— ცხენო! — დაიძახა, მოაჯდა უნაგირს და ისეთის სისწრაფით გაუდგა გზას, რომ ორმა-სამმა მხლებელმა ძლიეს მოასწრო გაყოლა. ის იმ ღამესვე ქურდულად გავიდა კახეთით და მეორე დღეს, სამშვიდობოზე გასული, სპარსეთისკენ მიეშურებოდა მისი ორიოდ მხლებელით.

ღარჩენ თათრები კახეთში უსარდლოდ და უპატრონოდ, და, აქა-იქ ციხე-სიმაგრეებში ჩაკეტილები, მხოლოდ იმას ფიქრობდენ, თავი როგორმე გადაერჩინათ, მაგრამ წელგამართული და გაგულადებული კახელები მოსვენებას არ აძლევდენ. ისინი, ვინც გუშინ თათრის ერთგულებასა და ქართ-

¹ გიაურ ი — ურწმუნო, ასე ეძახდნენ მაჰმადიანები სხვა სარწმუნოების ხალხს.

ველები მტრობას იჩენდენ, დღეს პირველი თავდადებული ქართველები გახდნენ, და რამდენიმე კვირის განმავლობაში ისე გაიწმინდა კახეთი თათრებისაგან, რომ მათი ჭაჭანებაც აღარსად იყო. დახშული ეკლესიების კარები გაიღო და ხელახლა გაისმა ზარების რეკა; გულის სიღრმეში ჩაეჭრა დიდსა და პატარას, როგორც ნიშანი საქრისტიანო, ის ეკლესიის ენა და შეიქნა საერთო ლიტანიობა; ქალი და კაცი, მოხუცი და ყრმა, მაღალი და დაბალი, ყველა ერთხმად აღიდებდნენ ღმერთს და აქებდნენ გმირებს. ბიძინასი, შალვასი და ელიზბარის სახელი ყველას ტუჩებზე ეკერა აღტაცებით. კახეთის სიხარული ქართლელებსაც გადაედოთ და მათ თანაგრძნობას მათი მეფე ვახტანგიც გულში დასტურს აძლევდა, მაგრამ, როგორც შახნავაზი კი ვითომ ჯავრობდა და პირიდან ცეცხლს ჰყრიდა: „როგორ გაბედეს ერისთავებმა ჩემი ურჩობა და დიდებული შაჰ-აბაზის ღალატიო?!“..

შაჰ-აბაზმა რომ ეს ამბავი გაიგო, ფილენჯის ქარმა მოუარა და ფიცხელი ბრძანება შეუთვალა განჯის ხანს: „კახეთი შენთვის მიბოძებია, წადი და ააოხრეო!“ ხანმაც წყალობისათვის მაღლი მოახსენა დიდებულ შაჰს და გამოტეხილი შეუთვალა: „თუ მანდედან ჯარი არ მომაშველეთ, ახლა ისე გაგულადებული და გამაგრებული არიან კახელები, რომ ჩემი სახანო ერთიორადაც რომ უფრო მეტი იყოს და უფრო ძლიერი, მაშინაც ვერ გაგებდევ კახეთზე საომრად მისვლას, რადგანაც დარწმუნებული ვარ, რომ ვერას გაგხდები და თავს შევირცხვენო“. ამ მოხსენებამ უფრო მეტად დააღონა და დააფიქრა ყენი, ბრაზი მოაწვა გულზე და სირცხვილის ოფლი ასკდებოდა.

ამ დროს მოუვიდა ქართლიდან შახნავაზის წერილიც. სამქიმარს უთვლიდა და თანაც ატყობინებდა: — „კახეთის გამარჯვებამ ქართლიც შეარყია; ერისთავები გამიდგნენ. აღარას მიჯერიან და მოიღეთ წყალობა, თქვენი უძლეველი და ქვეყნის დამპყრობელი ჯარი მომაშველეთ, რომ ურჩები ისევ

დავიმორჩილო და კახეთსაც საშვილიშვილოდ შევანანო თქვენი ორგულობაო. ამასთან ესეც უნდა მოგახსენოთ: დღევანდელი გამარჯვებით იმდენად წელგამაგრებულია ქვეყანა და გათამამებული, რომ, თუ არ დიდძალი ჯარით, ცოტათი ვერას გავხდებითო¹. შაჰ-აბაზმა გადაიკითხა წერილი, დაქმუნა და დაახეთქა ძირს.

— ესეც იმას იწერება! — სთქვა წარბებშეჭმუხებით, — დიდძალი ჯარით?! ჰმ... ასე ჰგონიათ, თუ მარტო მათთვის ვიყო მოცლილი და მეტი საქმე აღარა მქონდეს რა?! არა, ახლა დრო არ არის! დროს შერჩევა უნდა და მე ვიცი, როგორ გადავუხდი მაშინო. — დასწერა პასუხი და მურთუხალ-ხანის¹ ხელით გამოუგზავნა ქართლის მეფეს. საპირფერო და სამლიქვენლო სიტყვებით აავსო წერილი!.. მადლობას უთვლიდა ერთგულებისა და მორჩილებისათვის, მაგრამ ურჩევდა, რომ ასე გულფიცხად არ მოჰკიდებოდა საქმეს. „მართალია, ვერ უნდა გაეხედნათ კახელებს მისთანა საქმეო, — იწერებოდა ვერაგი, — მაგრამ, როგორც შევიტყე, სულ მანდაური მმართველობის ბრალი ყოფილა: წინააღმდეგ ჩვენი სურვილისა, დიდ გაჭირვებაში თურმე ჩაუგდიათ ქვეყანა და კახელებიც იძულებული ყოფილან, რომ მაგრე მოქცეულიყვენ. ველი შენგან ამ საქმის გამოკვლევას და დაწვრილებით მოხსენებას; ამასთანავე გავალებ, რომ ეგ გამოჩენილი ვაჟკაცები ჩემს კარზე გამოგზავნო; მე მინდა, რომ სამივე ჩემი თვალით ვნახო და, როგორც წინდაწინვე ჩემგან შენდობილებს, ჩემი პირით გამოვკითხო ყოველიფერი ტკბილად და არა მრისხანებით. ვფიცავ ჩემ მზეს და თვით მაჰმადის წვერებსაც, რომ ეგენი აქ საკადრისად მივიღო და გულდაწყვეტილ-მომღურავი არც ერთი არ დავაბრუნო; წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ ეს ჩემი ტკბილი წყალობა არ დააფასეს და კიდევ ურჩობა გამიწიეს, მაშინ ვფიცავ ყოვლის შემძლებელს, რომ ამ ჩემს

¹ მურთუხალ ხანი — კახეთის მმართველი იყო. იმ დროს, ირანის მიერ დანიშნული

უკადრის შეურაცხყოფას არა თუ მარტო კახეთს, მთლად საქრისტიანო საქართველოსაც ვაზღვევინებ და, მე რომ ვერ შევძლო, საშვილიშვილო ანდერძად დავაგდებ ამ სურვილსო.“

ორჯელ-სამჯელ გადაიკითხა ვახტანგმა ეს წერილი და მუქარა, მწუხარედ გაიღიმა და სთქვა გუნებაში: „მეც ამას ველოდი ჩემი წერილის პასუხად! ჩვენ ორივე ერთ სოროში ვართ გაზრდილი! გიცნობ, რაც ხარ, შაჰ-აბაზ! ჯერჯერობით ლომობა რომ აღარ გაგიდის, მეღიაობას ეპოტინები, მაგრამ, ღმერთი ყოვლის შემძლებელია. შეიძლება ისიც მოგიცდესო!“ ჩაფიქრდა ნაღვლიანად და ჩაჰკიდა თავი.

თავი მეთხუთმეტი

დიდი ხანია ქართლ-კახეთი ისე მოსვენებით არ ყოფილა, როგორც 1659 წელში. შემოდგომა მიწურული იყო, ზამთრის პირი მოახლოვდა, მაგრამ მაინც გაზაფხულის დღეები იდგა, თითქოს ქვეყნის დამშვიდებულ გულს ტაროსიც კი ეტკბილდასტურებო. ვახტანგმა მთელი ქართლისა და კახეთის დიდებულები შეჰყარა სალხინო-სადარბაზოდ. თითქმის არაფერს ჰკლებია და მათ რიცხვში კახეთის გამირებიც მოჰყვენ.

მეფემ დარბაზი გამართა, შაჰ-აბაზის მოწერილი წიგნი წაიკითხა და რჩევა ჰკითხა დიდებულებს. უმრავლესობა უარზე დადგა: „როდის ჰქონდა სიმტკიცე მაჰმადის წვერებს სპარსელის პირში და ან ყენის სიტყვა რა დასაჯერებელიაო? ცხადია, რომ მაგათი მიტყუება უნდა საღალატოდ და, ეს რომ მოხდეს, ჩვენი თავი ცოცხალი რაღად გვინდაო?!“ ზოგიერთები სულ სხვა აზრისა იყვენ და მათ მხარი მისცა არაგვის ბატონმა ზაალ ერისთავმაც ამ სიტყვებით:—„მართალი არის!.. და ვინ არ იცის, რომ ყენი ჩვენზე გულს ვერ გაიწმენდს და მოყვრობას არ დაუწყებს ერისთავებს, მაგრამ ჯერჯერობით გარემოება ნებას არ აძლევს, რომ თავისი გულისპასუხი გამოამყლავნოს და მტრობა გამოგვიცხადოს. ან რა ანგარიშია, ახლა რომ შორიდან მუქარითა და წინ-

დაუხედაობით საქმე გაიფუჭოს? მართალია, დღეს ქართლ-სპარსეთის საკუთრებას არ შეადგენს, მაგრამ მისი ხელღებული მაინც არის. სიფრთხილე ჰმართებს ყვენს, რომ საზღვარს არ გადასცილდეს, თორემ ერთი კიდეც ამისთანა გამარჯვება, როგორც კახელებმა ნახეს, და მაშინ იძულებული შეიქნება, ქართლზედაც ხელი აიღოს. ეს კარგად ესმის შაჰ-აბაზს და, თუ არ სამოყვროს, სამტროს არას ჩაიდენს. უეჭველია, რომ კახეთის გმირებს საპირფეროდ პატივით მიიღებს და დიდებით გამოისტუმრებს; მერე კი, როცა დრო ხელს მოუმარჯვებს, მელასავით შემოგვეპარება და ეცდება გვაზღვევინოს; ეს უნდა ვიცოდეთ და მზად ვიყოთ!.. მანამდე კი უნდა მივემხროთ და მივეყვით მის ღღევანდელ ნება-სურვილს, მით უფრო, რომ საშიში არა არის რა; და, თუ არა, მაშინ თავმოყვარეობა იმდენად გააბრაზებს, რომ ეცდება მუქარის გამართლებას. დარწმუნებით შემძლია ვთქვა, რომ როგორც ჩემს სიძეს, ისე ერისთავებს იქ სახიფათო არა ელით რა, თუ ღვთის ნება არ იქნება; და თუ მისი ნებაა, მაშინ აქაც რომ იყვნენ, მაინც ვერ ასცდებიან განგებასო“.

ამ სიტყვებმა ბევრს გამოაცვლევინა აზრი; მეფეც დაეთანხმა და ბოლოს ჯერი მიდგა თვით ყვენის მოთხოვნილებაზე. პასუხის ნაცვლად წამოდგა ზეზე მოხუცი ელიზბარ, მიდგა სარკმელთან, გაიხედა შიგ და დაფიქრდა, დარბაზი გაოცებით შეაჩერდა.— „ბატონო მეფე!— მობრუნდა და სთქვა ერისთავმა,— ამ თქვენ ჭადარს რა დამართნია ეს, რომ ფოთლები გასცვენია?“

— როგორ თუ რა დამართნია?!— მიუგო გაკვირვებით მეფემ:— რალა დროს ფოთოლია? ზამთარი ღგება!..

— ვაითუ გახმეს უფოთლოდ?

— როგორ თუ გახმეს?!— გაზაფხულზე განა აღარ შეიფოთლება?

— დიას, შეიფოთლება, ჩემო ხელმწიფე, და ჩემი პასუხიც ეს არის ღღევანდელ სადარბაზო კითხვაზე.— როგორც

შეფე, ისე დარბაისლები გაოცებული შეაჩერდენ: ეგონათ თავის გონებაზე აღარ არის და ბოდაესო, მაგრამ ერისთავმა, ნალელიანის ღიმილით განაგრძო: — დიდებულო ხელმწიფე! რაც ფოთლებია ხისათვის, ჩვენც ისევე ვართ ქვეყნისათვის და, რაც წელიწადია ფოთლებისათვის, ის საუკუნეა ჩვენთვის. ნახევარი საუკუნის განმავლობაში არც ერთი აღარ ვიქნებით, სხვები დაიჭერენ ჩვენს ადგილს: „ერთი წავა და სხვა მოვა ტურფასა საბაღნაროსო“. საქართველოც ჩვენი ცხოვრების ხეა, საკუთარ ქართულ ნიადაგზე დანერგილი და ზედ ქრისტეს სჯულია დამყნელი. სანამდის მისი ძირი არ შესუსტდება, ღერო არ შეინძრევა და ფესვები მაგრად ექნება გადგმული, შტოების შერხვევითა და ფოთლების დაცვენით არა უჭირს რა. ჩვენც ერთი ფოთოლთაგანი ვართ, ადრე თუ გვიან დასაცენი, და ჩვენი მიზეზით რათ უნდა მიადგეს გაჭირვება სამეფოს? არა, ჩვენო დიდებულო მეფე, ჩვენ, უმეპელია, უნდა ვეახლოთ ყვენს და, რაც მოსავალია, მოგვივიდეს!

— ბატონო მეფე! — წამოიძახა ჩოლოყაშვილმა, — ჩვენი სამივეს სათქმელი ერისთავმა მოგახსენათ და მე მხოლოდ დავამატებ, რომ ხე, როგორც მცენარე, მოურწყველად ვერ იხარებს; ისე ეროვნების ხესაც ძირის გასამაგრებლად და ფესვების განზე გასადგმელად ოფლთან ერთად ხანდახან წმინდა მოწამებრივი სისხლიც ეჭირვება სარწყავად!.. ამგვარი მსხვერპლის უჩვეულო არ არის ჩვენი ქვეყანა და დღეს, თუ განგებას ჩვენთვის წილად უხვედრებია სამსხვერპლო ზეარაკობა, სასოებით მივეგებებით და მორჩილებით თავს დავდებთ!.. საქართველოს ჭირიც წავგიღიაო!.. — მივიდა და ამოუდგა ერისთავს გვერდში.

„ამინო!“ — აიძახა შალვამ და გადადგა ბიჯი მათკენ. დარბაზს ერუანტელმა დაუარა. ჩამოვარდა ხანგრძლივი სიჩუმე. მივიდა მეფე ხმაამოუღებლად, გადაეხვია სამივეს და გადაკოცნა. რამდენიმე კურცხალი გადმოუგორდა ინით შეღე-

ბილ წვერებზე და დაეცა ძირს. ვახტანგმა მიუთითა ზედ სა-
მივეს და უთხრა: „აი, ეს იყოს საწინდარი ჩემსა და თქვენს
ოჯახებს შუაო!..“

ამ ამბის შემდეგ არ გაუვლია დიდხანს, რომ შალვა,
ელიზბარ და ბიძინა აღმოსავლეთისაკენ გზას ადგენ და სპარ-
სეთისაკენ მიდიოდენ. სწორედ იმავე დროს დასავლეთისაკენ
გადაეშვენ კორტოხს სამი ცხენოსანი: აბღუშაჰილ, პირიმზისა
და ბაში-აჩუკი. ხმაამოუღებლად მიაჩქარებდენ ცხენებს სხვა-
დასხვა ფიქრებით მოცულნი. აბღუშაჰილისთვის ყველგან
ბაღდადი იყო, სადაც კი მისი სატრფო იქნებოდა; სიყვარუ-
ლით გამსჭვალულ პირიმზისას ეჩქარებოდა, რომ სამშობლოში
გადაეტანა თავისი ბედნიერება: და ბაში-აჩუკს კი მაინცდა-
მაინც მაგდენად არაფრად ებიტნავებოდა იმერეთი, რადგა-
ნაც გაიგო, რომ მისი კახეთისკენ გადავარდნის მიზეზი რაჭის
ერისთავისთვის მიუთხოვებიათო.

იმერეთმა დედაშვილურად მიიღო ორივე ვაჟკაცი.

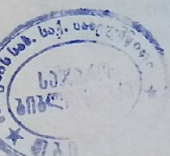
ბაში-აჩუკი დაუბრუნდა თავის სახლკარობას და აბღუშა-
ჰილიც ჩაესიძა. მართალია, დევი ყურით არ დაუჭერიათ
სიძე-ცოლისძმას, მაგრამ ბევრჯელ კი კარგი სამსახური გაუ-
წიეს იმერეთს თურქებთან ბრძოლის დროს და სამაგიეროდ
ადგილ-მამულიც ბევრი შეიძინეს საწერეთლოში. სცნოვრობ-
დენ მყუდროდ და მსოლოდ ერთხელ კი შემფოთდნენ. ეს
მაშინ, როდესაც გაიგეს, რომ მათი საყვარელი კახეთის გმი-
რები სპარსეთში უწამებიათო.

ბევრს ეჭირა თვალი სასიძოდ ბაში-აჩუკისაკენ, ანუ, რო-
გორც შემოკლებით ეძახდნენ, ბაჩუკისაკენ, მაგრამ გაუც-
რუვდათ იმედი: ის ცოლ-შვილის მოკიდებას არ აპირებდა,
სანამდის წერეთელი არ მოკვდა და ერისთავიც არ მიიცვა-
ლა. მაშინ კი გადავიდა რაჭაში, მოიტაცა ქვრივი და ჯვარი-

ახილ ბაჩუკი

დაიწერა. უშვილძიროდ არც სიძე და არც ცოლისძმა არ
 გადასულან: აბდუშაჰილის ჩამომავლობა დღესაც არიან ჩვენ-
 ში—აბდუშელიშვილები და ეტყობათ კიდევ, რომ კარგი წი-
 ნაპარი უნდა ჰყოლოდათ. რაც შეეხება ბაში-აჩუკის ნაშიერს,
 ისინი უფრო გამრავლებულიც არიან დღეს, მაგრამ ბაჩუკა-
 შვილობას სწუნობენ და ბაქრაძეობაზე სდებენ თავს, და,
 დაუბრუნდებიან თუ არა ბაჩუკაშვილობას, ის ღმერთმა იცის.

რედაქტორი—ნ. კალანდარიშვილი

მხატვარი—მ. თუმშალიშვილი, მხატვარი რედაქტორი—გ. გორდელაძე,
ტექნიკური რედაქტორი—შ. ლომიძე, კორექტორი—ლ. ფოფხაძე

გადაეცა წარმოებას 12/III-54, ხელმოწერილია დასაბეჭდად—28/V 54,
ნაბეჭდ ფორმათა რაოდ.—5, სააღრიცხვო ფორმ. რაოდ.—3,2, ანაწილობ.
ზომა—5,5×8,5, ქაღალდის ზომა 54×84^{1/16}, შეკვ. № 2075, ტირ. 10.000
უე 02695

ქ. თბილისი, საქმთავარგამომცემლ. სტამბა № 3. კამოს ქუჩა. № 68.
г. Тбилиси. Тип. № 3 Грузглавиздата ул. Камо 68

АКАКИЙ ЦЕРЕТЕЛИ
Б а ш и - А ч у к и
(на грузинском языке)

худ. М. Тушмалишвили

Министерство Просвещения ГССР
ДЕТЮНИЗДАТ

ՅՃԵՆ 1 ՅՃԵ. 80 ՎՅՅ.

ՀԱՅԿԱՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

558 / 358

190000
190000

4